

TUTKIMUS

Hannu Kytö ja
Monika Kral-Leszczynska

Muuttoliikkeen voittajat ja häviäjät

Muuttoliikkeen
voittajat ja häviäjät

Hannu Kytö ja
Monika Kral-Leszczynska

Muuttoliikkeen voittajat ja häviäjät

– Tutkimus alueiden välisistä
muuttovirroista

KAKS – KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ

Kunnallisan kehittämissäätiön
Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 76
© Pole-Kuntatieto Oy ja kirjoittajat

Vammalan Kirjapaino Oy, Sastamala 2013
ISBN 978-952-5801-89-7 (nid)
ISBN 978-952-5801-90-3 (pdf)
ISSN 1235-6956

Sisällys

Esipuhe	7
Tiivistelmä	9
1 JOHDANTO	13
1.1 Tutkimuksen tausta	13
1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset ..	14
1.3 Tutkimuksen rakenne ja eteneminen	16
2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT JA KESKEISET KÄSITTEET	18
2.1 Tutkimuksen viitekehys	18
2.2 Tutkimukseen liittyvät keskeiset käsitteet	23
3 MAAN SISÄISEN MUUTTOLIIKKEEN TUTKIMUKSISTA	25
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	28
4.1 Aineistot	28
4.2 Tutkimusmenetelmät	29

5	TULOKSIA	31
5.1	Muuttovirrat ja väestönmuutokset vuosina 1987–2012	32
5.2	Muuttovirtojen merkitys väestönmuutoksissa vuosina 2001–2012	36
5.3	Muuttovirtojen ikärakenne	53
5.3.1	Päiväkoti-ikäisten (0–4-vuotiaiden) lasten määrien muutokset	57
5.3.2	Kouluikäisten (5–14-vuotiaiden) lasten määrien muutokset	61
5.3.3	Työikäisten (15–64-vuotiaiden) määrien muutokset	65
5.3.4	Eläkeikäisten (60+-vuotiaiden) määrien muutokset	70
5.4	Muuttovirrat ja koulutus	75
5.5	Muuttovirrat ja työvoima	79
5.6	Muuttovirrat ja tulot	85
5.7	Nettomuuton hyödyllisyys	94
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	103
	Muuttovirrat eriyttivät aluerakennetta	103
	Pientalot vetivät muuttajia	104
	Resurssit keskittyivät	106
	Palvelutarpeita siirtyi muuttajien mukana	107
	Markkinavoimat ohjailivat muuttovirtoja	108
	LIITTEET	109
	LÄHTEET	113

Esipuhe

Suomessa on meneillään yksi historiamme suurimpia muutosprosesseja, joka ilmenee väestön ja työpaikkojen keskittymisenä suurimpiin kasvukeskuksiimme. Tämän seurauksena kuntien väliset muuttovirrat ovat kasvaneet tasaisesti jo parinkymmenen vuoden ajan. Ilmiö tuo mukanaan lukuisia alueellisia, ekologisia, sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia. Muuttovirtojen hallitsematon kehitys on jo jakanut Suomen asuntomarkkinat kolmeen osaa, pääkaupunkiseudun kriisiytyneisiin, kaupunkiseutujen kehyskuntien hyvinvoiviin ja maaseutualueiden taantuviin asuntomarkkinoihin.

Yhteiskunnan rakenteiden muutokset, esimerkiksi työmarkkinoiden keskittyminen, lisäävät alueiden välistä muuttoliikettä ja aiheuttavat polarisointumista, mikä puolestaan aiheuttaa mm. jo valmiin infrastruktuurin epätaisaista kuormitusta. Seurauksena voi olla noidankehä, jossa taantuvat alueet eivät houkuttele yrityksiä eivätkä ihmisiä ja elämisen mahdollisuudet rajoittuvat entisestään.

Muuttajien mukana siirtyy sekä aineellisia että henkisiä resursseja, mutta myös kustannuksia aiheuttavia tarpeita alueelta toiselle. Konkreettisimpia resursseja ovat muuttajien mukanaan viemät verotettavat tulot. Tarpeiden muutokset kohdistuvat lukuisiin julkisiin ja yksityisiin palveluihin. Tärkeimpiä ovat päivähoitoon, peruskouluun ja ikääntyneiden tarpeisiin liittyvät palvelut. Jos kuntien välisiä muuttovirtoja ajatellaan koko maan mitta-

kaavassa, on syytä muistaa, että kysymyksessä on yleensä ns. nollasummapeli, jossa yhden toimijan voitot ovat aina pois muilta toimijoilta.

Kaupunkiseuduilla muuttovirrat hajauttavat yhdyskuntarakennetta, lisäävät pendelöintiä ja ympäristön kuormitusta. Vaikka muuttoliikettä on vaikea julkishallinnon toimin rajoittaa, tulisi sitä kuitenkin pystyä ennakoimaan. Kasvukeskusten yhteinen palvelutuotanto, tontti- ja asuntopolitiikka sekä kasvun ohjaaminen raideliikenteen läheisyyteen ovatkin tulevaisuudessa välttämättömiä toimia sekä yhteiskunnan, ympäristön että muuttajien hyvinvoinnin kannalta.

Suomesta puuttuu koko maan alue- ja yhdyskuntarakennetta ohjaava visio, jonka vuoksi muuttovirtoja ja niiden seurauksia on vaikea ennakoida. Suomi tarvitsisikin selkeän ja yhteisesti hyväksytyt vision koko maan aluerakenteen kehittämistä. Tämä monen vuosikymmenen päähän ulottuva visio määritteli suunnan, johon Suomen aluerakennetta halutaan kehittää. Niin kauan kuin tätä visiota ei ole olemassa, muuttovirrat muodostuvat ja ohjautuvat pitkälti markkinatalouden ehdoilla. Kunnille tämä merkitsee väestörakenteiden ja samalla asumis- ja palvelutarpeiden vaikeasti hallittavia muutoksia.

Päivi Timonen, johtaja
Kuluttajatutkimuskeskus

Tiivistelmä

Keskeiset kysymykset

Tutkimuksessa kuvataan ja analysoidaan alueiden välisiä muuttovirtoja Suomessa vuosina 2001–2012. Ikäryhmätasolla tarkastellaan erikseen päivähoito-, peruskoulu-, työ- ja eläkeikäisten ryhmiä, mikä mahdollistaa kyseisten ikäryhmien palvelutarpeiden alueellisten muutosten kuvaamisen.

Tutkimuksessa myös analysoidaan nettomuuton alueellisten vaihtelujen taustatekijöitä sekä mallinnetaan eri kuntatyyppien nettomuutosta saamien laskennallisten hyötyjen taustatekijöitä.

Tärkeimmät tutkimuskysymykset ovat

1. Mitkä muuttaneiden sosioekonomiset taustatekijät ovat yhteydessä kuntien väliseen muuttoon ja muuttovirtojen suuntautumiseen vuosien 2001–2012 aikana?
2. Mitä vaikutuksia kuntien välisillä muuttovirroilla, niiden mahdollisilla rakenne-eroilla ja suuntautumisella on alueellisiin resursseihin verotulojen ja ostovoiman jakautuessa uudelleen?
3. Mitä vaikutuksia kuntien välisellä muuttoliikkeellä on peruspalvelujen alueelliseen kysyntään?
4. Onko suurten ikäluokkien paluumuutto toteutumassa ja missä määrin?

Tärkeimmät tulokset

- Maan sisäiset muuttovirrat kasvoivat koko viime vuosikymmenen ajan. Muuttovirtojen kasvu johtuu pääasiassa suurten kaupunkien välisen ja kaupunkiseutujen sisäisen muuttoliikkeen kasvusta.
- Alueille, joilla väestö lisääntyi luonnollisen väestönkasvun seurauksena eniten, muutettiin myös eniten.
- Maassamuuton merkitys alueiden väkilukuihin on vähentynyt, mutta muuttovirrat ovat yhä voimakkaammin valikoituneet muuttajien ominaisuuksien mukaan. Muuttovoitot keskittyvät maantieteellisesti yhä harvemmille alueille. Muuttotappiot jakautuvat huomattavasti muuttovoittoja tasaisemmin ympäri maata.
- Kunnat, joissa työpaikat lisääntyivät ja joissa käytiin paljon myös muualta töissä, saivat suhteellisesti eniten muuttovoittoa. Etenkin maaseutumaisten kuntien muuttovirrat olivat selvästi riippuvaisempia työmarkkinoiden muutoksista muiden kuntatyyppien muuttovirtoihin verrattuna.
- Vuonna 2008 alkanut talouden hiipuminen aiheutti selvän muuttosysäyksen kaupunkimaisiin kuntiin, joiden muuttovoitto on sen jälkeen jatkanut hienoista kasvua lähinnä taajaan asuttujen kuntien menettäessä muuttajia. Toisaalta etenkin eläkeikäisten muuttovirrat suurista kaupungeista pienempiin ja maaseudulle ovat olleet viime vuosina kasvussa.
- Maahanmuutosta on muodostumassa merkittävä vastavoima myös väestöään menettäville alueille.
- Lähes puolet kunnista voitti vuosien 2001–2010 aikana nettomuutossa kunnallisveronalaisia tuloja yhteensä noin 3,1 miljardia euroa. Hieman yli puolet kunnista kuului häviäjiin, jotka menettivät yhteensä noin 1,7 miljardin euron edestä verotettavia tuloja. Vertailun vuoksi mainittakoon, että esimerkiksi valtion vuoden 2013 talousarvion loppusumma oli noin 54 mrd. euroa ja Vantaan kaupungin talousarvion loppusumma oli noin 1,7 milj. euroa.
- Nettomuutosta hyötyivät laskennallisesti vain Uudenmaan, Kanta-Hämeen, Varsinais-Suomen, Pirkanmaan ja Päijät-Hämeen maakun-

nat. Nettomuutossa menettivät laskennallisesti eniten Keski-Pohjanmaan, Kainuun, Lapin, Etelä-Pohjanmaan ja Pohjois-Karjalan maakunnat.

- Keskuskaupunkien ympäristön taajaan asutut kehyskunnat voittivat nettomuutossa. Ne saivat suhteellisesti eniten työllisiä, korkeasti koulutettuja ja lapsiperheitä ja heidän mukana eniten verotuloja ja menettivät samalla eniten työttömiä, eläkeläisiä ja ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa olevia.
- Rakennemuutoksesta kärsivät pienet kaupungit kuuluivat suurimpiin työkäisten menettäjiin, ja suhteellisesti eniten työkäisiä menettivät Pohjois- ja Itä-Suomen pienet kunnat.
- Kuntien henkiset ja aineelliset resurssit muuttuvat, sillä kaupunkimaiset kunnat erityisesti suuret kaupungit saivat muuttovoittoa työllisistä ja työttömistä sekä ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa olevista ja menettivät samanaikaisesti korkeasti koulutettuja, työllisiä, lapsiperheitä ja verotuloja taajaan asuttuihin kuntiin, erityisesti kaupunkiseutujen kehyskuntiin.
- Muuttovoitoista saatu hyöty oli sitä suurempi, mitä aktiivisempia kunnat olivat asuntorakentamisessa.
- Jos kuntien välisiä muuttovirtoja ajatellaan koko maan mittakaavassa, on syytä muistaa, että kysymyksessä on yleensä ns. nollasummapelejä, jossa yhden toimijan voitot ovat aina pois muilta toimijoilta. Tämä koskee etenkin sellaisia työllisiä muuttajia, jotka ovat muuttaneet toiseen kuntaan vaihtaessaan työpaikkaa tai asuntoa.
- Kuntien palvelutarpeet muuttuvat, sillä kaupunkimaiset kunnat saivat muuttovoittoa työ- ja eläkeikäisistä, mutta menettivät lapsia ja kouluikäisiä erityisesti taajaan asuttuihin kuntiin, mutta myös maa-seutumaisiin kuntiin.
- Talouden suurten vaihtelujen ja asuntomarkkinoiden mukaan muuttuvat lapsiperheiden muuttovirrat saattavat näkyä lähivuosina kaupunkiseutujen lasten tarvitsemien palvelujen epätasaisena ja nopeasti muuttuvana kuormituksena.

- Eläkeikäisten muuttovirrat alueiden välillä olivat suhteellisen pieniä, mutta selvästi kasvavia. Eläkeikäiset muuttivat maaseudulta kaupunkiin ja taajaan asuttuihin kuntiin. Merkittävimmät muuttovirrat suuntautuvat kuitenkin pääkaupunkiseudulta pienempiin kaupunkiin. Eläkeikäisten muuttovirrat myös Etelä-Suomen ulkopuolelle ovat kasvaneet viime vuosina, mikä viittaa suurten ikäluokkien siirtymiseen lähemmäs synnyinseutujaan.
- Eläkeikäisten palvelutarpeet kasvavat voimakkaimmin suurilla kaupunkiseuduilla, mutta nettomuuton ansiosta myös useissa pienissä kaupungeissa ja maaseutumaisissa kunnissa.

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta

Suomen maan sisäinen muuttoliike on ollut koko 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen ajan ennätysellisen vilkasta. Kuntien välisiä muuttoja on tehty vuosittain noin 270 000–280 000. Muutoista vajaa puolet on ollut maakuntarajat ylittäviä. Ulkomaan kansalaisten ja vieraskielisten määrä on maahanmuuton myötä kasvanut. Maahanmuuttajia on tullut noin 25 000 henkilöä vuosittain, ja nettomuuttovoittoa on kertynyt noin 15 000 henkilön vuosivauhtia.

Maassamuutto eli kuntien välinen tulo- ja lähtömuutto on jo pitkään suuntautunut suurimpiin kaupunkeihin ja niiden kehyskuntiin. 1990-luvulla kuntien välinen muuttoliike suuntautui pääasiassa suurimpiin keskuksiin, mutta 2000-luvulla muuttovoittoa ovat saaneet myös kaupunkiseutujen muut kunnat. Samaan aikaan maan itäiset ja pohjoiset alueet ovat menettäneet väestöään. Myös maahanmuutto suuntautuu suurimpiin kaupunkeihin. Pääkaupunkiseudun kunnat, etenkin Helsinki, ovat saaneet valtaosan maahanmuutosta aiheutuvasta muuttovoitosta. Maahanmuutosta on kuitenkin muodostumassa merkittävä vastavoima myös väestöään menettäville alueille.

Tässä tutkimuksessa on kuvattu Manner-Suomen muuttovirtoja vuosina 1987–2012 sekä tutkittu kuntien muuttovirtoja vuosina 2001–2012. Vuo-

den 2013 alussa Suomessa on yhteensä 320 kuntaa (Manner-Suomessa 304 ja Ahvenanmaalla 16). Tutkimusjakson kuntajaon tilastotiedot on muutettu vastaamaan vuoden 2013 alun kuntajakoa. Muina aluejakoina käytetään Tilastokeskuksen virallisen kuntaryhmituksen jakoa, jossa kunnat on jaettu maaseutumaisiin kuntiin, taajaan asuttuihin kuntiin ja kaupunkimaisiin kuntiin, sekä maakuntajakoa ja joissain tapauksissa seutukuntajakoa.

Väestöltään kasvavia kuntia oli noin kaksi kolmannesta kaikista kunnista. Nämä kunnat kasvattivat väestöään yhteensä noin 348 000 asukkaalla, mikä on noin 10 prosentin lisäys vuoden 2001 yhteenlaskettuun asukasmäärään. Kasvu jakautui tasaisesti luonnolliseen väestönkasvuun, kuntien väliseen muuttovoittoon ja maahanmuuton muuttovoittoon, joista kukin selitti väestönmuutoksen kasvusta noin kolmanneksen.

Kuntien välisillä muuttovirroilla on useita taloudellisia ja yhteiskunnallisia seuraamuksia. Muuttajien mukana siirtyy sekä aineellisia että henkisiä resursseja, mutta myös kustannuksia aiheuttavia tarpeita alueelta toiselle. Konkreettisimpia resursseja ovat muuttajien mukanaan viemät verotettavat tulot. Tarpeiden muutokset kohdistuvat lukuisiin julkisiin ja yksityisiin palveluihin. Tärkeimpiä ovat päivähoitoon, peruskouluun ja ikääntyneiden tarpeisiin liittyvät palvelut. Myös asuntorakentamiseen sekä liikenneverkostoon kohdistuu samalla suuria muutospaineita. Kasvavilla kaupunkiseuduilla asuntomarkkinat ovat kriisiytymässä kalliiden asumiskustannusten myötä. Pitenevät työmatkat ja hajautuvat kaupunkiseudut ovat ongelmallisia sekä yksilön että ympäristön kannalta. Useat lähtömuuttoalueet kärsivät samalla heikkenevistä työmarkkinoista, palveluverkoston harvenemisestä, palvelumaksujen noususta ja asuntovarallisuuden pienenemisestä. Muuttajat vaihtavat usein verotuskunnan lisäksi myös mm. vaalipiiriä ja seurakuntaa, mikä siirtää yhteiskunnallista vaikutusvaltaa.

Tässä tutkimuksessa selvitetään kuntien välisten muuttovirtojen rakenteita ja niitä kuntien välisiä eroja, jotka vaikuttavat eri alueille suuntautuvien muuttovirtojen sosioekonomisiin rakenteisiin.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää kuntien välisiä muuttovirtoja ja niiden rakenteita, syitä ja seurauksia 2000-luvun aikana. Kohderyhmänä

ovat Suomessa kunnasta toiseen muuttaneet henkilöt. Muuttaneiden taustatietojen kautta tutkitaan muuttovirtojen sosioekonomisia rakenteita sekä erityisesti kuntien nettomuuttovirtoja ja niiden ominaisuuksia vuosina 2001–2012. Maan sisäisiä muuttovirtoja vertaillaan myös muihin väestömuutosten osatekijöihin, kuten luonnolliseen väestönkasvuun ja maahanmuuttoon sekä kunnan sisäiseen muuttoon. Muuttovirtoja analysoidaan mm. erilaisilla muuttovirtoja kuvaavilla muuttujilla, joiden vaihtelua puolestaan selitetään ja kuvataan mallintamalla niitä kuntakohtaisten taustamuuttajien avulla.

Tutkimuksella on useita tavoitteita. Pää tavoitteena on tutkia muuttovirtoihin ja niiden suuntautumiseen liittyviä yksilö-, alue- ja yhteiskuntatason ilmiöitä ja muuttovirtojen alueellisia seurauksia. Ikäryhmätasolla tarkastellaan erikseen päivähoito-, peruskoulu-, työ- ja eläkeikäisten ryhmiä. Näin voidaan kuvata kyseisten ikäryhmien palvelutarpeiden alueellisia muutoksia vuosina 2001–2012. Kuntien saama hyöty muuttovirroista ja niiden rakenteista on vaikeasti mitattavissa. Yksittäisten muuttajien sosioekonomisten taustaominaisuuksien avulla voidaan kuitenkin arvioida kuntien nettomuutosta saamia laskennallisia hyötyjä. Muuttovirtoja tutkitaan kunta- ja maakuntatasolla sekä Tilastokeskuksen virallisen kuntaryhmituksen jaolla, jossa kunnat on jaettu maaseutumaisiin kuntiin, taajaan asuttuihin kuntiin ja kaupunkimaisiin kuntiin. Joissain yhteyksissä muutoksia kuvataan myös seutukuntatasolla.

Tutkimuksen osatavoitteina on:

1) Analysoida ja mallintaa nettomuuton alueellisten vaihtelujen taustatekijöitä.

Kuntien välisen maassamuuton vaihteluja ja taustatekijöitä kuvataan muuttovirtojen sosioekonomisilla taustatekijöillä (väestörakenne, muuttaneiden taustatiedot) sekä toimintaympäristöön liittyvillä alueellisilla muuttujilla (asuminen, elinkeino- ja palvelurakenne sekä työssäkäynti). Nettomuuton vaihteluja kuvataan erilailla tarkoituksenmukaisilla aluetasoilla. Muuttovirtoihin liittyvät mallinnukset tehdään maaseutumaisten, taajaan asuttujen ja kaupunkimaisten kuntien muuttovirroista.

2) Analysoida ja vertailla kuntien välisen muuton vaikutuksia alueellisiin kulutusmahdollisuuksiin.

Muuttovirtoja analysoidaan muuttovirtojen mukanaan viemien ja tuomien resurssien avulla (muuttaneiden taustatiedot).

3) Kuvata ja vertailla kuntien välisen muuton vaikutuksia kuntien ja eri aluetyyppien ja -kokonaisuuksien resursseihin ja väestön palvelutarpeisiin. Peruspalvelutarpeista tutkimuskohteina ovat päivähoito, peruskoulu ja ikääntyneiden palvelut. Tarpeiden alueellisia muutoksia kuvataan päiväkohti-ikäisten, kouluikäisten ja eläkeikäisten ikäryhmien muutoksilla. Ikäryhmittäisen tarkastelun kautta voidaan tutkia myös mahdollista suurten ikäryhmien paluumuuttoa.

Konkreettiset kysymykset, joihin etsitään vastausta, ovat:

1) Mitkä muuttaneiden sosioekonomiset (pääasiallinen toiminta, ikä, koulutusaste, toimiala ja tuloluokka) taustatekijät ovat yhteydessä kuntien väliseen muuttoon ja muuttovirtojen suuntautumiseen vuosien 2001–2012 aikana?

2) Mitä vaikutuksia kuntien välisillä muuttovirroilla, niiden mahdollisilla rakenne-eroilla ja suuntautumisella on alueellisiin resursseihin verotulojen ja ostovoiman jakautuessa uudelleen? Ovatko muuttovirrat valikoituneet muuttajien ominaisuuksien, lähtöalueiden työntöominaisuuksien tai tuloalueiden veto-ominaisuuksien (asuminen, elinkeino- ja palvelurakenteeseen sekä työssäkäyntiin liittyvät muuttajat) mukaan?

3) Mitä vaikutuksia kuntien välisellä muuttoliikkeellä on peruspalvelujen alueelliseen kysyntään?

4) Onko suurten ikäluokkien paluumuutto toteutumassa ja missä määrin?

1.3 Tutkimuksen rakenne ja eteneminen

Taustan, tavoitteiden ja tutkimuskysymysten jälkeen luvussa 2 kuvataan tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat ja viitekehys sekä tarkastellaan tutkimuksen keskeisiä käsitteitä. Kolmannessa luvussa kuvataan aiheeseen liittyviä tärkeimpiä viimeaikaisia kansainvälisiä ja kotimaisia tutkimuksia.

Neljännessä luvussa kerrotaan tutkimuksen toteuttamisesta käytettyjen aineistojen ja tutkimusmenetelmien näkökulmasta.

Tutkimuksen tuloksia esitellään luvussa viisi. Tulokset on ryhmitelty niin, että koko maan tasoisia muuttovirtoja ja väestönmuutoksia kuvataan ensin pidemmällä aikaperspektiivillä vuosina 1987–2012. Varsinaiset tutkimustulokset perustuvat koko maan kuntakohtaisiin tilastoaineistoihin vuosilta 2001–2012. Aineistojen käsittelyssä on pyritty keskittymään kuntien ja alueiden kannalta muuttajien tärkeimpien taustaominaisuuksien kuvaamiseen ja analysointiin.

Muuttovirroista voi aiheutua kunnille erilaisia palvelurakentamisvelvoitteita, ja toisaalta kunnat voivat myös hyötyä erilaisista muuttajista monin eri tavoin. Muuttovirtoja kuvataan ikärakenteen lisäksi myös koulutus-, työllisyys-, tulo- ja verotulorakenteen mukaan. Tämän jälkeen muuttovirtoja ja niiden eroja kuvataan erilaisista yksittäisistä indikaattoreista rakennetulla summamuuttajalla. Mittari on muodostettu niin, että se yhdistää niitä muuttajien ominaisuuksia, joita kunnat yleensä toivovat uusilta asukkaailtaan. Näin mitattujen muuttovirtojen hyötyjen ja haittojen kuntakohtaista vaihtelua mallinnetaan lopuksi monimuuttujamenetelmien avulla.

Luvussa 6 tiivistetään tutkimuksen tulokset ja tehdään niiden perusteella johtopäätöksiä viime vuosikymmenen suurten muuttovirtojen vaikutuksista alueelliseen kehitykseen sekä erilaisten palvelutarpeiden muutoksiin.

2 Teoreettiset lähtökohdat ja keskeiset käsitteet

2.1 Tutkimuksen viitekehys

Muuttoliikkeen tarkastelu on yleensä jaettu yhteiskunta-, alue- ja yksilötasoon. Kutakin näistä tasoista voidaan tarkastella monella eri tavalla. Olenaista yhteiskuntatason tarkastelussa on ihmisten elinoloihin vaikuttavien ilmiöiden tutkiminen. Tavanomainen lähestymistapa lähtee elinkeinotoiminnan ja työmarkkinoiden alueellisesta sijoittumisesta sekä näistä aiheutuvasta työvoiman liikkumisesta. Näiden tutkimiseen käytetään taloustieteellisiä teorioita, jotka voidaan ryhmitellä alueellisiin kasvuteorioihin, keskusjärjestelmäteorioihin ja sijaintiteorioihin.

Tässä tutkimuksessa käytetään kaikkia kolmea lähestymistapaa niin, että muuttovirtoja tarkastellaan sekä yhteiskunta-, alue- että yksilötasolla. Muuttovirtojen voidaan olettaa vaihtelevan esim. kansantalouden suurten muutosten kanssa (esim. Lehtonen & Tykkyläinen 2009a). Tutkimuksen muuttovirtoihin perustuva lähestymistapa tuo mukanaan alueellisen näkökulman muuton tulo- ja lähtöalueiden (kunta, maakunta, kuntatyyppi) kautta. Muuttovirtojen ikäryhmittäinen tarkastelu mahdollistaa myös palvelutarve-näkökulman (kuvio 1).

Muuttoliikkeestä on runsaasti erilaisia teorioita ja malleja, joita on myös luokiteltu kontekstin mukaan useilla tavoilla. Mallit voidaan jakaa esimerkiksi gravitaatiomalleihin, jotka pohjautuvat etäisyysteorioihin, työntö-

veto-teorioihin pohjautuviin stokastisiin malleihin ja todennäköisyysteorioihin pohjautuviin simulointimalleihin. Toinen yleisesti käytetty jako on tieteenaloittainen, jossa erotetaan yleensä taloustieteelliset, sosiaalitieteelliset ja maantieteelliset teorit ja mallit.

Muuttoilmiötä on selitetty useimmin ns. työntö–veto-mallilla (push and pull), joka soveltuu hyvin sekä yksilö- että rakennetason tarkasteluun. Kysessä ei ole varsinainen teoria, vaan enemmänkin yksinkertainen selitysmalli, joka sisältyy jollakin tavalla useimpiin muuttoliiketeorioihin. Sen avulla on helppo ymmärtää muuttoliikkeen perusmekanismit. Työntö–veto-mallin mukaan ihmisten muuttokäyttäytymiseen vaikuttavat tekijät ovat jaettavissa neljään ryhmään: lähtöalueen työntäviin, tuloalueen vetäviin ja ns. väliin tuleviin sekä yksilöllisiin tekijöihin. Muuton etuja ja haittoja pohtiessaan ihmisten ajatellaan vertaavan toisiinsa lähtö- ja tuloalueen ominaisuuksia ja mahdollisuuksia. Eri ihmiset painottavat kuitenkin näitä tekijöitä hyvin eri tavalla omien kokemustensa, arvojensa ja asenteidensa mukaan. (Korkiasaari & Söderling 2007.)

Alueellisia muuttovirtoja ohjaavat muuttajien erilaiset resurssit, kulttuuriset orientaatiot ja elämäntilanne, mielikuvat (palvelutarjonnasta ja sen laadusta, asuinalueen viihtyisyydestä yms.) sekä toisaalta asuntomarkkinoiden, yhdyskuntasuunnittelun ja muiden yhteiskunnallisten prosessien tuottamat ja tarjoamat erilaiset asuin- ja elinympäristöt (vrt. Van Kempen & Murie 2009).

Muuttoliikettä ja siihen liittyvää asuinalueiden segregoitumista selittäviin teorioihin on liitetty myös kulttuurinen näkökulma. Tällöin korostetaan elämäntapojen, kulutustyylien ja erilaisten arjen käytäntöjen merkitystä ja niihin liittyviä yksilön preferenssejä. Yksilön ratkaisut puolestaan muovautuvat ympäristöä ja luovat samalla uutta sosiaalista todellisuutta (esim. Ilmonen 1997: 13–27). Fieldingin (1992: 202–203) mukaan henkilön habitus kiteytyy hänen tavassaan nähdä ja käyttää paikkoja. Muuttoaikeet saattavat syntyä alueen sosioekonomisen rakenteen muuttuessa tai jonkun asukasta häiritsevän toiminnon sijoittumisesta alueelle.

Lähtöalueeltaan erilaiset (paikallinen, alueellinen, valtakunnallinen) muuttovirrat eroavat luonteeltaan ja rakenteeltaan toisistaan. Erityyppiset alueet houkuttelevat joidenkin tutkimusten mukaan (Gordon & Molho 1987) eri muuttovirtoja differoivasti siten, että vetovoimatekijöihin voidaan

katsoa työmarkkinamuuttujien lisäksi alueelliset laatutekijät. Asuinpaikan valinta taloudellisena ongelmana on ollut tärkeimpiä muuttoliiketutkimuksen kohteita Tieboutin (1956: 416–424) kehittämän mallin jälkeen. Mallin hypoteesin mukaan yksilöt valitsevat asuinpaikkansa pitkälti omien tarpeidensa ja paikallisten julkisten palvelujen tarjonnan ja verojen mukaan. Lisäksi mallissa oletetaan, että julkiset palvelut pienentävät yksityisten palvelujen liikkumavaraa ja muuttajat tulevat entistä riippuvaisemmiksi julkisten palvelujen ja verotuksen alueellisesta vaihtelusta suhteessa veronmaksukykyynsä. Useat tutkijat ovat täydentäneet tätä klassista kuluttajakäyttämisen mallia myöhemmin lisäoletuksilla ja soveltaneet sitä asutuksen alueellisen rakenteen tutkimukseen.

Rakenteellisten tekijöiden lisäksi muuttajien valinnat vaikuttavat muuttovirtoihin. Kuluttajan valintateoria on yksi rationaalisen valintateorian muunnelma. Se on sitoutunut metodologiseksi individualismiksi kutsuttuun katsomukseen. Kulutus mielletään yksilöllisenä tapahtumana vailla menneisyyden ja nykyisten sosiaalisten siteiden painolastia. Valintaan eivät teorian mukaan vaikuta mitkään ulkoiset tekijät. Jokainen kuluttaja harkitsee ainoastaan käsillä olevien valintojen välillä ja päättyy yhteen vaihtoehtoon ”rationaalisesti sen perusteita punniten”. Käytännössä tämä tarkoittaa, että kuluttaja valitsee sen vaihtoehdon, joka suo käytössä olevilla tuloilla parhaan tarpeentyydytyksen. Rationaalinen tulkinta ei siten ole biologista, vaan taloudellista rationaalisuutta, jossa suhteutetaan toisiinsa tulojen ja tavaroitten hintoja (Ilmonen 1993: 153–154).

Kotitaloudet pyrkivät muuton yhteydessä parantamaan etenkin tarvitsemiaan peruspalveluja. Peruspalvelut ohjasivat suhteellisesti eniten huonoresurssisten perheiden sijoittumista, kun taas ruokakunnat, joilla oli keskinkertaiset toimintaresurssit, ohjautuivat muita selvemmin kulttuuri- ja liikuntapalvelujen vaikutuksesta. Sellaiset ruokakunnat, joilla puolestaan oli erittäin hyvät toimintaresurssit, olivat muita vähemmän riippuvaisia palvelujen ohjausvaikutuksesta. Ennen muuttoa tapahtunut vaihtoehtoisten muuttokohteiden vertailu ja muuttokohteesta saadun mielikuvan realistisuus heijastuivat asumisviihtyvyyteen. (Kytö 1994.)

Suomessa asuntojen tarjonta ei ole ollut riittävän monipuolista. Pääpaino on ollut teollisesti rakennetuissa kerrostaloissa, vakiopohjaisissa kaksioissa ja kolmioissa. Aukkaiden tarpeet ja toiveet sekä tarjolla olevat asumisvaih-

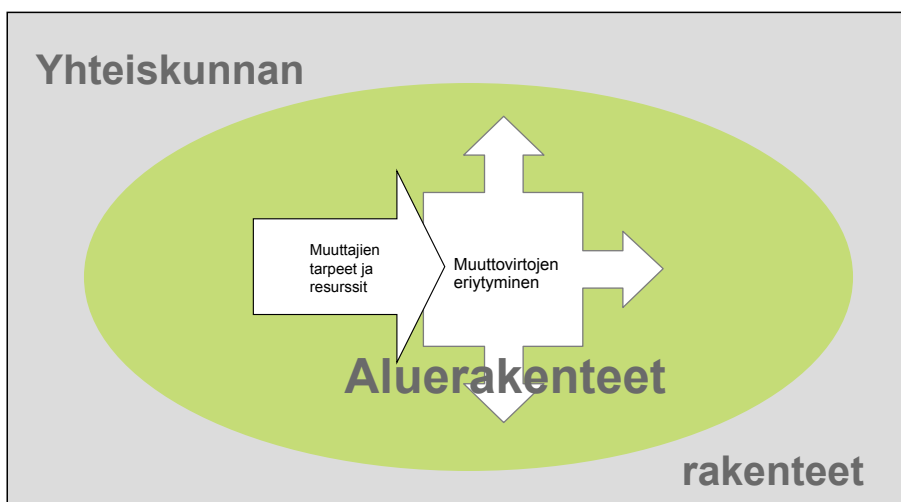
toehdot eivät aina kohtaa. Suomessa asuntotuotanto ja asuntokanta ovat olleet pitkälti melko kaavamaista teollista tuotetta. Kuluttajien toivomia monipuolisempia asumisvaihtoehtoja on ollut vähän tarjolla kohtuuhintaan. Asuminen on lisäksi kulutuksen kohteista rahallisesti selvästi merkittävin. Asumisen kalleus hyödykkeenä rajoittaa näin valintoja ja nopeita asumistason muutoksia (Junto 2008).

Tarveteorioihin perustuva muuttoliiketutkimus lähtee ajatuksesta, että muutto on heijastuma siitä, että erilaiset tarpeet eivät tule tyydytetyksi lähialueella. Työ, asuminen ja ympäristön ominaisuudet määrittävät pitkälti sen, kuinka asukkaiden tarpeentyydytys toteutuu. Muuttoaikeiden taustalla olevien tekijöiden, muuttoliikkeen valikoivuuden ja muuttoaikeiden toteutumisen on havaittu vaihtelevan yhteiskunnan rakenteiden muutoksien mukaan. Tällöin laskukauden muuttoliike on yleisluonteeltaan lähempänä pakkomuuttoa, ja nousukauden muuttoa voidaan kuvata tavoitehakuisuudella. (Esim. Kytö 1998.)

Muuttoliikettä työmarkkinaperspektiivistä selittävistä teorioista tunnetuimpia on ”Human Capital” -teoria (esim. Isserman ym. 1986: 543–580 sekä Jones 1990). Siinä muutto nähdään investointina inhimilliseen pääomaan. Muutto uudelle alueelle on kannattava, jos siitä saatava elinaikainen hyöty vähennettynä muuton kustannuksilla on suurempi kuin elinaikaiset hyödyt entisessä asuinpaikassa. Vanhan ja uuden asuinpaikan hyötyjä vertaillaan tulojen, menojen ja kaikkien asumisen osatekijöiden kesken. Muuton kustannuksissa huomioidaan myös erilaiset psykologiset kustannukset, jotka liittyvät työ- ja asuinympäristön muuttumiseen. Tässä tutkimuksessa etenkin kasvukeskuksiin suuntautuvien muuttojen voidaan olettaa olevan luonteeltaan enemmän työmarkkinamuuttoa kuin asuntomuuttoa.

Korkiasaaren (1991: 31–42) mukaan työvoiman liikkuvuutta säätelevät rakenteelliset edellytykset sekä subjektiiviset ja rakenteelliset esteet. Rakenteelliset edellytykset tarkoittavat sitä, että kun tietyllä alueella on pulaa työntekijöistä, joista toisella alueella on ylitarjontaa, on tämä tietenkin omiaan lisäämään näiden työntekijöiden kiinnostusta siirtyä toiselle alueelle. Kysyntä ei kuitenkaan vaikuta pelkästään työtä vailla olevien muuttohaluihin, vaan yhtäläillä se saattaa houkutella myös työssä olevia vaihtamaan työpaikkaansa, jos tarjolla olevaan työhön liittyy hyviä etuja. Liikkuvuuden toteutuminen edellyttää kuitenkin monien muidenkin ehtojen täyttymistä.

Skvoretzin (1984: 72–97) lähestymistapa muuttoliikkeen tutkimisessa lähtee yhteiskunnan rakenteista. Hänen mukaansa kuntien asuntomuut-
toon vaikuttavat mekanismit kohtelevat muuttoaikeissa olevia asukkaita eri
tavalla. Skvoretz nimeää kolme mekanismia: ajallinen vaihtelu, vaihtelu so-
siaalisessa asemassa ja henkilökohtaiset ominaisuudet ja resurssit. Työ-
paikkojen määrän lisääntyminen tai väheneminen, uusien asuntoalueiden
asuntorakenne sekä tulot, koulutus ja elämänvaihe säätelevät muuttovirto-
jen sosioekonomista rakennetta. Tässä tutkimuksessa pyritään jäljittämään
näiden mekanismien kautta muuttovirtojen eriytymistä ja alueellista suun-
tautumista.

Kuvio 1. Tutkimuksen viitekehys

Tämän tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat rakentuvat työntö–veto-
mallin ja kuluttajan valintateorian perustalle niin, että muuttajien tarpeet
toimivat muuton liikkeellepanevana voimana. Jos erilaisten työhön, asumi-
seen, koulutukseen yms. liittyvät tarpeet kasvavat sellaisiksi, ettei alueen
tarjonta enää vastaa niihin, ylittyy ”muuttokynnys” ja kotitalous siirtyy tar-
peitansa paremmin vastaavalle alueelle. Tutkimuksessa käytetyt pitkät aika-
sarjat mahdollistavat muuttovirtojen vaihtelujen ajallisen vertailun erilais-
ten yhteiskunnallisten ja alueellisten muutosten kontekstissa.

Tutkimuksen lähestymistavaksi on valittu tietoisesti ja tutkimuksen tavoitteiden sanelemana tilastollisiin aikasarjoihin perustuva lähestymistapa. Muuttovirtoja ja muuttojen suuntautumista tarkastellaan edellä mainittujen teorioiden ja lähestymistapojen muodostamassa väljässä viitekehyyksessä ja muuttoliike kytketään erilaisten rakenteiden kautta aluejärjestelmään. Tutkimuksella ei pyritä osoittamaan sen viitekehyyksenä käytettyjä teorioita oikeiksi tai vääriksi.

2.2 Tutkimukseen liittyvät keskeiset käsitteet

Muuttoliikkeelle ei ole yhtä täsmällistä määritelmää, vaan sitä voidaan määrittellä ja mitata monella eri tavalla sen mukaan, missä yhteydessä ja missä laajuudessa muuttoliikettä käsitellään. Yksinkertaisen määrittelyn mukaan muuttamisella tarkoitetaan väestön siirtymistä maantieteelliseltä alueelta toiselle. Myös muuttoliikkeellä ja muuttovirralla tarkoitetaan väestön siirtymistä alueelta toiselle. Puhuttaessa muutosta tai muuttamisesta tarkoitetaan yksilön siirtymistä alueelta toiselle. Muuttoliikkeen määrittelyyn vaikuttaa se, pidetäänkö muuton kriteerinä muuton kestoa, muuttoaluetta tai muuttoetäisyyttä. Muuttoliike voi olla vapaaehtoista tai pakeroon perustuvaa (pakolaisuus, turvapaikka jne.). Vapaaehtoinen muuttoliike voi olla maassamuuttoa tai siirtolaisuutta.

Muuttoliike voidaan jakaa erilaisiin alaryhmiin lähtö- ja tuloalueen perusteella. Maassamuutolla tarkoitetaan pysyvää asuinpaikan vaihtoa maan rajojen sisäpuolella, ja tilastollisesti maassamuutossa erotellaan lisäksi kuntien sisäinen ja kuntien välinen muuttoliike. (Korkiasaari 1991: 4.) Asuinpaikan vaihtoa ilman kunnan rajojen ylitystä kutsutaan myös paikallismuutoksi eli kunnan sisäiseksi muutoksi. Paikallismuutoksi voidaan myös luokitella muutot, jotka tapahtuvat saman työmarkkina-alueen sisäpuolella. Työmarkkina-alueen rajat ylittävää muuttoa puolestaan kutsutaan kaukokuutoksi. (Kytö 1998: 22.) Kuntien tai alueiden sisäinen ja välinen muuttoliike erotellaan yleensä toisistaan muuttosyiden erilaisuuksien takia. Lyhyen etäisyyden muutoissa, jotka usein tapahtuvat alueen sisällä, muuttosyyt perustuvat yleensä asunnon tai asuinalueen vaihtoon, kun taas pitkän matkan muutoissa muuttopäätöksen taustalla ovat useimmiten työmarkkinoihin liittyvät tekijät (Laakso & Loikkanen 2004: 120).

Seuraavassa on määritelty tutkimuksen kannalta keskeisimmät käsitteet ja tunnusluvut:

Kuntien välinen nettomuutto on kuntien välisen tulomuuton ja kuntien välisen lähtömuuton erotus, joka voi olla negatiivinen (muuttotappio) tai positiivinen (muuttovoitto).

Nettosiirtolaisuus on maahanmuuton ja maastamuuton erotus.

Kokonaisnettomuutto on kuntien välisen nettomuuton ja nettosiirtolaisuuden summa.

Luonnollinen väestönlisäys on syntyneiden enemmisyys eli elävänä syntyneiden ja kuolleiden erotus.

Väestönlisäys on luonnollisen väestönlisäyksen, kuntien välisen nettomuuton ja nettosiirtolaisuuden summa.

Kokonaismuutos on tilastovuoden ja edellisen vuoden lopun väkilukujen erotus.

Nettomuutto on aluekehityksen kannalta tärkein muuttoliikettä kuvaava tunnusluku, koska se vaikuttaa työvoiman määrään ja laadun muutoksiin sekä sitä kautta muuttaa alueiden välisiä resursseja. Muuttovoittokin voi olla alueen kehityksen kannalta huono asia, jos työllinen ja koulutetuin työvoima vaihtuu eläkeläisiin ja työttömiin (Moisio 1999).

Nettomuuton lisäksi voidaan muuttoliikkeen vilkkautta tarkastella yleisen **muuttoalttiuden eli muuttaneisuuden** avulla, jossa muuttajien lukumäärää verrataan koko väestön määrään. Yleinen muuttoalttius ilmaisee, kuinka monta muuttanutta on 1 000 asukasta kohti. Muuttoalttius voidaan myös laskea esim. iän, sukupuolen, koulutusasteen tai jonkun tilastollisen muuttujan luokissa (Korkiasaari & Söderling 2007: 253). Tässä tutkimuksessa on käytetty kummallakin tavalla laskettuja muuttoalttiuslukuja.

3 Maan sisäisen muuttoliikkeen tutkimuksista

Maan sisäistä muuttoliikettä on tutkittu erilaisista lähtökohdista käsin. Kuntien välistä muuttoliikettä ja sen syitä on 1990–2000-luvuilla käsitelty useissa tutkimuksissa (ks. esim. Vartiainen 1997; Kytö 1998; Laakso ym. 2005; Yousfi 2005; Myrskylä 2006; Aro 2007a; Kytö & Väliniemi 2009). Muuttoliikettä on tutkittu myös kotitalouksien asumisvalintojen ja -preferenssien (ks. esim. Kortteinen ym. 2005; Kytö ym. 2010) sekä asumisviihtyvyyden ja tarpeiden (ks. esim. Kytö 1998; Kortteinen ym. 2006; Inkeroinen ym. 2008; Korhonen & Niska 2011) näkökulmasta. Osa kaupunkiseutujen muuttoliiketutkimuksista on tarkastellut muuttoliikkeen vaikutuksia kuntien taloudelliseen kilpailukykyyn (ks. esim. Vaattovaara & Vuori 2002; Niska 2003; Laakso ym. 2005; Lankinen 2005; Myrskylä 2006; Aro 2007a).

Muuttovirtojen valikoivuus on noussut keskeiseksi käsitteeksi muuttoliikkeen tutkimisen yhteydessä. Esimerkiksi Bråmån (2006: 42) mukaan valikoivan muuttoliikkeen yhteydessä viitataan siihen, että tietyn alueen lähtömuuttajat eroavat merkittävästi alueen tulomuuttajista. Valikoivuus voi muuttovirtojen yhteydessä esimerkiksi tarkoittaa sitä, että lähtö- ja tulomuuttajien välillä on selvä ero ikärakenteessa, ammattiasemassa, muuttaneiden tulotasossa tai koulutustasossa. Muuttaminen voi myös kohentaa muuttajan taloutta pidemmällä aikavälillä. Pekalan (2002: 13–24) mukaan muut-

tajan tulot yleensä kasvavat Suomen maakuntien välisen muuton seurauksena. Tulot tosin kasvavat vasta muutamien vuosien kuluttua muutosta niin, että ne saavuttavat ja mahdollisesti ylittävät kantaväestön tulotason. Tulotaso nousi tutkimuksen mukaan sitä todennäköisemmin, mitä suurempi lähtöalueen työttömyysaste oli ja mitä enemmän siellä oli alkutuotantoa.

Siinä tapauksessa, että muuttoliike on valikoivaa, se synnyttää muutoksia alueiden väestörakenteessa. Lee (1966: 56) on todennut, että muuttoliike on valikoivaa yksinkertaisesti siksi, että ihmiset ovat erilaisia ominaisuuksiltaan, preferensseiltään ja käyttäytymiseltään. Tämä puolestaan on yhteydessä siihen, että ihmiset, joilla on erilaiset tarpeet, muuttavat erilaisille alueille. Ihmisillä on myös erilaiset mahdollisuudet tyydyttää työ- ja asumis- toiveitaan. Varsinkin työn perässä muuttavat voimistavat nettomuuton vaikutuksia ja suurentavat alueellisia eroja (esim. Pekkala 2003). Muuttoliikkeen volyyymi ja valikoivuus ovat yhteydessä talouskasvuun ja kehitykseen (esim. Lehtonen & Tykkyläinen 2009a). Aluerakenteen näkökulmasta muuttovirrat ovat sekä eriyttäneet että tasapainottaneet markkinoita. Suomen syrjäisiin osiin ja paikoin maakuntien rajoille on muodostunut laajoja yhtenäisiä alueita, jotka tyhjenevät väestöstä ja samalla työvoimasta, mikä vähentää kysyntää ja heikentää näiden alueiden kilpailukykyä. Toisaalta muuttoliikkeen alueellisuuden voimistuminen on merkinnyt nettomuuton hyötyjen ja ongelmien leviämistä talouden kasvuvaiheen alun jälkeen laajentuvalla alueella. (Lehtonen & Tykkyläinen 2009b.) Konttajärven (2001) mukaan muuttoliikkeen trendi Suomessa on pääsääntöisesti ollut keskittyvä. Erityisesti 1970-luvulla sekä jälleen 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa muuttoliike on suuntautunut yleisesti maaseudulta kaupunkeihin ja ollut volyymiltaan erittäin voimakasta.

Lyhyen etäisyyden muutot tapahtuvat yleensä alueen sisällä, ja muuttosyyt perustuvat yleensä asunnon tai asuinalueen vaihtoon. Sen sijaan pitkän matkan muutoissa muuttopäätöksen taustalla ovat useimmiten työmarkkinoihin liittyvät tekijät. (Esim. Laakso & Loikkanen 2004: 120.) Korkiasaaren ja Söderlingin (2007: 255) mukaan Suomen sisäinen muutto on 2000-luvulla liittynyt entistä selkeämmin oman elämän parantamiseen, ja asumisen merkitys on korostunut muutoissa. Aiemmissä muuttoliiketutkimuksissa on myös havaittu, että eniten muuttoliikettä tapahtuu lähekkäin sijaitsevien alueiden välillä (esim. Kahila 2005: 15). Lisäksi on huomattu,

että samantyyppisten alueiden välillä muutetaan erityisen paljon esimerkiksi kaupunkien sisällä (esim. Laakso 1995: 76).

Myrskylän (2006) mukaan muuttaminen lisää alueiden välisiä koulutuseroja siten, että voimakkaan työpaikkakasvun alueille hakeutuu nuorta, koulutettua työvoimaa. Muuttaminen parantaa sekä työttömien että opiskelijoiden työnsaantimahdollisuuksia. Muuttoliike siirtää tappiokunnista voittokuntiin nuoria aikuisia joko opiskelemaan tai työhön. Jotkut muuttotappioista kärsivät kunnat saavat pientä voittoa eläkeikäisissä, mutta menettävät väestöään kaikissa muissa ikäryhmissä. Nuorten aikuisten tappioiden vaikutus kertautuu, kun ne pienentävät myös alueiden tulevia lapsi-ikäluokkia. Myrskylän mukaan muuttotappioalueilla lasten määrä vähenee jatkuvasti, lukuun ottamatta muutamia Pohjois-Pohjanmaan poikkeuksellisen korkean syntyvyyden kuntia.

Kaavoittamalla tietyn tyyppisiä asuinalueita voi kunta pyrkiä vaikuttamaan kaupungin asukasrakenteeseen. Kaavoittamalla tontteja pelkästään suurten pientaloasuntojen rakentamista varten kunta harjoittaa valikointia, minkä kautta tapahtuu asukkaiden alueellista eriytymistä ja ongelmallista alueellista keskittymistä. Tällaiselle kehitykselle on usein tyypillistä, että kaupunkialueiden kehyskunnat harjoittavat systemaattisesti suuri- ja keskituloisia alueelle houkuttelevaa ja pienituloisia syrjivää kaavoituspolitiikkaa. Pienituloiset keskittyvät näin keskuskuntaan ja veronmaksukykyisimmät muuttajat lähikuntiin keskustaajungin ympärille. Kuntien välinen kilpailuasetelma muuttuu tällöin hyvin ongelmalliseksi ja aluerakennetta hajottavaksi tekijäksi. (Laakso & Loikkanen 2004: 211.)

Suomessa verotuksella ei ole havaittu olevan vaikutusta lähtömuuttoon tai uuden asuinkunnan valintaan (esim. Kytö & Aatola 2006; Kytö & Väliniemi 2009). Toisaalta kuntien palvelujen laadun ja saatavuuden on todettu vaikuttavan muuttajien asuinkunnan valintaan (esim. Kytö 1994, 1998). Kuntatasoisten tekijöiden ohella muuttoa ohjaavat myös asuinalueen ominaisuudet, kuten sijainti, liikenneyhteydet, ympäristö, väestörakenne ja asuinalueen palvelut. Asuntotyyppiä pidetään kuitenkin tärkeimpänä sekä asuinkunnan että asuinalueen valintaa ohjaavana tekijänä (esim. Laakso 1995: 37). Viime aikoina Suomessa on näkynyt merkkejä etenkin eläkeikäisten muuttoalttiuden lisääntymisestä. Etenkin pääkaupunkiseudulta muuttaneet eläkeikäiset hakeutuvat lähemmäs pienempien kaupunkien paremmiksi koettuja palveluja (HS 27.10.2013a).

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Aineistot

Tutkimusaineistoina on käytetty Tilastokeskuksen maassamuuttoa ja maassa muuttajien tuloja sekä tutkimuskuntien ominaisuuksia kuvaavia pitkätaaisrekisteriaineistoja. Kuntakohtaisia muuttajia ja kuntien ominaisuuksia kuvaavia muuttajia kerättiin useita satoja pääasiassa vuosilta 2001–2012. Osa muuttoliikettä kuvaavista aikasarjoista koostuu myös vuosien 1987–2012 ja 2001–2010 tiedoista. Aineistot muutettiin vastaamaan vuoden 2013 kuntajakoa seuraavasti:

Kuntien välinen tulomuutto: Kuntien välinen muutto ja kunnan sisäinen muutto on muutettu vastaamaan 1.1.2013 aluejakoa eli yhdistyneiden kuntien väliset muutot on siirretty sisäisiin muuttoihin.

Kuntien välinen lähtömuutto: Kuntien välinen muutto ja kunnan sisäinen muutto on muutettu vastaamaan 1.1.2013 aluejakoa eli yhdistyneiden kuntien väliset muutot on siirretty sisäisiin muuttoihin.

Kunnan sisäinen muutto: Kuntien välinen muutto ja kunnan sisäinen muutto on muutettu vastaamaan 1.1.2013 aluejakoa eli yhdistyneiden kuntien väliset muutot on siirretty sisäisiin muuttoihin.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Aineistot koodattiin ja analysoitiin SPSS-tilasto-ohjelmalla. Tutkimusaineiston analysoinnissa käytettiin frekvenssianalyysijä, ristiintaulukointeja, monimuuttujamenetelmiä ja korrelaatioanalyysijä. Tulokset testattiin kahden riippumattoman otoksen keskiarvotestillä tai varianssianalyysillä. Jos muuttuja oli kaksiluokkainen, käytettiin keskiarvojen erojen testauksessa kahden riippumattoman otoksen keskiarvotestiä. Useampiluokkaisten muuttujien luokkien keskiarvojen erot testattiin yksisuuntaisella varianssi-analyysillä ja Tamhanen T2- ja Mann-Whitneyn testeillä. Mahdollisuuksien mukaan riippuvuutta kuvataan myös Pearsonin korrelaatiokertoimella.

Maan sisäistä nettomuuttoa ja sen kuntakohtaista vaihtelua kuvataan regressioanalyysin avulla. Analyysillä pyritään saamaan selville, kuinka kuntien rakenteellisilla eroilla ja niiden muutoksilla voidaan kuvata nettomuuton vaihtelua. Saatavilla malleilla ei voida osoittaa nettomuuton vaihtelun syytä, vaan niillä voidaan ainoastaan saada esille muuttujia, jotka korreloivat joko positiivisesti tai negatiivisesti kulloisenkin selitettävän muuttujan kanssa. Menetelmä etsii sellaisten muuttujien yhdistelmän, joiden yhteisvaihtelu kuvaa parhaiten selitettävän muuttujan vaihtelua. Mallinnusta varten kerättiin suuri joukko kuntien väestöä, asumista sekä elinkeino- ja palvelurakennetta ja niissä tapahtuneita muutoksia kuvaavia muuttujia. Muuttujien sopivuutta mallinnuksiin testattiin korrelaatioanalyysien avulla.

Regressioanalyysillä pyritään hakemaan suuren selittäjäjoukon parhaat selittävät muuttujat. Analyysi voidaan suorittaa eteenpäin tai taaksepäin. Tässä tutkimuksessa käytetään ns. askeltavaa (Stepwise) regressioanalyysiä, joka tuo ja poistaa muuttujia askeltaen yksi kerrallaan siinä järjestyksessä, että ne kasvattavat selitystasetta R^2 mahdollisimman paljon, ts. mallin muuttujien t-arvot ovat suurimpia (esim. Ranta ym. 1989: 422–423). Askeltavan regressioanalyysin jälkeen tehtiin vielä ns. pakotettu (Enter) mallinnus, jossa olivat mukana vain askeltavaan mallinnukseen valikoituneet parhaat selittävät muuttujat. Saatujen mallien luotettavuus ja käyttökelpoisuus testattiin mm. ennustettujen ja havaittujen arvojen poikkeamien eli residuaalien avulla.

Muuttoliikkeen valikoivuudella on vaikutuksia alueiden demografiseen ja taloudelliseen kehitykseen (esim. Ford & Champion 2000: 260). Tämän vuoksi on olennaista tarkastella muuttovirtojen rakenteita pelkkien muut-

tajamäärien sijaan. Tässä tutkimuksessa muuttajien ominaisuuksien, kuten iän, ammattiaseman, koulutuksen tai tulotason, vaikutuksia muutto-
liikkeeseen tutkitaan koko väestöön suhteutettujen muuttoalttiuslukujen
avulla. Tällöin verrataan muuttajien ominaisuuksien ja koko väestön väli-
sen muuton todennäköisyyden eroja.

Tutkimuksessa hyödynnetään myös karttapohjaista paikkatietojärjestel-
mää (GIS). Sen ansiosta aineistot voidaan kytkeä alueelliseen kontekstiin,
jolloin tuloksia voidaan analysoida monipuolisesti ja esittää havainnollises-
ti. Kartta-analyysit on esitetty sekä kunnittain että maakunnittain. Kartat
ovat teemakarttoja, joissa esitettävää ilmiötä havainnollistetaan muuttuvil-
la väripinnoilla. Väri määräytyy kussakin kunnassa tai ruudussa sijaitsevien
havaintoyksiyöiden keskiarvojen perusteella. Luokitukset on tehty pääsään-
töisesti tasaisin luokkavälein.

5 Tuloksia

Tulosten esittely ja analysointi on ryhmitelty seuraavassa niin, että ensin kuvataan erilaisten väestönmuutosten merkitystä alueelliseen väestönkehitykseen. Sen jälkeen kuvataan maan sisäisen nettomuuton vaikutuksia eri kuntatyyppien väestönkehitykseen koko maan tasolla ja kymmenessä suurimmassa kaupungissa. Tämän jälkeen on vertailtu erilaisten muuttovirtojen ja luonnollisen väestönkehityksen merkityksiä asukasmäärien kehitykseen koko maassa, eri kuntatyyppien välillä, maakunnittain ja kunnittain. Taustakuvaus koostuu vuosien 1987–2012 muuttotiedoista.

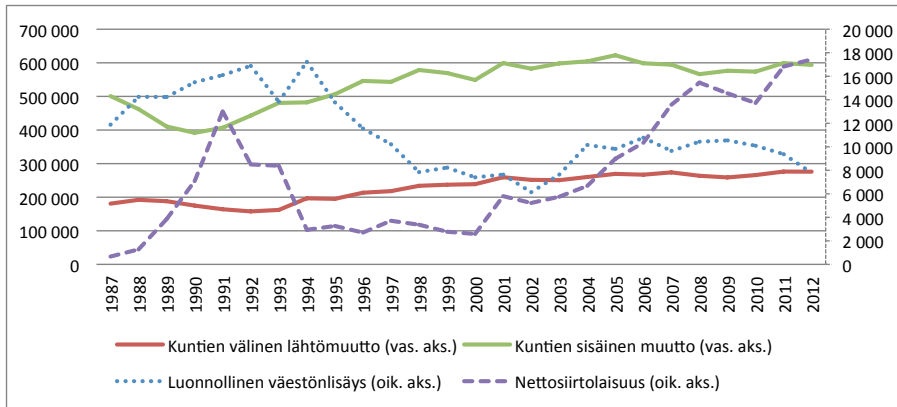
Taustakuvauksen jälkeen tutkitaan yksityiskohtaisemmin maan sisäisten muuttovirtojen rakenteita vuosina 2001–2012. Tutkitun ajanjakson rajaaminen perustuu siihen, että muuttovirtojen eriytyminen on pääasiallisesti 2000-luvulla yleistynyt ilmiö. Tarkasteluun on valittu sellaiset muuttovirtoja kuvaavat yksittäiset muuttajat, joilla on aiemmissa tutkimuksissa havaittu olevan eniten merkitystä väestörakenteiden ja sitä kautta eri ikäryhmien palvelutarpeiden muutoksille. Muuttovirtoja kuvataankin erikseen päiväkoti- ja kouluikäisten sekä työ- ja eläkeikäisten ryhminä. Tämän jälkeen muuttajien mukana siirtyviä henkisiä ja aineellisia resursseja kuvataan muuttovirtojen koulutus-, työmarkkina- ja tulorakennetiedoilla. Muuttajien resursseista rakennetulla summamuuttujalla havainnollistetaan muut-

toivortojen mukanaan kuljettamia resursseja ja muuttovirtojen mahdollisesti mukanaan tuomia hyötyjä tai aiheuttamia haittoja. Lopuksi analysoidaan, mitkä alueelliset muutokset väestö- ja työpaikkarakenteessa, asuntorakentamisessa ja asuntorakenteessa ovat vaikuttaneet muuttovirtojen sisältämien resurssien alueelliseen eriytymiseen.

5.1 Muuttovirrat ja väestömuutokset vuosina 1987–2012

Vuonna 1986 vapautuneet raha- ja lainamarkkinat nostivat voimakkaasti asuntojen hintoja, mikä jarrutti etenkin kuntien sisäistä ja jonkin verran myös kuntien välistä muuttoliikettä aina 1990-luvun alun lamaan saakka. Asuntojen hintaromahdus v. 1989–1990, patoutuneet muuttotarpeet ja pikku hiljaa alkanut talouden elpyminen synnyttivät ennätysuuren muutto-aallon, joka lukuun ottamatta pieniä notkahduksia on jatkanut voimistumistaan aina viime vuosiin asti. Suurin osa kuntien sisäisestä muutosta on ollut asuntomuuttoa, kun taas kuntien välinen muutto on ollut pääosin työ- ja opiskelumuuttoa. Kuvion 2 oikeanpuoleisella akselilla on esitetty luonnollinen väestönlisäys ja nettosiirtolaisuus, jotka molemmat pienenevät 1990-luvun lamasta vuosituhannen vaihteeseen asti. Tämän jälkeen nettosiirtolaisuus on viimeisimmän kymmenen vuoden aikana nelinkertaistunut. Luonnollinen väestönkasvu lisäsi Suomen asukasmäärää etenkin 1990-luvun alkupuolen laman aikana, mutta sen vaikutus on puolittunut viime vuosien aikana. Luonnollinen väestönlisäys ja nettosiirtolaisuus ovat kasvattaneet asukaslukua lähes saman verran. Kotikuntalain voimaantulo on lisännyt kuntien sisäisten ja kuntien välisten muuttojen määrää noin 13 000 muutolla vuonna 1994 ja sen jälkeen. Tämä johtuu siitä, että opiskelijat ovat voineet ilmoittaa asuinpaikakseen opiskelupaikkakunnan. Toisaalta kuntaliitosten on arvioitu pienentäneen kuntien välisiä nettomuuttolukuja noin 4 prosentilla (Myrskylä 2006: 21) (kuvio 2).

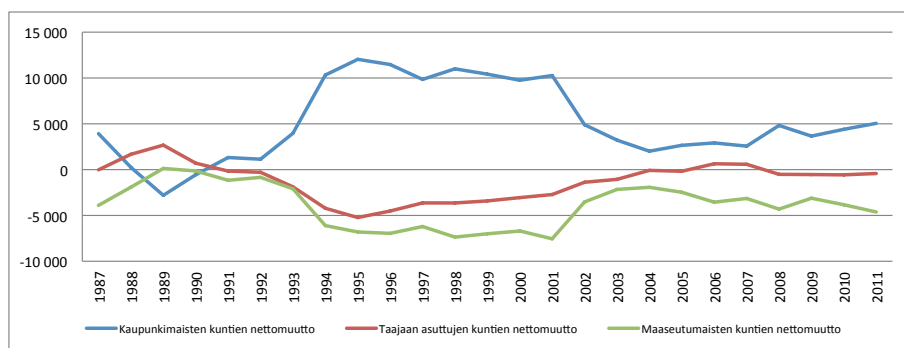

Kuvio 2. Kuntien välinen ja sisäinen muutto sekä nettosiirtolaisuus ja luonnollinen väestönlisäys v. 1987–2012.

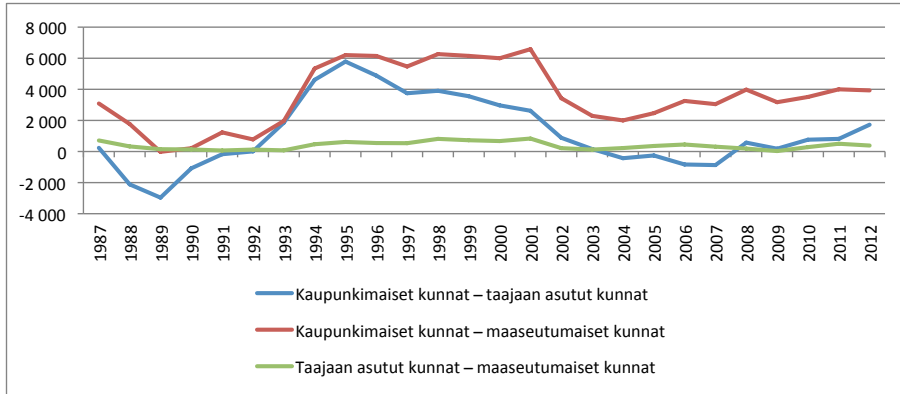
Kuntatyyppien nettomuuttoluvut kertovat, miten eri kuntatyyppit ovat kasvattaneet tai menettäneet väestöään kuntien välisen muuttoliikkeen seurauksena. Etenkin kaupunkien väliset muuttovirrat kasvoivat 1990-luvun alkupuolella laman hellittäessä. 1990-luvulla maan sisäinen muuttoliike suuntautui pääasiassa kasvukeskuksiin, mutta 2000-luvulla muuttovoitto on suuntautunut aiempaa enemmän myös kaupunkiseutujen muihin kuntiin. Vuosina 1991–2000 kaupunkien välillä muutettiin noin 970 000 kertaa. Samaan aikaan kaupungit myös keräsivät muuttovoittoa muista kunnista noin 78 000 asukasta. Seuraavan kymmenen vuoden aikana kaupunkien välisiä muuttoja tapahtui jo noin 160 000, mutta muuttovoitto muista kunnista puolittui noin 47 000 asukkaaseen. Vuosina 1994–2000 kaupungit saivat muuttovoittoa muista kunnista keskimääräin 11 000 asukasta vuodessa. Sen jälkeen muuttovoitto puolittui keskimäärin noin 6 000 asukkaaseen vuodessa. Vuodesta 2004 alkaen kaupunkien nettomuuttovoitto on kasvanut vuosittain ja oli lähes 6 000 asukasta vuonna 2012. Taajaan asutut kunnat menettivät vastaavasti 1990-luvun alusta kymmenen vuoden ajan väestöään kaupunkeihin yhteensä noin 30 000 henkilöä nettomuutossa. Taajaan asutut kunnat saivat vuosina 2004–2007 hieman muuttovoittoa, joka kuitenkin kääntyi tämän jälkeen muuttotappioksi. Maaseutumaisten kuntien nettomuuttoluvut ovat noudatelleet taajaan asuttujen kuntien nettomuuton

kehitystä, joskin maaseutumaiset kunnat ovat menettäneet koko tarkaste-
luajanjakson väestöään muihin kuntiin. Maaseutumaisien kuntien 2000-lu-
vun menetykset ovat kuitenkin noin puolta pienemmät verrattuna 1990-lu-
kuun (kuvio 3).

Kuvio 3. Eri kuntatyyppien maansisäinen nettomuutto vuosina 1987–2012.

Eri kuntatyyppien väliset nettomuuttovirrat kuvaavat sitä, mistä kaupungit saavat muuttovoittonsa tai minne ne menettävät asukkaitaan. Eri kuntatyyppien väliset nettomuuttovirrat ovat vaihdelleet viimeisimpien vuosikymmenien aikana voimakkaasti. Kaupunkimaiset kunnat saivat koko tutkimusajanjaksona yhteensä noin 30 000 henkilön muuttovoiton taajaan asutuista ja noin 90 000 henkilön muuttovoiton maaseutumaisista kunnista. Noususuhdanteessa, 1980-luvun lopulla, kaupungit menettivät asukkaitaan maaseutumaisiin kuntiin muutamassa vuodessa noin 5 000 asukasta, mutta alkoivat saada muuttovoittoa 1990-luvun laman aikana sekä taajaan asutuista että etenkin maaseutumaisista kunnista. Vuosina 2004–2007 kaupungit jälleen menettivät asukkaitaan taajaan asuttuihin kuntiin ja eniten suurten kaupunkien kehyskuntiin. Viime vuosikymmenen loppupuolella muuttovirrat keskuskaupunkien ja kehyskuntien välillä ovat kääntyneet kaupunkien eduksi, kun kehyskuntien vetovoima on heikentynyt. Maaseutumaisien kuntien nettomuuttotappio kaupunkeihin oli 1990-luvun puolivälistä vuoteen 2001 noin 6 000 asukasta vuodessa, mutta puolittui 2000-luvulle tultaessa. Taajaan asutut kunnat ovat saaneet vain hienoista muuttovoittoa maaseutumaisista kunnista (kuvio 4).

Kuvio 4. Eri kuntatyyppien välinen maan sisäinen nettomuutto vuosina 1987–2012.

Kaupunkimaiset kunnat ovat menettäneet koko tutkimusajanjakson päiväkotikäisiä lapsia etenkin taajaan asuttuihin kuntiin, mutta myös maaseutumaisiin kuntiin yhteensä noin 42 000 lasta. Taajaan asutut kunnat saivat koko tutkimusajanjaksona kaupungeista noin 27 000 ja maaseutumaiset kunnat noin 15 000 lapsen nettomuuttovoiton. 1990-luvun laman jälkeen kaupunkien nettomenetys jatkoi kasvuaan aina vuoteen 2007 ja tasoittui sen jälkeen noin 1 500 lapseen vuosittain.

Myös kouluikäisten lasten eri kuntatyyppien välinen nettomuutto noudatasti päiväkotikäisten muuttokäyttäytymistä. Osittain tämä johtunee siitä, että muuttaneilla lapsiperheillä oli useimmiten sekä päiväkotikäisiä lapsia, joskin koululaisten määrät ovat selvästi pienempiä. Kaupungit menettivät nettomuuttajina kouluikäisiä taajaan asuttuihin kuntiin noin 10 000 ja maaseutumaisiin kuntiin noin 4 000 lasta. 1990-luvun pahimpina lamavuosina muuttosuunta oli hetkellisesti toisinpäin ja kaupungit saivat pientä muuttovoittoa muista kunnista. Viime vuosien aikana kouluikäisten nettomuutto eri kuntatyyppien välillä on pienentynyt huomattavasti ja suuntautuu lähes kokonaisuudessaan kaupungeista taajaan asuttuihin kuntiin.

Kaupunkimaiset kunnat alkoivat saada muuttovoittoa 1990-luvun alkupuolella etenkin työikäisestä väestöstä, jota muutti talouslaman aikana runsain joukoin kaupunkien paremmille työmarkkinoille. Koko tarkastelu-

ajanjaksona kaupungit saivat nettomuuttajina noin 170 000 työikäistä asukasta muista kuntatyypeistä. Muuton huippuvuodet ajoittuivat kymmeneen laman jälkeiseen vuoteen, jolloin kaupunkimaiset kunnat saivat muuttovoittona noin 100 000 työikäistä muista kuntatyypeistä. Kaupunkimaiset kunnat ovat vastaavasti menettäneet tarkasteluajanjakson aikana noin 41 000 alle kouluikäistä ja 14 000 kouluikäistä lasta. Näistä noin yhden kolmanneksen saivat maaseutumaiset ja kaksi kolmannesta taajaan asutut kunnat.

Eläkeikäisten muuttovirrat eri kuntatyyppien välillä olivat hyvin pieniä. Kaupunkimaiset kunnat saivat tarkasteluajanjaksona muuttovoittona noin 3 000 eläkeikäistä, joista puolet tuli taajaan asutuista ja puolet maaseutumaisista kunnista. Viime vuosina eläkeläisten muuttoliikkeessä on tapahtunut selviä muutoksia, joista merkittävimmät ovat eläkeläisten kasvanut muuttoalttius ja suuntautuminen suurilta kaupunkiseuduilta pienempiin kaupunkeihin.

5.2 Muuttovirtojen merkitys väestönmuutoksissa vuosina 2001–2012

Tutkimusajanjakson kuluessa kolmannes kunnista menetti väestöään yhteensä noin 124 500 asukasta, mikä on noin 8 prosentin vähennys kuntien vuoden 2001 yhteenlasketusta asukasmäärästä. Näissä kunnissa maan sisäinen eli kuntien välinen muuttotappio oli noin 109 100 asukasta, mikä kattoi 88 prosenttia väestön vähenemisestä. Toisaalta noin neljännes muuttotappiokuntien menetyksistä korvautui maahanmuutolla.

Tutkimusajanjakson aikana 98 kuntaa keräsi muuttovoittoa maan sisäisestä muuttoliikkeestä yhteensä noin 117 000 asukasta, kun taas 206 kuntaa menetti saman määrän asukkaitaan. Samaan aikaan peräti 300 kuntaa sai muuttovoittoa maahanmuutosta yhteensä noin 133 000 asukasta. Kaikki maahanmuuttajiksi tilastoidut eivät kuitenkaan ole ulkomaan kansalaisia, vaan heistä noin neljäsosa on ulkomailta takaisin Suomeen muuttavia Suomen kansalaisia. Vain neljä kuntaa sai pientä muuttotappiota maahanmuutosta. Tutkimusaikana 105 kuntaa kasvoi yhteensä noin 348 000 asukkaalla ja vastaavasti 109 kunnan väestömäärä väheni yhteensä noin 124 000 asukkaalla (taulukko 1 ja kartta 1).

Vuonna 2012 kolmannes maan väestöstä oli Uudellamaalla, jonka väkiluku kasvoi eniten, noin 157 000 asukkaalla. Kasvusta viidennes, noin 31 000 henkilöä, oli maan sisäistä muuttovoittoa. Maahanmuutto kasvatti Uudenmaan asukaslukua noin 57 000 asukkaalla. Pirkanmaan väkiluku kasvoi noin 43 000 asukasta, josta 58 prosenttia eli noin 24 000 henkilöä oli maan sisäistä muuttovoittoa. Pirkanmaan maahanmuuttovoitto oli noin 10 000 henkilöä. Asukkaitaan eniten menettivät Lappi, noin 13 000 asukasta, Kainuu, noin 9 000 asukasta, Etelä-Savo, noin 8 000 asukasta, Satakunta, noin 7 000 asukasta, sekä Pohjois-Karjala, Pohjois-Savo ja Kymenlaakso kukin noin 6 000 asukasta (kartta 1 ja liitteiden taulukko 1).

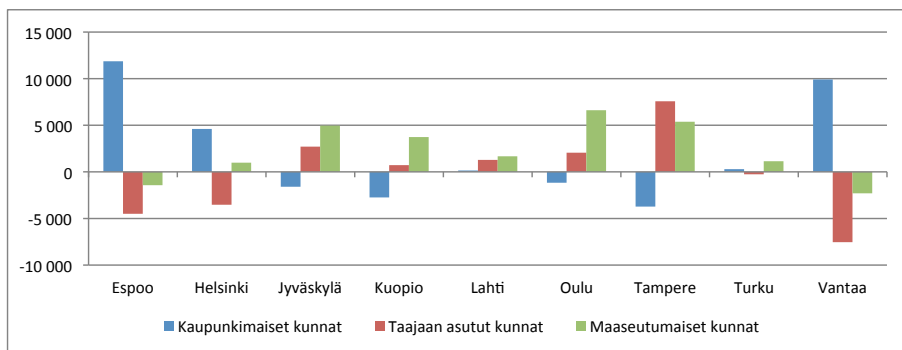
Taulukko 1.

Väestömäärältään pienentyneiden ja kasvaneiden kuntien väestönmuutosten osatekijät v. 2001–2012.

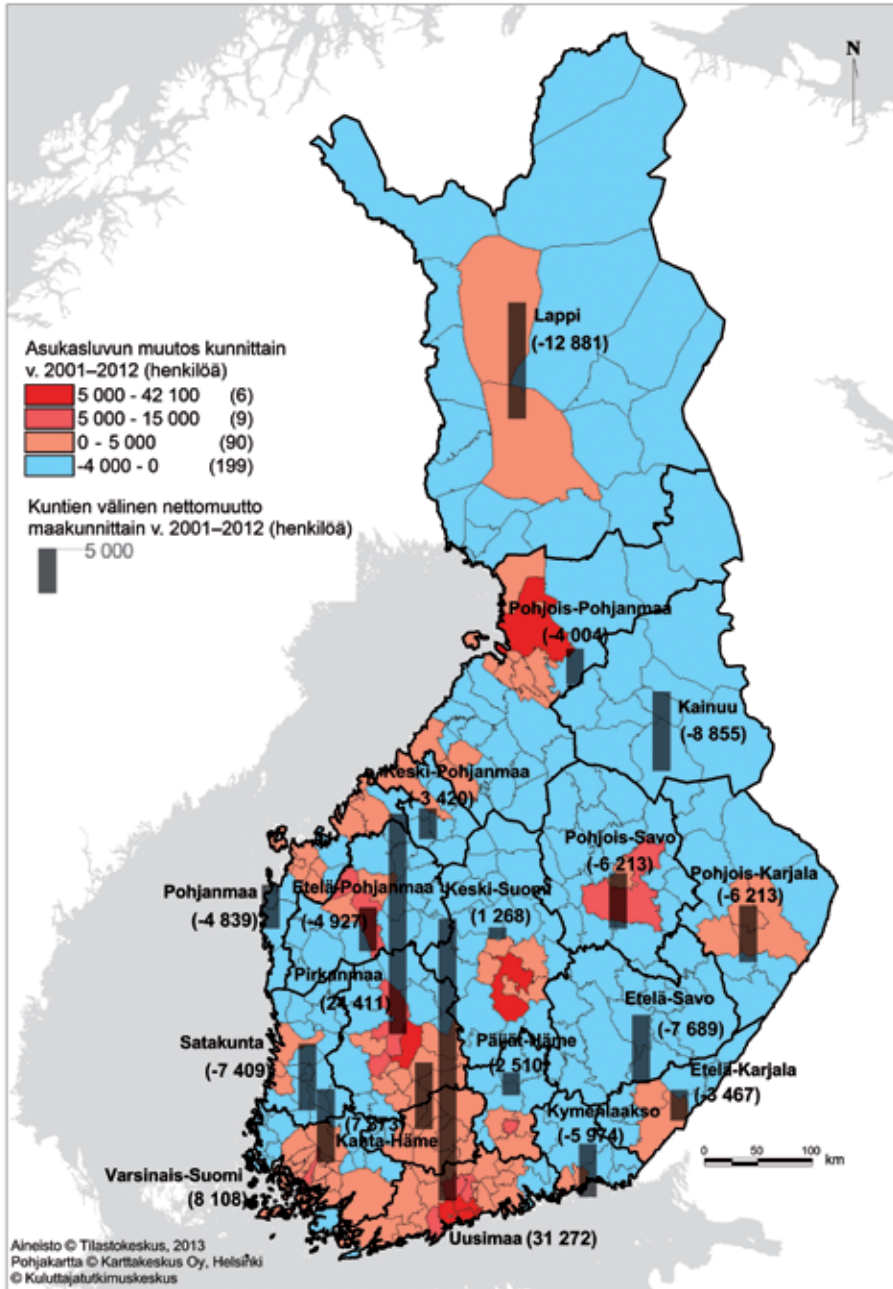
	Väestö- määrä yhteensä v. 2001	Väestö- määrä yhteensä v. 2012	Väestön- muutos yhteensä v. 2001–2012 (% v. 2001 väestö- määrästä)	Kuntien väli- nen muutto yhteensä v. 2001–2012 (% väestön- muutoksesta)	Maahan- muutto yhteensä v. 2001–2012 (% väestön- muutoksesta)	Kunnassa- muutto v. 2001– 2012
Väestömäärä pieneni v. 2001–2012 (105 kuntaa)	1 622 031	1 497 505	(-7,7 %) -124 526	(87,6 %) -109 110	27 513	1 375 891
Väestömäärä kasvoi v. 2001–2012 (199 kuntaa)	3 540 086	3 888 039	(9,8 %) 347 953	(31,1 %) 108 121	(30,3 %) 105 470	4 533 073

Kymmenen suurinta kaupunkia sai maan sisäistä muuttovoittoa yhteensä noin 37 000 henkilöä, josta hieman alle puolet tuli muista kaupungeista ja hieman yli puolet maaseutumaisista kunnista. Tampere voitti nettomuutossa noin 9 000 asukasta. Toisaalta Tampere myös menetti eniten muuttajia muihin kaupunkeihin. Myös Oulu, Jyväskylä ja Espoo saivat 6 000–7 000 nettomuuttajaa, kun muut kaupungit, Vantaata lukuunottamatta, saivat 1 000–3 000 asukasta. Tampereen muuttovoitto koostui taajaan asutuista ja

maaseutumaisista kunnista tulleesta muuttovoitosta. Oulu ja Jyväskylä keräsivät suurimmat muuttovoittonsa maaseutumaisista kunnista. Espoo, Helsinki ja Vantaa voittivat eniten kaupunkien välisistä muuttovirroista. Helsinki sai muuttovoittoa sekä kaupungeista että maaseudulta noin 6 000 asukasta, mutta menetti noin puolet siitä lähinnä kehyskuntiin. Espoo sai muista kaupungeista noin 12 000 muuttajaa, mutta menetti muihin kuntiin noin puolet tästä muuttovoitosta. Vantaa sai muista kaupungeista noin 10 000 muuttajaa ja menetti saman verran muihin kuntiin (kuvio 5).

Kuvio 5. Kymmenen suurimman kaupungin ja eri kuntatyyppien välinen nettomuutto maan sisäisessä muutossa vuosina 2001–2012.

Kartta 1. Väestönmuutokset kunnittain ja nettomuutto maakunnittain v. 2001–2012.

Väestönmuutokset, muuttovirtojen voimakkuudet ja niiden väliset riippuvuudet vaihtelivat kuntatyyppin mukaan. Kuntien välisen nettomuuton voimakkuus vaihteli luonnollisen väestönkasvun kanssa etenkin taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa. Alueille, joilla väestö lisääntyi luonnollisen väestönkasvun vaikutuksesta eniten, suuntautui yleensä myös voimakkain maan sisäinen muuttoliike. Luonnollinen väestönkasvu vaihteli maahanmuuton kanssa ainoastaan kaupungeissa, joista nopeimmin kasvavat saivat myös eniten maahanmuuttajia. Maahanmuutto näyttää hyödyttävän etenkin väestöään menettäneitä maaseutukuntia. Maaseutumaisista kunnista väestöään eniten menettäneet saivat usein väestömäärään suhteutettuna eniten muuttovoittoa maahanmuuttajista (taulukko 2).

Kaupungit, joissa luonnollinen väestönkasvu oli nopeinta, vetivät eniten muuttajia sekä kotimaasta ($r = .64^{**}$, $n = 56$) että ulkomailta ($r = .80^{**}$). Myös näiden kaupunkien sisäinen muutto oli vilkasta, ja se vaihteli voimakkaasti asukasluvun muutoksen ($r = .83^{**}$) ja maahanmuuton ($r = .94^{**}$) kanssa. Näiden kaupunkien voimakas asuntorakentaminen mahdollisti sekä uusien asukkaiden vastaanoton että kunnan sisäisen muuttoliikkeen vilkkauten.

Nopeimmin kasvaneet taajaan asutut kunnat vetivät muuttajia maan sisältä voimakkaammin ($r = .94^{**}$, $n = 64$) kuin nopeimmin kasvaneet kaupungit. Taajaan asuttujen kuntien väestönmuutos ei kuitenkaan korreloinut maahanmuuton kanssa. Maahanmuutto vaihteli sen sijaan kunnan sisäisen muuttovilkkauden kanssa ($r = .68^{**}$). Mitä enemmän taajaan asutun kunnan sisällä muutettiin, sitä enemmän se veti maahanmuuttajia. Taustalla lienevät monipuoliset asuntomarkkinat ja hyvä vuokra-asuntotilanne.

Myös maaseutumaisten kuntien voimakas väestönkasvu lisäsi maan sisäisen muuton vetovoimaa ($r = .85^{**}$, $n = 184$), mutta hillitsi kunnan sisäistä muuttoa ($r = -.44^{**}$) ja jossain määrin myös maahanmuuttoa ($r = -.16^*$). Voimakas maaseutumaisten kuntien sisäinen muutto pienensi puolestaan muuttovoittoa niihin muista kunnista ($r = -.49^{**}$). Maaseutumaisten kuntien sisäinen muutto vaihteli myös maahanmuuton voimakkuuden kanssa ($r = .40^{**}$).

Taulukko 2.

Väestönmuutosten osatekijöiden väliset korrelaatiot eri kuntatyypeissä.

		Asukas- luvun muutos v. 2001– 2012, henk.	Netto- maahan- muutto v. 2001– 2012, henk.	Netto- muutto kunnittain v. 2001– 2012, henk.
Kaupunki- mais kunnat	Asukasluvun muutos v. 2001–2012, henk.		.80**	.64**
	Nettomaahanmuutto v. 2001–2012, henk.	.80**		
	Nettomuutto kunnittain v. 2001–2012, henk.	.64**		
	Kunnassa muutto v. 2001–2012, henk.	.83**	.94**	.37**
Taajaan asutut kunnat	Asukasluvun muutos v. 2001–2012, henk.			.94**
	Nettomaahanmuutto v. 2001–2012, henk.			
	Nettomuutto kunnittain v. 2001–2012, henk.	.97**		
	Kunnassa muutto v. 2001–2012, henk.		.68**	
Maaseutu- mais kunnat	Asukasluvun muutos v. 2001–2012, henk.		-.16*	.85**
	Nettomaahanmuutto v. 2001–2012, henk.	-.16*		-.37**
	Nettomuutto kunnittain v. 2001–2012, henk.	.85**	-.37**	
	Kunnassa muutto v. 2001–2012, henk.	-.44**	.40**	-.49**

** Korrelaatio on merkitsevä 0.01 tasolla (2-suuntainen testi).

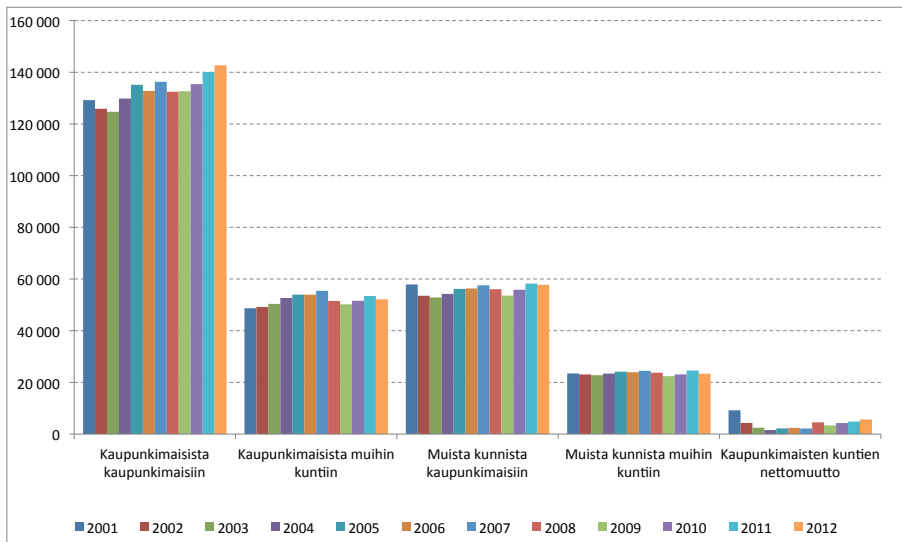
* Korrelaatio on merkitsevä 0.05 tasolla (2-suuntainen testi).

Maahanmuutto vaikuttaa eniten taantuvien alueiden väestönkehitykseen vastavoimana luonnollisen väestönkasvun heikkenemiselle ja maan sisäisen muuttoliikkeen tappiollisuudelle. Näillä alueilla maahanmuutolla onkin suhteellisesti paljon suurempi merkitys kuin kasvavilla kaupunkiseuduilla. Kasvavilla seuduilla maan sisäinen muuttoliike, maahanmuutto ja luonnollinen väestönkasvu vaikuttivat yhtä paljon väestön kokonaismuutokseen.

Saaren (2010) mukaan kaupunkialueet ovat saaneet suurimman osan kansainvälisen muuttoliikkeen muuttovoitosta. Lisäksi maahanmuuttajien on todettu kasautuvan maan sisällä suurimmille kaupunkiseuduille ja maaseudun osuus on jäänyt vähäiseksi (Sjöblom-Immala 2011; Saari & Sivula 2012). Vuoteen 2012 mennessä erot maahanmuuttajien osuuksissa muilla kuin kaupunkiseuduilla olivat tasoittuneet (Saari 2013). Kaikilla alueilla paitsi alueellisissa keskuksissa ja pienehköissä keskuksissa maahanmuutta-

jien osuus väestöstä oli kolmesta neljään prosenttia. Maaseutuvyöhykkeillä maahanmuuttajien osuus vaihteli yhdestä kahteen prosenttiin, ja osuus oli pienin harvaan asutulla maaseudulla.

Maan sisäisten muuttovirtojen suuntautuminen on kohdellut erilaisia kuntatyyppejä eri tavoin eri ajankohtina. Aivan 1980-luvun lopussa kaupungit menettivät väestöään taajaan asuttuihin kuntiin. Muutot kaupungeista kaupunkeihin lisääntyivät eniten 1990-luvun loppupuolella, joskin myös muut alueiden väliset muuttovirrat kasvoivat. 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun ensimmäisinä vuosina kaupunkimaisten kuntien nettomuuttovoitto oli keskimäärin 10 000 asukasta vuodessa. Kymmenessä vuodessa maaseutumaiset ja taajaan asutut kunnat menettivät kaupunkeihin noin 100 000 muuttajaa. Tämän jälkeen kaupunkien saama nettomuuttovoitto kuitenkin romahti ja myös taajaan asutut kunnat eli lähinnä kaupunkien kehyskunnat alkoivat saada hienoista muuttovoittoa. Maaseutumaisen kuntien muuttotappiot pienenevät samalla merkittävästi. Vuoden 2008 lamapiikki aiheutti selvän muuttosysäyksen kaupunkimaisiin kuntiin, joiden muuttovoitto on sen jälkeen jatkanut hienoista kasvua lähinnä taajaan asuttujen kuntien menettäessä muuttajia (kuvio 6).

Kuvio 6. Eri kuntatyyppien väliset muuttovirrat v. 2001–2012.

Muuttovirtojen vaikutusta väestön kokonaisuutukseen voidaan kuvata joko absoluuttisilla luvuilla tai suhteellisilla muutoksilla. Tutkimusajanjakson aikana yhdeksän maakuntaa kasvatti väestöään yhteensä 280 000 asukkaalla, mutta vain viisi maakuntaa sai muuttovoittoa maan sisäisistä muuttovirroista yhteensä noin 75 000 asukasta. Uudenmaan maakunta keräsi maan sisäisistä muuttovirroista noin 40 prosenttia ja Pirkanmaan maakunta noin 30 prosenttia. Myös Varsinais-Suomen, Kanta-Hämeen, Päijät-Hämeen ja Keski-Suomen maakunnat saivat maan sisäistä muuttovoittoa, kun taas muut 12 maakuntaa kärsivät muuttotappiota.

Maakuntien välisten muuttovirtojen suuntautuminen on pysynyt lähes samanlaisena koko vuosikymmenen ajan. Maakuntien välisiä lähtömuuttoja tehtiin noin 1,45 miljoonaa, joista neljännes suuntautui Uudellemaalle. Pirkanmaa ja Varsinais-Suomi saivat kumpikin joka kymmenennen muuttajan. Keski-Pohjanmaalle suuntasi vain joka sadas muuttaja. Uudellemaalle muutettiin erityisesti Varsinais-Suomesta, Kanta-Hämeestä, Päijät-Hämeestä ja Kymenlaaksosta, joiden lähtömuuttajista melkein puolet tuli Uudellemaalle. Samalla Uusimaa oli myös muiden maakuntien lähtömuuton, lukuun ottamatta Keski-Pohjanmaata, Kainuuta ja Lappia, suosituin muuttokohde. Pohjois-Pohjanmaalle suuntasi joka neljäs Keski-Pohjanmaalta ja joka kolmas Kainuusta tai Lapista lähteneistä (liitteet, taulukko 4).

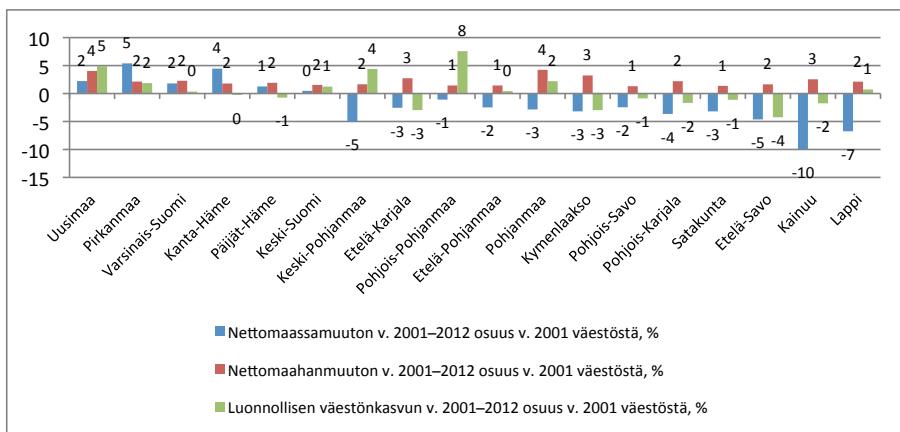
Maakuntien tulomuutolle oli tyypillistä, että Uusimaa sai melko tasaisesti muuttajia ympäri Suomea ja muiden maakuntien tulomuuttajista yleensä vähintään neljännes oli lähtöisin Uudelta maalta. Maakuntien väliset muuttovirrat ovatkin pitkälti Uudenmaan ja muun maan välistä muuttoliikettä. Uudenmaan lisäksi maakunnat saivat tulomuuttajia yleisimmin yhdestä tai useammasta naapurimaakunnasta. Esimerkiksi Lappiin muuttaneista yksi kolmannes tuli Pohjois-Pohjanmaalta, mutta jo yksi neljännes Uudelta maalta.

Verrattaessa kuntien välistä nettomuuttoa vuoden 2001 asukasmääriin eniten suhteellista muuttovoittoa keräsivät Pirkanmaan, Kanta-Hämeen, Uudenmaan, Varsinais-Suomen ja Päijät-Hämeen maakunnat. Vuoden 2001 asukaslukuun verrattuna maan sisäisen nettomuuton tappiot olivat suurimmat Kainuussa, Lapissa, Keski-Pohjanmaalla, Etelä-Savossa ja Pohjois-Karjalassa. Maahanmuutto on ollut 2000-luvulla kokonaisväestöä kasvattava tekijä kaikissa maakunnissa, joskin määrät vaihtelevat paljon. Maa-

hanmuutosta lähes puolet kohdistui Uudellemaalle, ja muiden maakuntien osuudet vaihtelivat Keski-Pohjanmaan 0,8 prosenttiin osuudesta Varsinais-Suomen 7,7 prosenttiin.

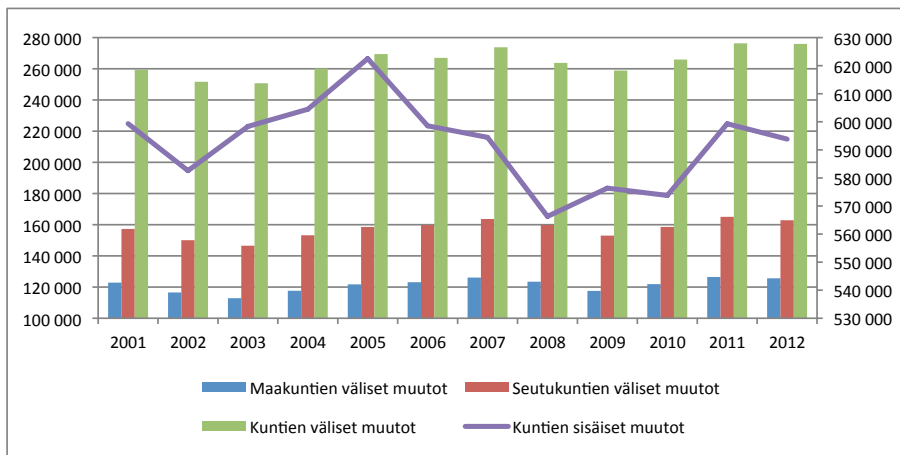
Maahanmuutto kasvatti väestöä eniten Uudellamaalla ja Pohjanmaalla, joiden väestö kasvoi noin 4 prosenttia maahanmuuton vaikutuksesta. Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaalla, Pohjois-Savossa ja Satakunnassa maahanmuutto kasvatti asukaslukua vain yhdellä prosentilla. Maahanmuuton suhteellinen merkitys korostuu kuitenkin eniten sellaisilla alueilla, jotka menettivät väestöään maan sisäisessä muuttoliikkeessä ja luonnollisessa väestönkasvussa. Näitä olivat Etelä-Karjalan, Kymenlaakson, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan, Satakunnan, Etelä-Savon ja Kainuun maakunnat. Erityisen merkittävää maahanmuutto oli Kainuulle, joka menetti kymmenen prosenttia väestöstään maan sisäisessä muuttoliikkeessä ja kaksi prosenttia luonnollisessa väestönkasvussa, mutta sai maahanmuutossa voittoa yli 2 000 asukasta (kuvio 7).

Myös luonnollisen väestönkasvun merkitys vaihteli maakunnittain. Uudenmaan väestö kasvoi syntyneiden enemmyydestä noin 69 000 asukkaalla, Pohjois-Pohjanmaan 28 000 asukkaalla ja Pirkanmaan 8 000 asukkaalla. Etelä-Savo menetti syntyneiden ja kuolleiden erotuksena eniten väestöään, noin 7 000 henkilöä eli 4 prosenttia väestöstään. Etelä-Savo menetti eniten väestöään, määrällisesti noin 13 000 asukasta ja suhteellisesti noin 12 prosenttia.

Kuvio 7. Väestömuutosten osatekijöiden suhteellinen vaikutus väestömäärään maakunnittain v. 2001–2012.

Sekä maakuntien, seutukuntien että kuntien väliset muuttovirrat ovat vaihdelleet samansuuntaisesti 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana. Muuttovirrat pienenevät vuosittuhannen alussa ja olivat pienimmillään vuonna 2003, jonka jälkeen muuttovirrat kasvoivat aina vuoteen 2007. Vuoden 2009 notkahduksen jälkeen muuttovirrat ovat viime vuosina pysyneet ennätystasolla. Vaikka alueiden väliset muuttovirrat ovat kasvaneeet, ovat alueiden muuttovoitot ja -tappiot kuitenkin pienentyneet. Myös kuntien sisäisten muuttojen määrät vaihtelivat samansuuntaisesti, mutta muuttomäärien maksimit ja minimiit olivat vuotta aikaisemmin kuin em. muuttovirtojen huiput. Tämä viittaa siihen, että asuntoperäinen muutto reagoi kansantalouden vaihteluihin vuotta aiemmin kuin työperäinen muutto. Bruttokansantuote kasvoi vuodesta 2003 vuoteen 2007, mutta vuonna 2009 laski 8,5 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Myös aiemmissa tutkimuksissa on havaittu kuntien välisen muuttoliikkeen voimakkuuden noudattelevan vuositaisia BKT:n muutoksia (esim. Kytö 1998: 111–112) (kuvio 8).

Kuvio 8. Maakuntien, seutukuntien ja kuntien väliset sekä kuntien sisäiset muutot v. 2001–2012, henk.

Maakuntien välisten muuttojen määrät ovat vaihdelleet viime vuosikymmenen aikana melko vähän 120 000 muuttajan molemmiin puolin. Vuonna 2012 tapahtui kuitenkin ennätysmäärä, noin 126 000 muuttoja maakunnasta toiseen. Samaan aikaan maakuntien välisten muuttovirtojen muuttovoitot

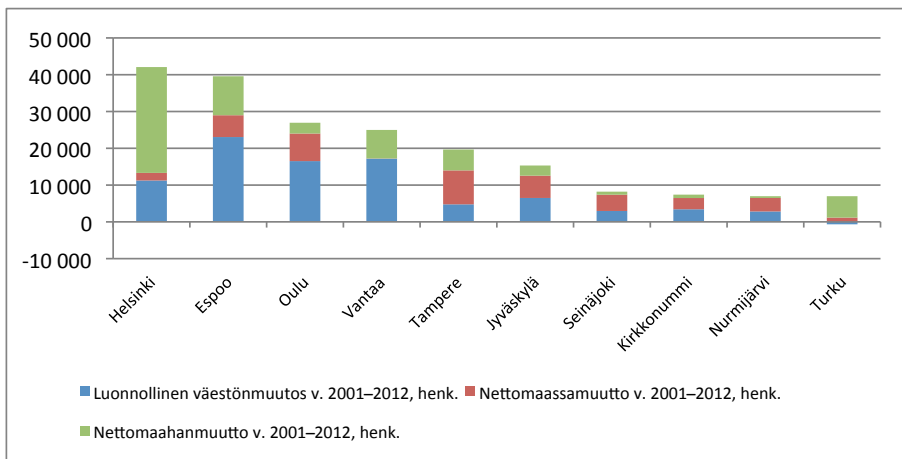
tot ovat puolittuneet niin, että vuonna 2001 seitsemän maakuntaa sai muuttovoittona noin 11 000 muuttajaa. Vuonna 2012 enää vain neljä maakuntaa keräsi muuttovoittoa noin 5 000 asukasta. Maakuntien keskinäiset suhteelliset voitot ja tappiot säilyivät ennallaan. Maakuntien väliset muuttovirrat ovatkin alkaneet suuntautua yhä enemmän ristikkäin niin, että muuttotappiot korvautuvat yhä useammin muuttovoitolla.

Seutukuntien välillä muutettiin tutkimusajanjakson aikana yhteensä noin 1,9 miljoonaa kertaa eli noin 150 000–160 000 kertaa vuodessa. Pidemmällä aikavälillä tarkastellen muutot ovat lisääntyneet selvästi. Vuonna 2012 seutukuntien välillä muutettiin ennätyksellisesti noin 163 000 kertaa. Samaan aikaan myös seutukuntien muuttovoitot ovat pienentyneet selvästi, mutta niiden asemat muuttovoitto tai -tappioalueina eivät ole juurikaan muuttuneet. Tutkimusajanjakson aikana 17 seutukuntaa sai muuttovoittoa yhteensä noin 105 000 henkilöä, joista Helsingin seutukunta keräsi lähes kolmanneksen ja Tampereen seutukunta runsaan neljänneksen. Vuonna 2001 yhteensä 13 seutukuntaa keräsi kuntien välistä muuttovoittoa 15 000 henkilöä, josta Helsingin seutukunta keräsi noin 40 prosenttia ja Tampereen seutukunta noin 20 prosenttia. Vuonna 2012 lähes samat 13 seutukuntaa saivat kuntien välistä muuttovoittoa 9 000 henkilöä. Myös seutukuntien suhteelliset voitto- ja tappio-osuudet säilyivät ennallaan. Merkittävin muutos oli Tunturi-Lapin muuttuminen muuttotappioalueesta muuttovoittoalueeksi.

Kuntien välillä muutettiin viimeisimmän kymmenen vuoden aikana noin 3,2 miljoonaa kertaa. Kuntien väliset muutot ovat kasvaneet vuoden 2001 noin 259 000 muutosta vuoden 2012 noin 276 000 muuttoon. Kasvua on tapahtunut lähes ainoastaan kaupunkimaisten kuntien välisten muuttojen määrissä. Vaikka alueiden väliset muuttovirrat ovat kasvaneet kymmenen vuoden aikana huomattavasti, ovat yksittäisten kuntien muuttovoitot pienentyneet ja voittajia on entistä vähemmän. Vuonna 2001 kuntien välisessä muuttoliikkeessä voittaneet kunnat saivat yhteensä noin 18 000 muuttajaa. Vuonna 2012 määrä oli pienentynyt kolmanneksella noin 12 000 henkilön muuttovoittoon. Vuonna 2001 yhteensä 91 kuntaa ja vuonna 2012 enää 82 kuntaa sai muuttovoittoa maan sisäisessä muutossa. Vuonna 2001 yli 100 henkilön yltävää muuttovoittoa sai 35 kuntaa ja vuonna 2012 vain 21 kuntaa.

Kun Helsinki, Oulu, Tampere, Jyväskylä ja Espoo voittivat vielä vuonna 2001 maan sisäisessä nettomuutossa kukin yli 1 000 asukasta, voitti vuonna 2012 ainoastaan Helsinki yli tuhat asukasta. Lisäksi Helsinki oli ainoa kunta, jonka nettomuuttovoitto kasvoi vuoden 2001 noin 2 000 muuttajasta vuoden 2012 noin 3 000 muuttajaan. Muiden suurten kaupunkien nettomuuttovoitot pienenevät kymmenessä vuodessa noin puolella. Samana aikana kaikkien suurten kaupunkien tulo- ja lähtömuutot ovat lisääntyneet 1 000–2 000 muuttolla. Kaupunkiseutujen kehyskuntien muuttovoitot puolestaan pienenevät merkittävästi. Nettosiirtolaisuudessa voittajiin kuului peräti 217 kuntaa, ja vain 20 kuntaa menettivät Suomen ulkopuolelle enemmän asukkaita kuin ne saivat sieltä.

Ohessa on vertailtu kymmenen väestöään eniten lisänneen kunnan luonnollista väestönkasvua ja niiden saamaa muuttovoittoa tutkimusajanjaksona. Muuttovoiton tai -tappion vaikutus kuntien väestönkehitykseen vaihtelee suuresti. Esimerkiksi Vantaan asukasluku kasvoi noin 25 000 henkilöllä, mutta nettomuuttovoittoa oli vain 55 henkilöä eli 0,2 prosenttia koko väestönkasvusta. Kaikki muut voimakkaimmin kasvaneet kaupungit saivat muuttovoittoa sekä maahanmuutosta että maassamuutosta. Kaikki kaupungit, lukuun ottamatta Turku, kasvoivat myös luonnollisen väestönkasvun ansiosta. Helsingin väestömäärä kasvoi noin 42 000 asukkaalla, josta muuttovoittoa oli vain viisi prosenttia. Toisaalta Tampere kasvoi noin 20 000 asukkaalla, josta muuttovoittoa oli 47 prosenttia, Oulu 27 000 asukkaalla, josta muuttovoittoa oli 28 prosenttia, ja Jyväskylä 15 000 asukkaalla, josta muuttovoittoa oli 40 prosenttia (kuvio 9).

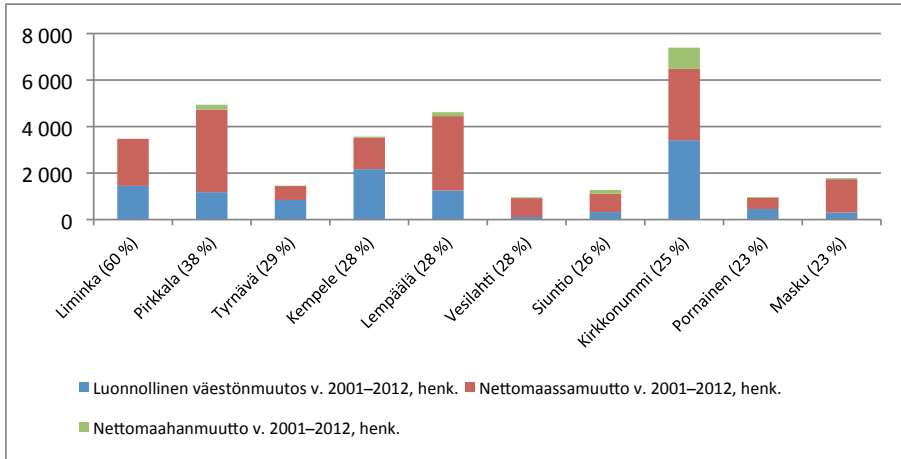

Kuvio 9. Asukasmäärältään voimakkaimmin kasvaneiden kuntien väestönmuutosten osatekijät v. 2001–2012, henk.

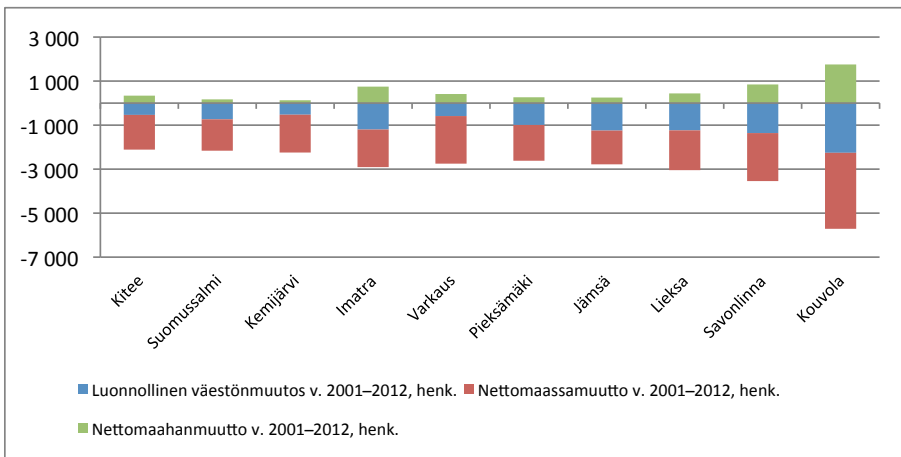
Väestönkasvusta saa toisenlaisen kuvan, kun vertaillaan suhteellisia asukasluvun muutoksia väestönmuutosten eri osatekijöihin. Tutkimusaikana suhteellisesti eniten asukasmääräänsä kasvattivat suurten kaupunkien kehyskunnat, joista kymmenen voimakkaimmin kasvanutta olivat Liminka (kasvu v. 2001–2012 noin 60 %), Pirkkala (38 %), Tyrnävä (29 %), Kempele (28 %), Lempäälä (28 %), Vesilahti (28 %), Siuntio (26 %), Kirkkonummi (25 %), Pornainen (23 %) ja Masku (23 %). Suurin osa näiden kuntien asukasluvun kasvusta koostuu maan sisäisen muuttoliikkeen muuttovoitosta. Maahanmuutto lisäsi näissä kunnissa lähinnä vain Kirkkonummen väestöä (kuvio 10 ja kartta 2).

Pienet kaupunkikunnat menettivät eniten asukkaitaan. Menetyksistä suurin osa muodostui maan sisäisen nettomuuton muuttotappiosta. Näiden kuntien yhteenlaskettu muuttotappio oli lähes kaksi kertaa suurempi kuin luonnollisen väestönkasvun hiipumisen vaikutus. Maahanmuutto korvasi yhteensä noin viidenneksen näiden kaupunkien asukasluvun pienenemisestä. Erityisen merkityksellistä maahanmuutto oli Itä- ja Kaakkois-Suomen muuttotappiokaupungeille (kuvio 11).

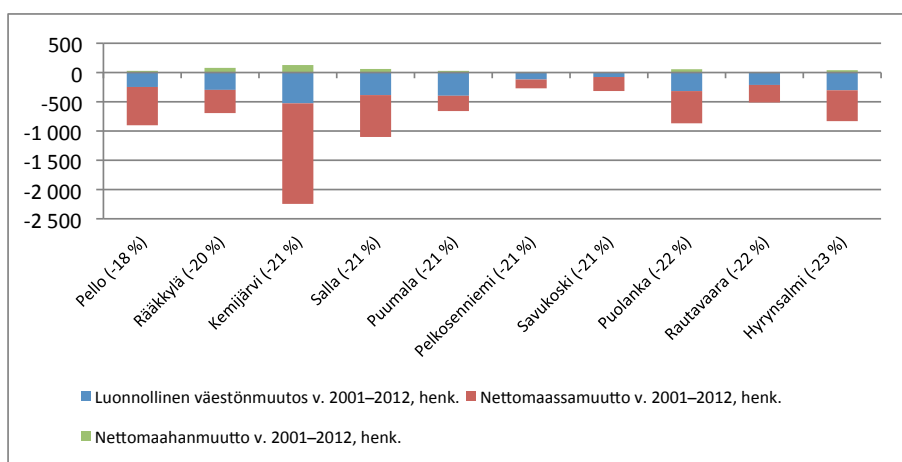

Kuvio 10. Asukasmäärältään suhteellisesti voimakkaimmin kasvaneiden kuntien väestönmuutosten osatekijät v. 2001–2012, henk. ja (asukasluvun muutos, pros.)

Kuvio 11. Asukasmäärältään voimakkaimmin pienentyneiden kuntien väestönmuutosten osatekijät v. 2001–2012, henk.

Asukasluvultaan suhteellisesti eniten pienentyneitä kuntia ovat lähinnä eräät Pohjois- ja Itä-Suomen sekä Kainuun kunnat. Kaikki kymmenen asukasluvultaan eniten pienentyntä kuntaa menettivät vuosikymmenessä noin viidenneksen asukasluvustaan. Myös näiden kuntien yhteenlaskettu muuttotappio oli lähes kaksi kertaa suurempi kuin luonnollisen väestönkasvun hiipumisen vaikutus (kuvio 12 ja kartta 2).

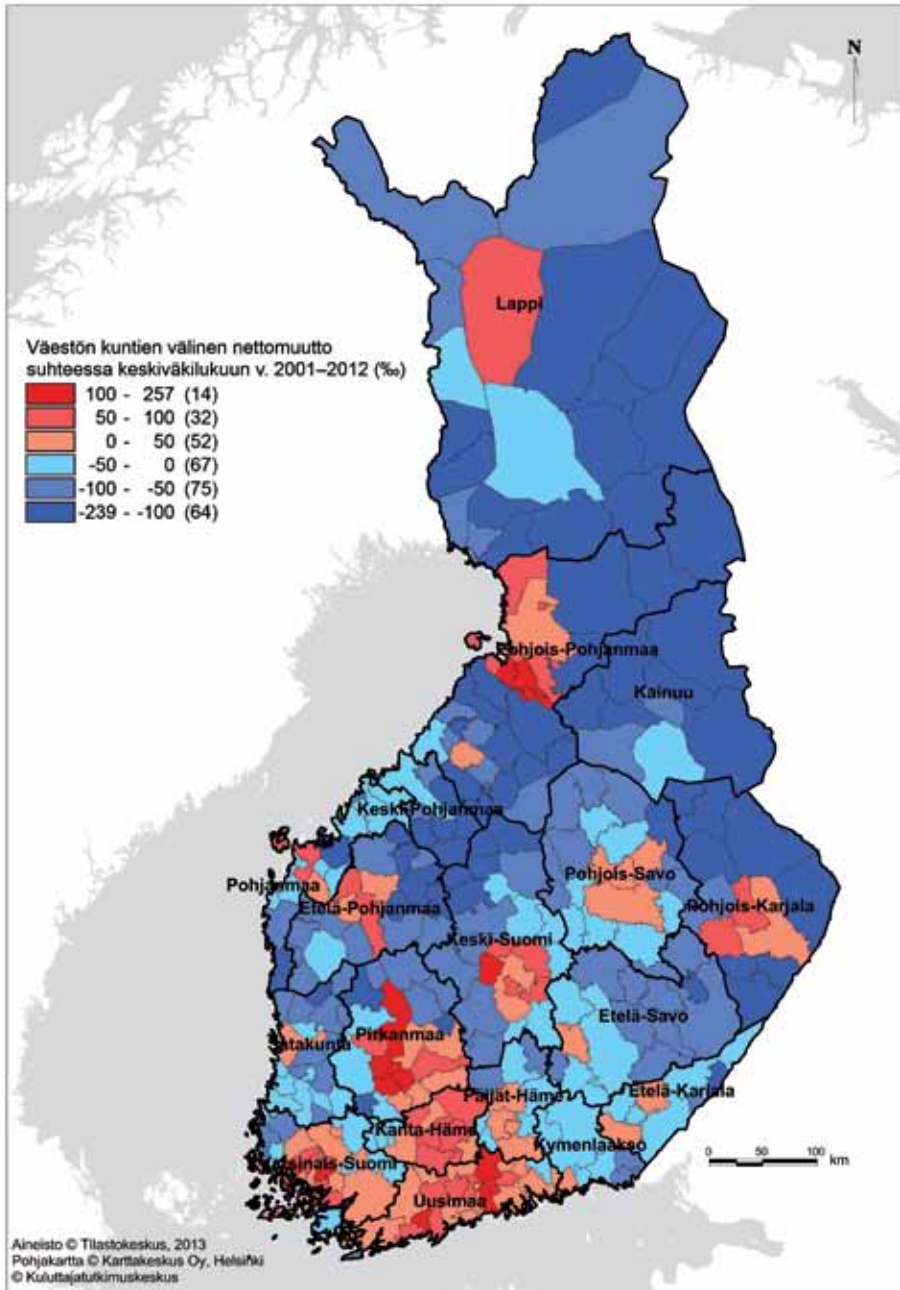
Kuvio 12. Asukasmäärältään suhteellisesti eniten pienentyneiden kuntien väestönmuutosten osatekijät v. 2001–2012, henk. ja (asukasluvun muutos, pros.)

Kaupunkimaiset kunnat saivat koko maan sisäisen muuttovoittonsa, noin 47 000 asukasta, vuosina 2001–2012 maaseutumaisista kunnista. Kaupunkimaisten kuntien nettomuuttovoitosta 55 prosenttia oli naisia, joiden osuus oli sama maaseudun nettomuuttotappiosta. Naisten kaupunkiin suuntautunut muutto oli voimakkaimmillaan vuosina 2001 ja 2011, jolloin kaupungit saivat kolmanneksen koko ajanjakson naisten muuttovoitosta. Taajaan asutut kunnat saivat pientä muuttovoittoa miesten nettomuutosta, mutta muuttotappiota naisten nettomuutosta.

Maan sisäisen muuttovoiton tai -tappion sukupuolijakautumat vaihtelivat maakunnittain. Uudenmaan ja Varsinais-Suomen muuttovoitosta noin

60 prosenttia oli naisia. Toiseksi eniten muuttovoittoa saaneen Pirkanmaan muuttovoitosta puolet oli miehiä ja puolet naisia. Pienimmän muuttovoiton saaneen Keski-Suomen maakunnan muuttovoitosta vain 17 prosenttia oli naisia. Kymenlaakson, Etelä- ja Pohjois-Karjalan, Etelä- ja Pohjois-Savon sekä Pohjois-Pohjanmaan muuttotappiosta noin 60 prosenttia oli naisia. Muuttotappioalueista ainoastaan Keski-Pohjanmaalla naisten osuus oli selvästi alle puolet nettomenetyksestä.

Tampere, Oulu, Jyväskylä, Espoo, Seinäjoki, Nurmijärvi, Hämeenlinna, Pirkkala, Nokia ja Ylöjärvi olivat kymmenen eniten maan sisäistä muuttovoittoa saanutta kuntaa. Näiden kuntien muuttovoitosta miehiä ja naisia oli lähes yhtä paljon. Myös muiden kuntien muuttovoitto tai -tappioluvut jakautuivat yleensä melko tasaisesti sukupuolten kesken. Helsingin nettomuutto kuitenkin koostui noin 4 000 naisen muuttovoitosta ja lähes 2 000 miehen muuttotappiosta. Myös Turun reilun 1 000 asukkaan muuttovoitto koostui yksinomaan naisista, sillä miesten muuttotappio oli noin 50 henkilöä. Yli 1 000 asukasta nettomuutossa menettäneiden Vaasan, Kotkan, Mikkelin ja Sodankylän muuttotappiosta noin 60 prosenttia oli naisia.

Kartta 2. Kuntien välinen nettomuutto suhteessa keskväkilukuun v. 2001–2012, %.

5.3 Muuttovirtojen ikärakenne

Ikä vaikuttaa ihmisten muuttoalttiuteen, ja se on merkittävä tekijä myös muuttoliikkeen alueellisten vaikutusten kannalta. Muuttoliikkeen on useissa tutkimuksissa (Laakso 1998; Häkkinen 2000; Fischer ym. 2000; Myrskylä 2006; Korkiasaari & Söderling 2007) havaittu olevan sidoksissa ihmisen ikään. Alueiden välisistä muutoista 15–29-vuotiaiden osuus on tutkimusten mukaan yli puolet (Laakso & Loikkanen 2004: 123). Muuttajien ikärakenne vaikuttaa kunnan tulo- ja menovaikutuksiin, ja tältä osin sillä on suuri merkitys kunnan talouden kannalta (Aro 2007b: 29). Myös maakuntien väliset muuttovirrat siirtävät sekä aineellisia ja henkisiä resursseja että palvelutarpeita alueelta toiselle.

Myös Nivalaisen (2002) mukaan muuttamisalttius pienenee iän myötä. Mitä iäkkäämpi henkilö, sitä vähemmän hänellä on aikaa nauttia muuton tuomista hyödyistä. Tiettyyn työpaikkaan liittyvä osaaminen (ns. paikkasidonnainen henkinen pääoma) lisääntyy työssäolovuosien (iän) myötä. Koulutus lisää yleistä henkistä pääomaa, joka kulkee muuttajan mukana. Työpaikka voi myös sitoa tiettyyn asuinpaikkaan. Mitä enemmän siteitä on työpaikkaan, sitä suuremmat ovat muuttamisen kustannukset. Muuttaminen saattaa toisaalta olla ainoa keino parantaa urakehitystä. Muuttoalttius voi pienentyä tulojen myötä, koska suurempituloisilla muuttamisen vaihtoehtoiskustannukset ovat suuremmat. Suuremmat tulot luovat paremmat taloudelliset edellytykset muuttamiselle. Asunnon hankinta luo siteitä alueelle ja saattaa heijastaa aikomusta asua tietyllä alueella pidemmän aikaa. (Nivalainen 2002: 18.)

Maakuntien väliset muuttovirrat muokkaavat voimakkaasti alueellisia väestö- ja ikärakenteita. Tutkimusajanjaksona vain kuusi maakuntaa sai muuttovoittoa maansisäisistä muuttovirroista kahdestatoista väestöään menettäneestä maakunnasta. Muuttoalttiudella mitattuna muuttovoittoa saivat Pirkanmaa (51 ‰), Kanta-Häme (43 ‰), Uusimaa (21 ‰), Varsinais-Suomi (18 ‰) ja Päijät-Häme (13 ‰). Muuttotappiota kärsineistä maakuntia olivat Kainuu (–105 ‰), Lappi (–70 ‰), Keski-Pohjanmaa (–50 ‰), Etelä-Savo (–48 ‰), Pohjois-Karjala (–37 ‰), Satakunta (33 ‰), Kymenlaakso (–32 ‰), Pohjanmaa (22 ‰), Etelä-Karjala (–26 ‰), Etelä-Pohjanmaa (–25 ‰), Pohjois-Savo (–25 ‰) ja Pohjois-Pohjanmaa (–10 ‰) (karta 3).

Viime vuosikymmenien aikana eri ikäryhmien muuttovilkkaus on muuttanut huomattavasti. Eläkeikä lähenevien ja eläkeikäisten (50–70-vuotiaiden) muutto on kaksinkertaistunut 1990-luvun alkupuolesta lähtien (Suomen Kuntaliitto 2009: 46). Tämän on arveltu johtuvan siitä, että vanhemmat ihmiset usein vaihtavat asuntoa, kun heidän lapsensa muuttavat pois kotoa. Samassa selvityksessä todettiin, että nykyään muutetaan entistä enemmän eläkkeelle jäämisen yhteydessä. Esimerkiksi 60–69-vuotiaiden muutto on melkein kaksi ja puolikertaistunut viimeisen parinkymmenen vuoden aikana.

Tämän tutkimuksen mukaan eläkeikäisten suhteellinen osuus maan sisäisistä muuttovirroista on kaksinkertaistunut viimeisten kymmenen vuoden aikana. Suhteellisesti voimakkaimmin ovat kasvaneet 60–64- ja 65–69-vuotiaiden osuudet maan sisäisessä muutossa. Toisaalta alle 14-vuotiaiden lasten osuus muuttovirroista on ollut hienoisessa laskussa, kun taas työikäisten osuus on pysynyt lähes ennallaan. Muuttovirrat vaihtelevat ikärakenteeltaan huomattavasti niin, että Pohjois- ja Itä-Suomi sekä länsirannikko menettivät työikäisiä muuttajia em. muuttovoittomaakuntiin. Alle kouluikäisten lasten muuttovirrat kulkivat lähes päinvastoin niin, että Uusimaa ja neljä muuta maakuntaa menettivät alle kouluikäisiä ja suurin osa maakunnista sai muuttovoittoa tässä ikäluokassa (liitteet, taulukko 2). Uusimaa oli suurin häviöjä (–76 %). Myös Kainuu (–40 %), Lappi (–6 %), Pohjanmaa (–3 %) ja Varsinais-Suomi (–2 %) menettivät tässä ikäluokassa. Alle kouluikäisten nettomuuttoa saivat eniten Kanta-Häme (187 %), Etelä-Pohjanmaa (112 %), Päijät-Häme (88 %), Keski-Pohjanmaa (58 %) ja Etelä-Savo (40 %) (kartta 3).

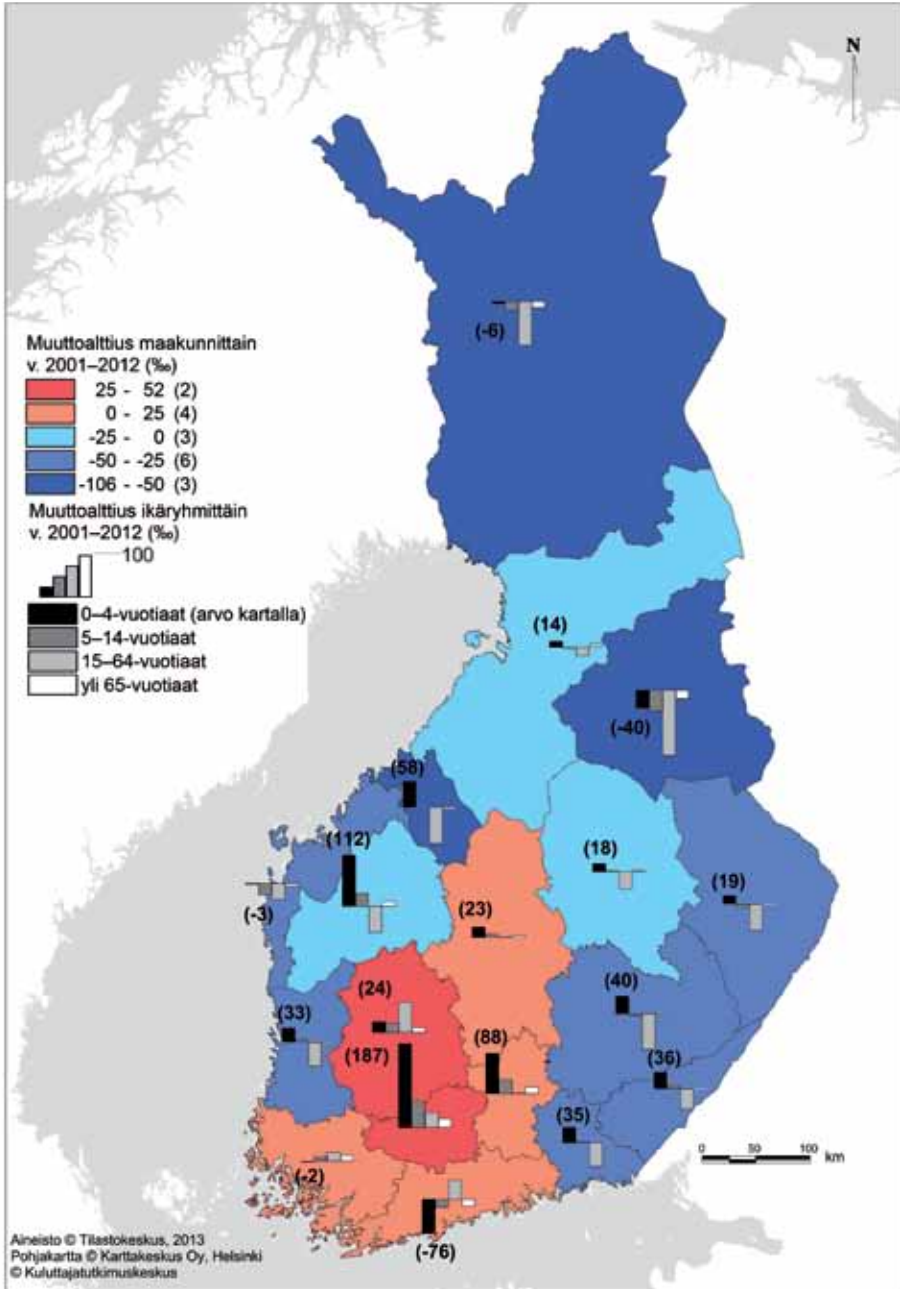
Kouluikäisten lasten nettomuutto muistutti pienempien lasten nettomuuttoa, joskin siirtymät maakuntien välillä olivat huomattavasti pienempiä. Suurimmat kouluikäisten muuttotappiot olivat Kainuussa (–48 %), Pohjamaalla (–26 %), Lapissa (–21 %) ja Uudellamaalla (–19 %). Suurimmat kouluikäisten muuttovoitot saivat Kanta-Häme (61 %), Päijät-Häme (31 %), Etelä-Pohjanmaa (29 %) ja Pirkanmaa (21 %).

Työikäisten nettomuutto oli luonteeltaan melko keskittävää, koska valtaosa muuttovirroista koostuu työikäisistä muuttajista. Tässä ikäryhmässä voittajia olivat Pirkanmaa (69 %), Uusimaa (43 %), Kanta-Häme (35 %) ja Varsinais-Suomi (22 %). Eniten työikäisiä menettivät Kainuu (–146 %),

Lappi (-98 ‰), Keski-Pohjanmaa (-83 ‰) ja Etelä-Savo (-80 ‰). Myös Pohjois-Karjala, Kymenlaakso, Satakunta, Etelä-Karjala, Pohjois-Savo, Pohjanmaa ja Pohjois-Pohjanmaa menettivät kukin työikäisiä 20–60 ‰.

Eläkeikäisten nettomuuttovirrat maakuntien välillä olivat melko pieniä, mutta selvästi kasvavia. Puolet maakunnista sai muuttovoittoa ja puolet muuttotappiota. Pohjanmaa (-4 ‰), Lappi (-3 ‰), Kainuu (-2 ‰) ja Uusimaa (-1 ‰) menettivät etenkin Kanta-Hämeeseen (4 ‰), Pohjois-Karjalaan (2 ‰), Pohjois-Pohjanmaalle (2 ‰), Päijät-Hämeeseen (2 ‰), Satakuntaan (2 ‰) ja Etelä-Savoon (1 ‰).

Seuraavassa on tarkastelu yksityiskohtaisemmin muuttovirtoja, niiden rakenteita ja suuntautumista ikäryhmittäin. Luokittelut on tehty niin, että niiden perusteella on mahdollista arvioida myös resurssien ja palvelutarpeiden siirtymistä alueelta toiselle.

Kartta 3. Muuttoalttius maakunnittain ja ikäryhmittäin vuosina 2001–2012 (Suluissa 0–4-vuotiaiden muuttoalttius, %).

5.3.1 Päiväkoti-ikäisten (0–4-vuotiaiden) lasten määrien muutokset

Alle kouluikäisten lasten määrä kasvoi tutkimusaikana kaupungeissa noin 16 000, taajaan asutuissa kunnissa noin 2 000 lapsella ja maaseutumaisten kuntien lapsiluku pienentyi noin 3 000 lapsella.

Uudenmaan maakunta menetti eniten alle kouluikäisiä lapsia, noin 6 700 lasta, maan sisäisessä nettomuutossa. Myös Pohjanmaan, Kainuun ja Lapin maakunnat kärsivät pientä muuttotappiota tässä ikäluokassa. Uusimaa menetti tutkimusajanjakson alkuvuosina lähes tuhat lasta vuodessa, mutta tappio on puolittunut viime vuosina. Muuttotappiosta huolimatta Uudenmaan päiväkoti-ikäisten määrä kasvoi tutkimusajanjaksona noin 8 000 lapsella. Kanta-Hämeen maakunta voitti lähes kaksi tuhatta ja Etelä-Pohjanmaa runsaat tuhat alle kouluikäistä lasta. Lähes kaikki muut maakunnat saivat hieman muuttovoittoa tässä ikäryhmässä, tai niiden nettomenetykset olivat hyvin pieniä.

Kaupungit menettivät nettomuutossa lähes 23 000 lasta. Suurimmat nettomenetykset kohdistuivat Helsinkiin (–15 000), Tampereelle (–5 000) ja Turkuun (–4 000). Myös Oulu, Vantaa, Jyväskylä ja Espoo kärsivät tässä ikäryhmässä muuttotappiota. Eniten päiväkoti-ikäisiä lapsia saivat pääkaupunkiseudun Nurmijärvi, Tuusula ja Kirkkonummi, joiden kunkin nettomuutto oli yli tuhat lasta. Myös Tampereen ympäristön kaupunkimaisista kunnista Ylöjärvi, Lempäälä ja Kangasala saivat muuttovoittoa tämän ikäryhmän lapsista. Kymmenen eniten päiväkoti-ikäisiä lapsia voittaneiden joukkoon kuuluivat myös Lieto, Lohja, Liminka ja Laukaa. Osa kunnista, joissa lasten lukumäärä pieneni eniten, sai siitä huolimatta muuttovoittoa samassa ikäryhmässä. Tällaisia kuntia olivat mm. Varkaus ja Heinola.

Taajaan asutut kunnat voittivat noin 15 000 ja maaseutumaiset kunnat 8 000 lasta. Kaupungit menettivät lapsia kiihtyvällä vauhdilla aina vuoteen 2008 saakka. Lähinnä taloudellisen taantumien vaikutus pienensi tämän jälkeen kaupunkien vuosittaista muuttotappiota noin neljänneksellä. Vuonna 2012 kaupunkien menetys oli noin 1 500 alle 5-vuotiasta lasta, joista 1 000 muutti taajaan asuttuihin kehyskuntiin ja 500 kauemmas maaseudulle. Maaseutumaisten kuntien lapsimäärä väheni kuitenkin kaikkiaan noin 3 000 lapsella. Kaupunkien alle kouluikäisten lasten määrien muutokset korreloivatkin negatiivisesti lasten nettomuuton kanssa.

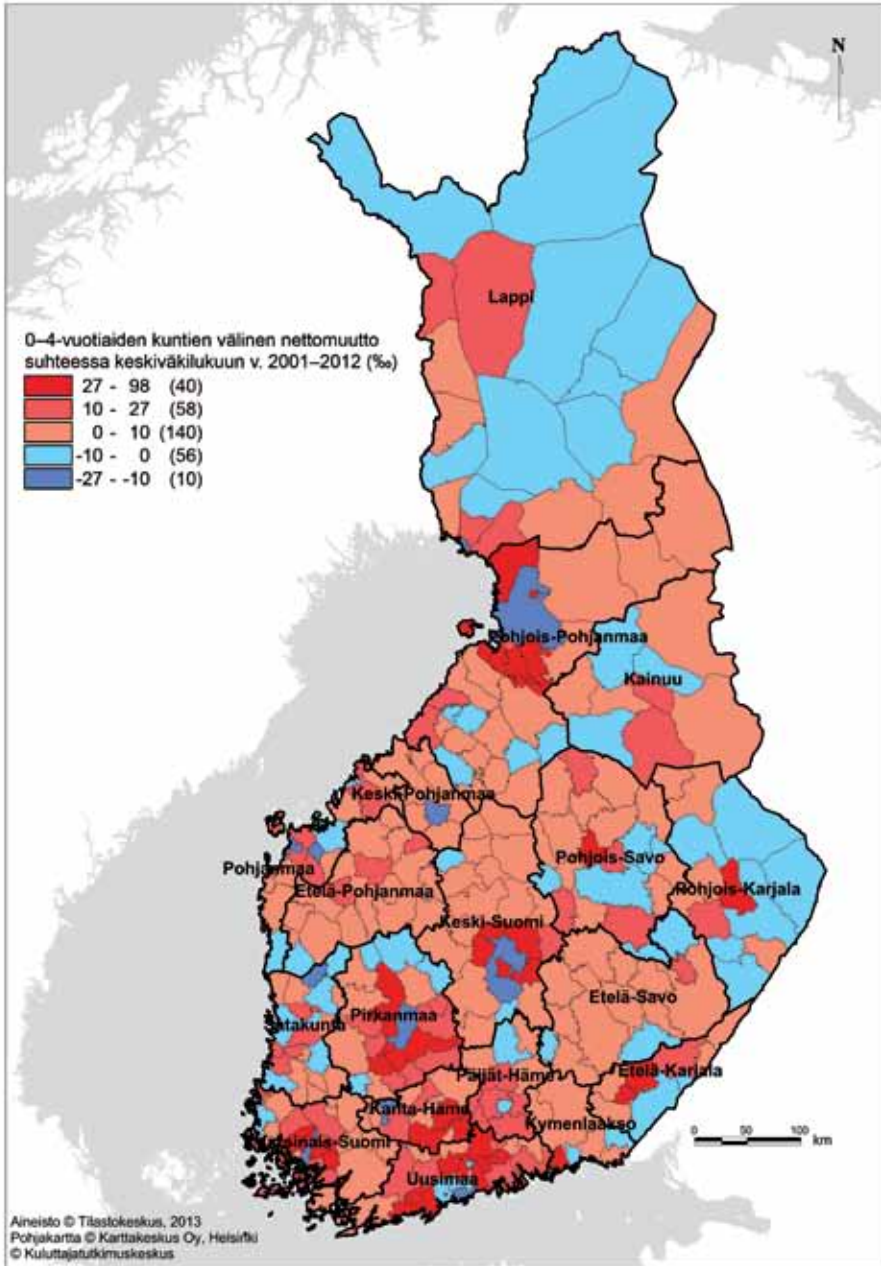
Suurimmat kaupungit, joissa lasten lukumäärä kasvoi luonnollisen väestönkasvun seurauksena voimakkaimmin, menettivät eniten lapsia nettomuuttajina (kuvio 13). Vastaavasti eräät lapsiluvultaan voimakkaimmin pienentyneet kunnat olivat pieniä kaupunkeja, jotka saivat muuttovoittoa tässä ikäluokassa ($r = -.55^{**}$, $n = 56$) (kuvio 14). Lapsimääräänsä luonnollisella väestönkasvulla eniten kasvattaneet taajaan asutut ($r = .69^{**}$, $n = 64$) ja maaseutumaiset ($r = .61$, $n = 184$) puolestaan saivat myös eniten alle kouluikäisiä lapsimuuttajia.

Päiväkoti-ikäisten nettomuutto korreloi voimakkaasti kouluikäisten nettomuuton kanssa ($r = .95^{**}$, $n = 304$) osittain siksi, että muuttaneissa lapsiperheissä oli usein useita eri-ikäisiä lapsia. Myös kuntien suhteellinen lapsimäärän muutos korreloi lasten suhteellisen nettomuuton kanssa ($r = .64^{**}$, $n = 304$). Lapsirikkaita perheitä suhteellisesti eniten vetäviä kuntia olivat mm. Liminka, Uurainen, Tyrnävä, Toivakka, Lempäälä, Lumijoki, Pirkkala, Laihia, Ylöjärvi ja Ii. Näissä kunnissa päiväkotikäisten suhteellinen muutos verrattuna vuoden 2001 päiväkotikäisiin vaihteli 20–90 prosenttia ja suhteellinen nettomuutto 20–90 promillea. Useat kunnat, joissa lasten suhteellinen väheneminen oli suurinta, saivat kuitenkin hienoista muuttovoittoa samassa ikäryhmässä. Tällaisia kuntia olivat mm. Tervo, Sulkava, Pello ja Posio.

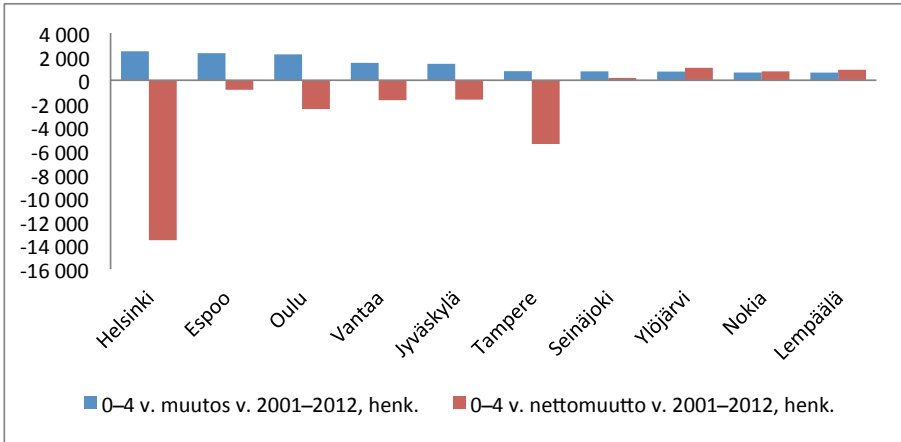
Päiväkoti-ikäisten nettomuuton suuntautuminen vaihteli maakuntien sisällä eri tavoin eri puolilla maata. Lapissa ja Pohjois-Karjalassa keskuskau-pungit saivat muuttovoittoa muualta maakunnasta, kun taas muissa maakunnissa keskuskau-pungit menettivät lapsia ympäristöönsä. Asukaslukuun suhteutettuna eniten päiväkotikäisiä lapsia voittivat lähinnä kaupunkiseutujen kehyskunnat. Päiväkoti-ikäisten muuttoalttiudella mitattuna kymmenen suurinta voittajaa olivat Liminka, Vesilahti, Masku, Tyrnävä, Siuntio, Petäjävesi, Lempäälä, Rusko, Kauniainen ja Lieto. Suhteellisesti eniten päiväkotikäisiä menettivät toisaalta suuret kaupungit ja eräät pienet kaupungit sekä Lapin ja Pohjois-Karjalan maaseutumaiset kunnat. Päiväkoti-ikäisten muuttoalttiusluvuilla tarkastellen kymmenen eniten menettänyttä kuntaa olivat Vöyri, Turku, Tampere, Helsinki, Honkajoki, Savukoski, Pyhäntä, Kajaani, Kemijärvi ja Kemi (kartta 4).

Yhteenvedon voidaan todeta, että suurten kaupunkiseutujen keskuskunnat menettivät lapsiperheitä lähinnä kehyskuntiinsa. Viime vuosina lapsi-

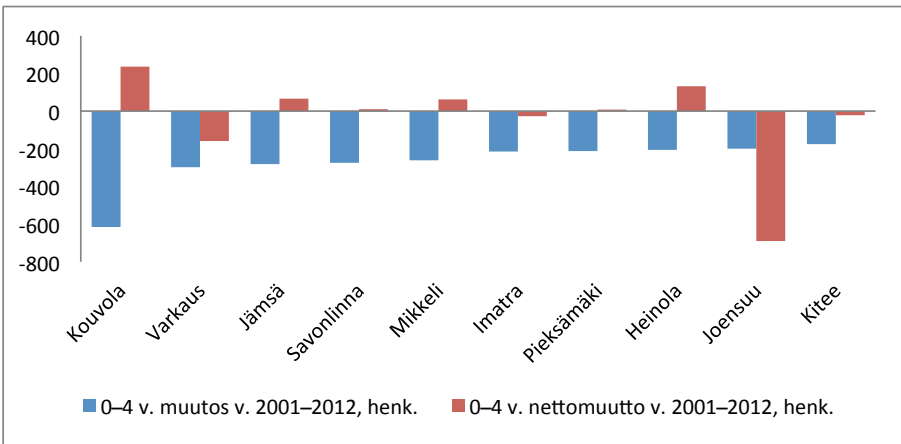
perheiden muuttaminen on kuitenkin vähentynyt huomattavasti. Tämän ikäryhmän osuus kuntien välisistä muutoista oli vuonna 2001 noin 8 prosenttia ja vuonna 2012 noin 7 prosenttia.

Kartta 4. 0–4-vuotiaiden nettomuutto suhteessa keskväkilukuun v. 2001–2012, %.

Kuvio 13. 0–4-vuotiaiden määrissä voimakkaimmin kasvaneet kunnat ja 0–4-vuotiaiden nettomuutto.

Kuvio 14. 0–4-vuotiaiden määrissä voimakkaimmin pienentyneet kunnat ja 0–4-vuotiaiden nettomuutto.

5.3.2 Kouluikäisten (5–14-vuotiaiden) lasten määrien muutokset

Kouluikäisten lasten määrä väheni tutkimusaikana kaupungeissa yhteensä noin 25 000 lapsella, taajaan asutuissa kunnissa noin 9 000 ja maaseutumaisissa kunnissa noin 25 000 lapsella.

Maan sisäisessä 5–14-vuotiaiden nettomuutossa Uudenmaan maakunta menetti reilut 3 000 lasta. Uusimaa menetti vuosittain noin kolmesataa kouluikäistä, mutta vuonna 2012 menetys oli enää noin 40 lasta. Kanta-Hämeen ja Pirkanmaan maakunnat voittivat kukin yli 1 000 lasta. Myös Päijät-Häme, Varsinais-Suomi ja Etelä-Pohjanmaa voittivat nettomuutossa lähes 1 000 kouluikäistä. Vuonna 2012 em. maakuntien muuttovoitot ovat kuitenkin pienentyneet huomattavasti. Pohjanmaa, Kainuu ja Lappi puolestaan menettivät maan sisäisessä nettomuutossa kukin noin 500 kouluikäistä. Muissa maakunnissa kouluikäisten nettomuuton vaikutukset olivat vähäisiä.

Kaupungit menettivät nettomuutossa lähes 8 000 kouluikäistä lasta. Taajaan asutut kunnat voittivat noin 6 000 ja maaseutumaiset kunnat noin 2 000 lasta. Kaupungit menettivät kouluikäisiä lapsia kiihtyvällä vauhdilla aina vuoteen 2004 saakka. Tämän jälkeen kaupunkien vuosittainen muuttotappio on pienentynyt muutamaan sataan vuosittain. Vuonna 2012 kaupunkien menetys oli noin 300 alle 5–14-vuotiasta lasta, joista lähes kaikki muuttivat taajaan asuttuihin kuntiin.

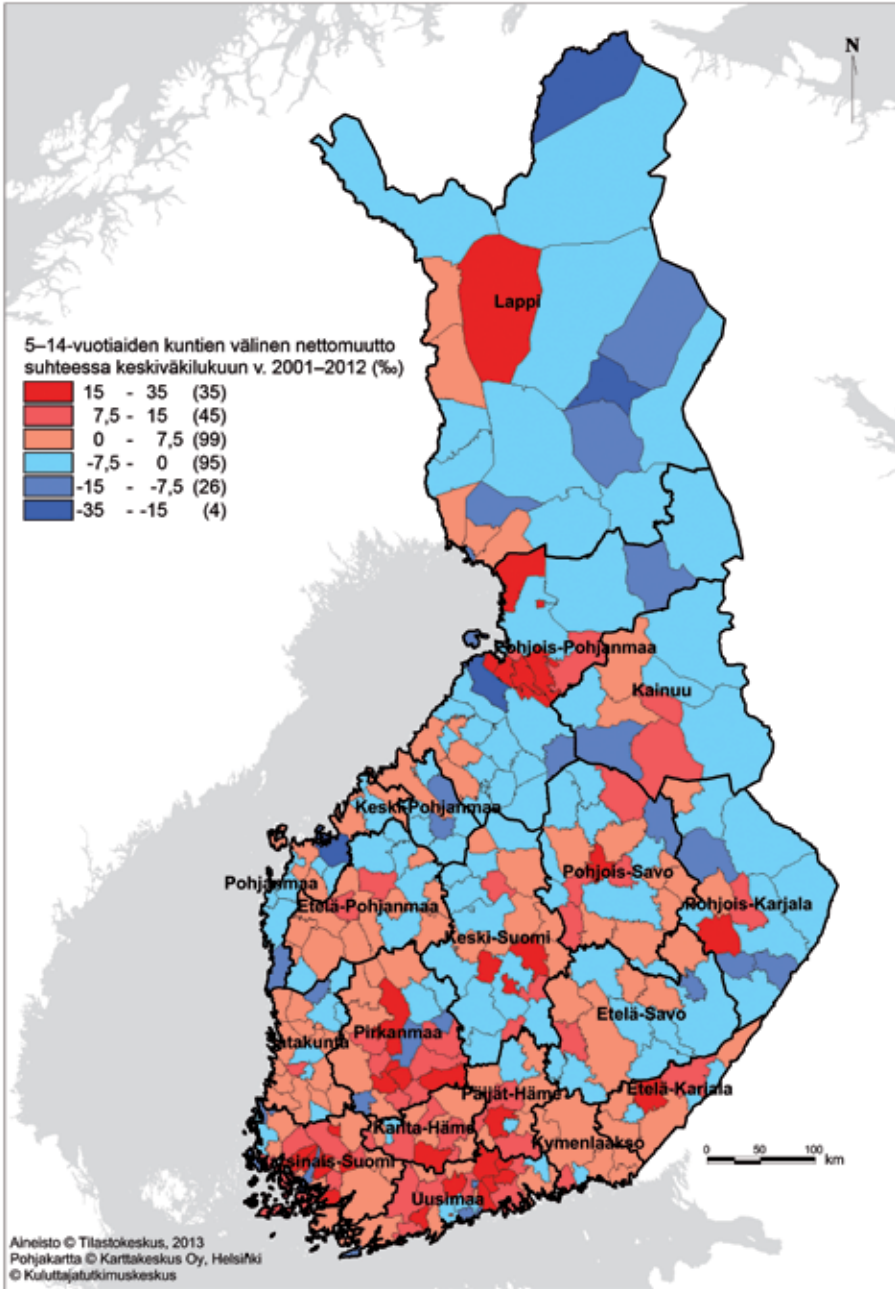
Kaikki kuntatyyppit saivat myös sitä enemmän maan sisäistä muuttovoittoa 5–14-vuotiaista, mitä suurempi oli niiden luonnollinen väestönkasvu. Kouluikäisten nettomuutto korreloi myös päiväkotikäisten nettomuuton kanssa ($r = .95^{**}$, $n = 304$) riippumatta kuntatyyppistä. Muuttaneissa lapsiperheissä olikin useimmiten sekä päiväkotikäisiä että kouluikäisiä lapsia.

Nurmijärvi, Tuusula, Lohja, Lempäälä, Sipoo ja Ylöjärvi voittivat kukin yli neljäsataa kouluikäistä maan sisäisessä muutossa. Myös Porvoo, Vihti, Hollola ja Hämeenlinna saivat nettomuuttajina kukin yli 300 kouluikäistä. Kunnat, joissa kouluikäisten määrä kasvoi eniten, saivat yleensä eniten myös muuttovoittoa tässä ikäryhmässä. Espoo ja Oulu poikkesivat siten, että vaikka niiden kouluikäisten määrä kasvoi, hävisivät ne kouluikäisten nettomuutossa (kuviot 15). Helsingin, Tampereen ja Turun kaupunkien kouluikäisten lukumäärien väheneminen selittyy lähes kokonaisuudessaan

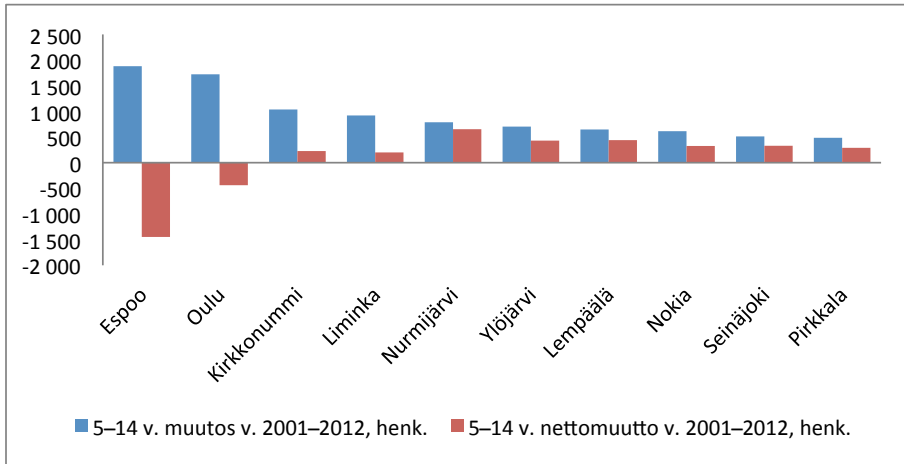
tämän ikäryhmän muuttotappiolla (kuvio 16). Muita lukumääräisesti eniten kouluikäisiä menettäneitä muuttajia olivat Vantaa, Kajaani, Oulu, Jyväskylä, Vaasa ja Järvenpää.

Kuntien kouluikäisten lasten suhteelliset lukumäärien muutokset korreloivat kouluikäisten lasten suhteellisen nettomuuton kanssa ($r = .62^{**}$, $n = 304$). Lapsirikkaita ja lapsiperheitä suhteellisesti eniten vetäviä kuntia olivat mm. Liminka, Oripää, Vesilahti, Tyrnävä, Lumijoki, Siuntio, Lempäälä ja Pirkkala. Niissä kouluikäisten nettomuutto oli 20–30 promillea, ja saman ikäryhmän kokonaisu muutos vaihteli 20–80 promillea. Useat kunnista, joissa lasten suhteellinen väheneminen oli suurinta, menettivät kouluikäisiä myös nettomuutossa. Tällaisia kuntia olivat mm. Pelkosenniemi, Kemijärvi ja Savukoski. Ristijärvi sai hieman muuttovoittoa kouluikäisistä, vaikka kouluikäisten lukumäärä kokonaisuudessaan väheni.

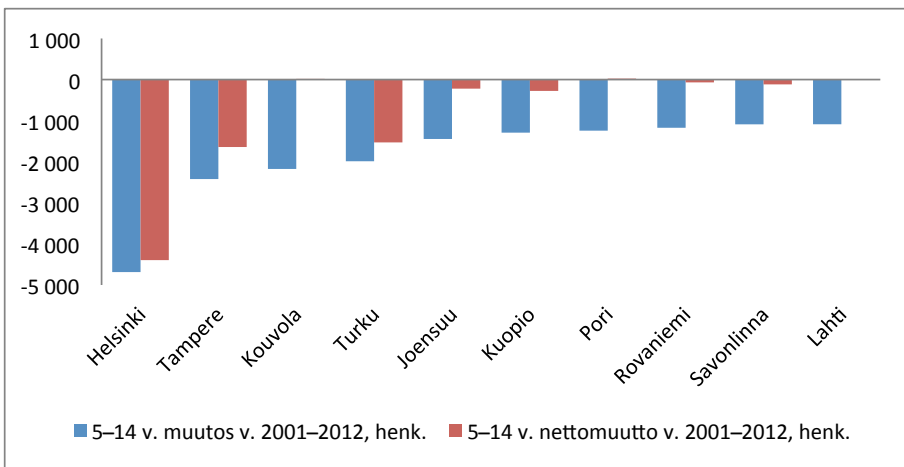
Asukaslukuun suhteutettuna eniten kouluikäisiä voittivat lähinnä kaupunkiseutujen kehyskunnat. Kouluikäisten muuttoalttiudella mitattuna suurimpia voittajia olivat Masku, Petäjävesi, Vesilahti, Pukkila, Kauniainen, Siuntio, Liminka, Sipoo, Askola ja Lempäälä. Suhteellisesti eniten kouluikäisiä menettivät lähinnä Pohjois-Pohjanmaan, Lapin ja Kainuun kunnat. Suurimmat kouluikäisten suhteelliset muuttotappiot kohtasivat Vöyrin, Siikajoen, Utsjoen, Pelkosenniemen, Honkajoen, Kajaanin, Savukosken, Kustavin, Rääkkylän ja Pyhännän kuntia. Kartassa punainen väri kuvaa kuntia, jotka ovat saaneet muuttovoittoa kouluikäisistä, ja sininen vastaavasti kouluikäisten muuttotappiota suhteessa asukaslukuun. Yhteenvetona voidaan todeta, että kaikkien suurten kaupunkiseutujen keskuskunnat menettivät kouluikäisiä sisältäneitä lapsiperheitä kehyskuntiinsa. Viime vuosina tällaisten lapsiperheiden muuttaminen on kuitenkin pienentynyt huomattavasti. Pääkaupunkiseudulla kehyskuntien vetovoima on vuonna 2012 hiipunut lähes täysin. Tämän ikäryhmän osuus kuntien välisistä muutoista oli vuonna 2001 noin 7 prosenttia ja vuonna 2012 noin 6 prosenttia (kartta 5).

Kartta 5. 5–14-vuotiaiden nettomuutto suhteessa keskväkilukuun v. 2001–2012, %.

Kuvio 15. 5-14-vuotiaiden määrissä voimakkaimmin kasvaneet kunnat ja 5-14-vuotiaiden nettomuutto.

Kuvio 16. 5-14-vuotiaiden määrissä voimakkaimmin pienentyneet kunnat ja 5-14-vuotiaiden nettomuutto.

5.3.3 Työikäisten (15–64-vuotiaiden) määrien muutokset

Työikäisten asukkaiden määrä kasvoi tutkimusaikana kaupungeissa yhteensä noin 115 000 henkilöllä, taajaan asutuissa kunnissa työikäisten määrä pieneni noin 10 000 ja maaseutumaisissa kunnissa noin 53 000 asukkaalla.

Tutkimusajanjaksona maakunnasta toiseen siirtyi noin 77 000 työikäistä. Uudenmaan maakunta sai näistä yli puolet, noin 44 000, Pirkanmaa noin 22 000, Varsinais-Suomi 7 000, Kanta-Häme noin 4 000, Keski-Suomi noin 400 ja Kanta-Häme noin 300 muuttajaa. Kaikki muut maakunnat menettivät 4 000–12 000 työikäistä. Maan sisäisessä työikäisten nettomuutossa Lapin maakunta menetti reilut 12 000 henkilöä. Etelä-Savon, Kainuun, Satakunnan, Etelä-Pohjanmaan, Pohjois-Savon, Kymenlaakson ja Pohjois-Karjalan maakunnat menettivät kukin yli 5 000 työssä olevaa. Viime vuosina työikäisten muuttovirrat maakuntien välillä ovat vaimentuneet selvästi.

Kaupungit saivat nettomuutossa noin 76 000 muuttajaa. Taajaan asutut kunnat menettivät noin 21 000 ja maaseutumaiset kunnat noin 55 000 työikäistä. Kaupunkimaisten kuntien työikäisten nettomuutto oli erityisen suuri, yli 11 000 työikäistä, vuonna 2001. Tämän jälkeen niiden muuttovoitto on ollut vuosittain 4 000–7 000 henkilöä, joista yli puolet on tullut maaseutumaisista kunnista.

Kaikki kuntatyyppit saivat myös sitä enemmän maan sisäistä muuttovoittoa työikäisistä, mitä suurempi oli niiden luonnollinen väestönkasvu, mutta erityisen voimakas korrelaatio oli taajaan asutuissa kunnissa ($r = .82^{**}$, $n = 64$). Työikäisiä muutti kaupunkimaisiin kuntiin sitä enemmän, mitä enemmän niistä muutti pois päiväkotikäisiä ($r = .84^{**}$, $n = 56$), koululaisia ($r = .78^{**}$) tai eläkeläisiä ($r = .49^{**}$).

Helsinki, Tampere, Oulu, Espoo, Jyväskylä ja Turku voittivat maan sisäisessä muuttoliikkeessä eniten työikäisiä muuttajia (kuvio 17). Helsingin muuttovoitto oli noin 22 000, Tampereen noin 16 000 ja Oulun noin 10 000 henkilöä. Myös Vantaa, Seinäjoki, Lahti ja Hämeenlinna saivat tässä ikäryhmässä kukin yli 2 000 nettomuuttajaa. Suurimpia menettäjiä olivat rakennemuutoksesta kärsineet pienet kaupungit (kuvio 18). Kouvola, Raahe, Kajaani ja Savonlinna hävisivät kukin yli 2 000 työikäistä muuttajaa. Lähes yhtä paljon työikäisiä poistui myös Varkaudesta, Kuusamosta, Kauhavalta,

Raumalta, Lieksasta, Pieksämäeltä, Jämsästä, Kiteeltä, Imatralta, Kemijärveltä, Tornioista ja Kemistä.

Työikäisiä muutti eniten kuntiin, joissa työikäisten määrä kasvoi muutenkin ja päinvastoin ($r = .91^{**}$, $n = 304$). Nettomuuton suhteellinen merkitys oli kuitenkin suurin kunnissa, joiden työikäinen väestö myös kasvoi suhteellisesti eniten. Tällaisia kuntia olivat Oulun, Tampereen ja pääkaupunkiseudun kehyskunnat. Suhteellisesti eniten työikäisiä väheni pienissä Pohjois- ja Itä-Suomen kunnissa, joissa myös työikäisten suhteellinen nettomenetys oli suurta. Suhteellisesti eniten työikäisten määrä väheni Rautavaaran, Kemijärven, Puolangan, Savukosken, Hyrynsalmen, Sallan, Kuhmoisten, Luhangan ja Pellon kunnissa.

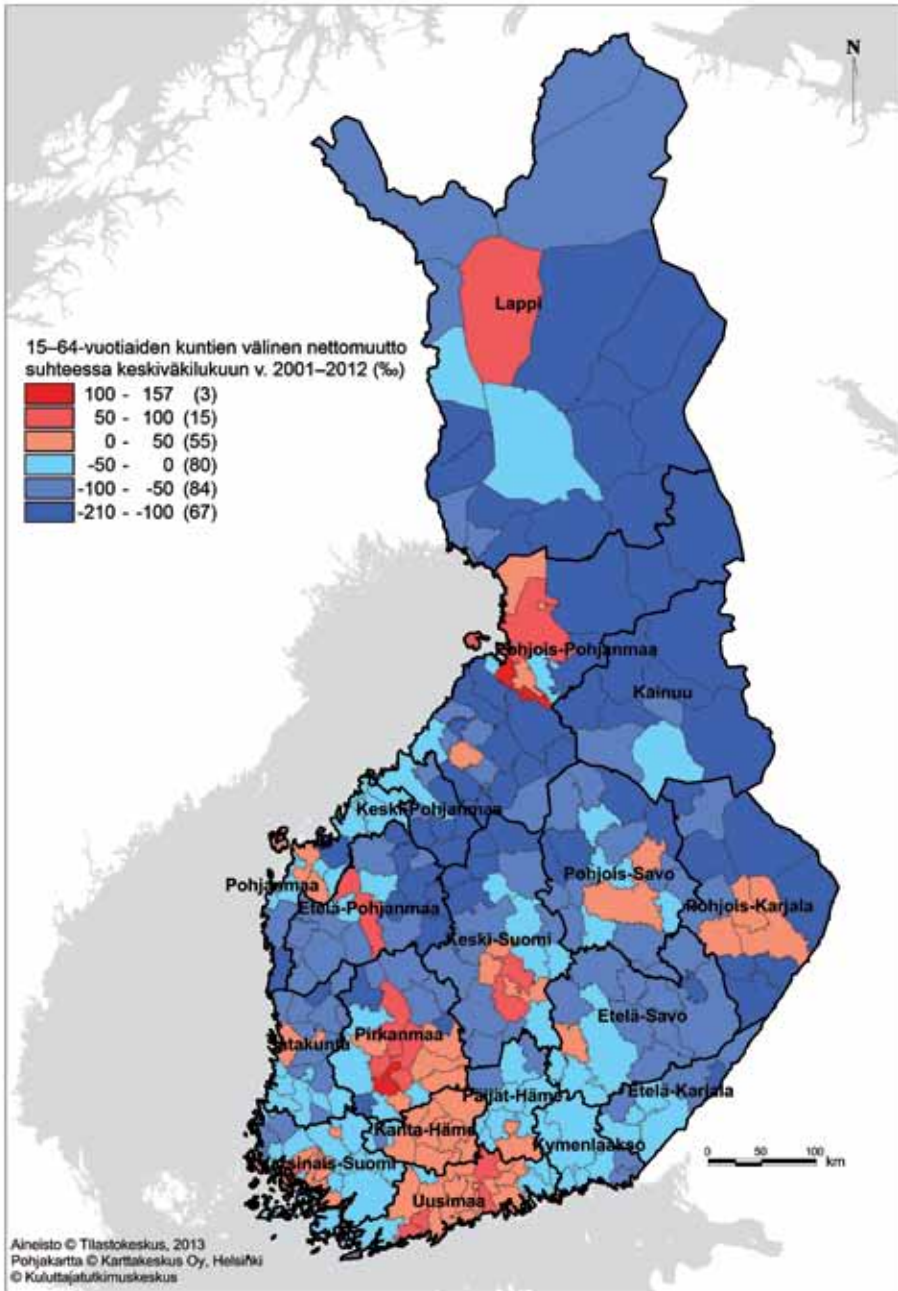
Työikäisten nettomuuttovirtojen vaikutuksista saa havainnollisemman kuvan suhteuttamalla heidän nettomuuttonsa kunnan asukasluukuun. Kartassa punainen väri kuvaa kuntia, jotka ovat saaneet muuttovoittoa työikäisistä, ja sininen vastaavasti työikäisten muuttotappiota suhteessa asukasluukuun. Työikäisten määrän kasvu vaihteli absoluuttisten ja suhteellisten nettomuuttolukujen kanssa kuntatyypistä riippumatta niin, että mitä enemmän kunnan työikäisten suhteelliset määrät ja muuttoalttius kasvoivat, sitä enemmän kuntaan myös muutti työikäistä väestöä. Työikäisten nettomuuttovoitto keskittyikin väestöltään voimakkaimmin kasvaviin kuntiin (karta 6).

Helsinki, Tampere, Oulu, Espoo, Jyväskylä, Turku, Vantaa, Seinäjoki, Lahti ja Hämeenlinna olivat kymmenen eniten työikäisiä voittanutta kuntaa. Nämä kaupungit saivat tutkimusajanjaksona muuttovoittoa noin 85 000 työikäistä, joka on noin 70 prosenttia kaikkien kuntien saamasta muuttovoitosta. Pienet kaupungit kärsivät suurimmat työikäisten muuttotappiot. Kouvola, Raahe, Kajaani, Savonlinna, Varkaus, Kuusamo, Kauhava, Rauma, Lieksa ja Pieksämäki menettivät eniten tämän ikäryhmän muuttajia. Nämä kymmenen kaupunkia hävisivät noin 22 000 muuttajaa, mikä on noin 20 prosenttia kaikkien kuntien yhteenlasketusta muuttotappiosta. Useimmat muuttotappiokunnat ovat ns. rakennemuutoskuntia. Muuttotappiot jakautuvat kuitenkin huomattavasti tasaisemmin ympäri maata kuin muuttovoittot.

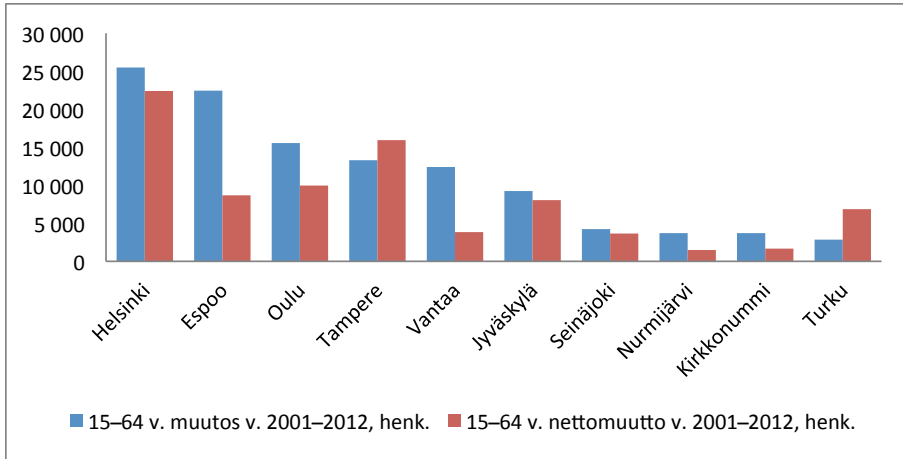
Suurten kaupunkien kehyskunnat kasvattivat työikäisten nettomuuttoa suhteessa asukaslukuunsa eniten. Suhteellisesti eniten työikäisiä voittivat

Pirkkala, Liminka, Vesilahti, Lempäälä, Masku, Tampere, Siuntio, Nokia, Mäntsälä ja Hailuoto. Työikäisten asukaslukuun suhteutetut muuttotappiot olivat suurimmat Keski-Pohjanmaan ja Kainuun pienissä kunnissa. Näistä Pyhäntä, Ranua, Siikajoki, Perho, Kinnula, Kemijärvi, Merijärvi, Taivalkoski, Kyyjärvi ja Hyrynsalmi olivat suhteellisesti eniten työikäisiä menettäneitä kuntia. Esimerkiksi Kemijärvi menetti kymmenessä vuodessa noin 1 500 työikäistä, mikä on noin 17 prosenttia tutkimusajanjakson keskiväkiluvusta.

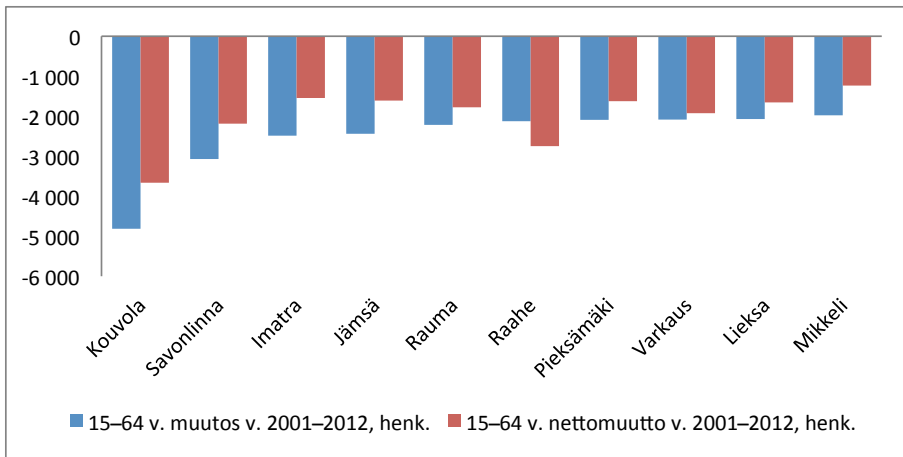
Tämän ikäryhmän osuus kuntien välisistä muutoista oli koko tutkimusajanjakson noin 84 prosenttia kuntien välisistä muuttovirroista. Ryhmän sisällä 20–24- ja 35–39-vuotiaiden osuudet pienenevät, kun taas 55–59- ja 60–64-vuotiaiden osuudet hieman kasvoivat.

Kartta 6. 15–64-vuotiaiden nettomuutto suhteessa keskilukuluun v. 2001–2012, %.

Kuvio 17. 15-64-vuotiaiden määrissä voimakkaimmin kasvaneet kunnat ja 15-64-vuotiaiden nettomuutto.

Kuvio 18. 15-64-vuotiaiden määrissä voimakkaimmin pienentyneet kunnat ja 15-64-vuotiaiden nettomuutto.

5.3.4 Eläkeikäisten (60+-vuotiaiden) määrien muutokset

Eläkkeelle jäämisikä vaihtelee etenkin 60 ja 65 ikävuoden välillä, joten työikäisten ja eläkeikäisten rajaaminen on ongelmallista. Seuraavassa tämän ikäkauden nettomuuttoa onkin kuvattu useilla ikäluokituksilla.

Eläkeikäisten (yli 60-vuotiaat) määrä kasvoi tutkimusaikana kaupungeissa yhteensä noin 159 000 henkilöllä, taajaan asutuissa kunnissa noin 35 000 ja maaseutumaisissa kunnissa noin 21 000 asukkaalla. Yli 60-vuotiaiden osuus kuntien välisistä muuttovirroista kaksinkertaistui kymmenessä vuodessa noin kolmesta prosentista kuuteen prosenttiin.

Maan sisäisessä yli 64-vuotiaiden nettomuutossa Uudenmaan maakunta menetti reilut 3 000 eläkeikäistä. Myös neljä muuta maakuntaa menetti nettomuutossa jonkin verran eläkeikäisiä. Lappi menetti noin 500, Kainuu noin 300 sekä Satakunta ja Pohjanmaa kumpikin noin 250 eläkeikäistä. Varsinais-Suomi puolestaan voitti noin 1 000, Pirkanmaa noin 900 sekä Kanta- ja Päijät-Häme kumpikin noin 600 eläkeikäistä. Myös Pohjois- ja Etelä-Pohjanmaa sekä Etelä- ja Pohjois-Savo saivat muutamien satojen eläkeikäisten muuttovoiton. Muissa maakunnissa eläkeikäisten nettomuuton vaikutukset olivat vähäisiä. Viime vuosina eläkeikäisten maakuntien väliset muutot ovat hieman lisääntyneet Uudenmaan menettäessä heitä ympäröiviin maakuntiin.

Eläkeikäisten nettomuuttoluvut eri kuntatyyppien välillä olivat varsin pieniä, sadasta pariin sataan henkilöä vuosittain. Kaupunkien ja taajaan asuttujen kuntien muuttovoitto kasvoi kuitenkin melko tasaisesti vuoteen 2011. Vuonna 2012 myös taajaan asutut kunnat menettivät eläkeläisiä kaupunkeihin ja maaseudun muuttotappio hieman väheni. Muuttovirroissa on kuitenkin selviä eroja, kun niitä verrataan eläkeikäisten ikään. Ikäryhmässä 60–69-vuotiaat muuttovirrat suuntautuivat kaupungeista maaseudulle tai taajaan asuttuihin kuntiin. Yli 70-vuotiaiden nettomuutossa maaseutumaiset kunnat menettivät jonkin verran muuttajia kaupunkimaisiin kuntiin (kuviot 19 ja 20).

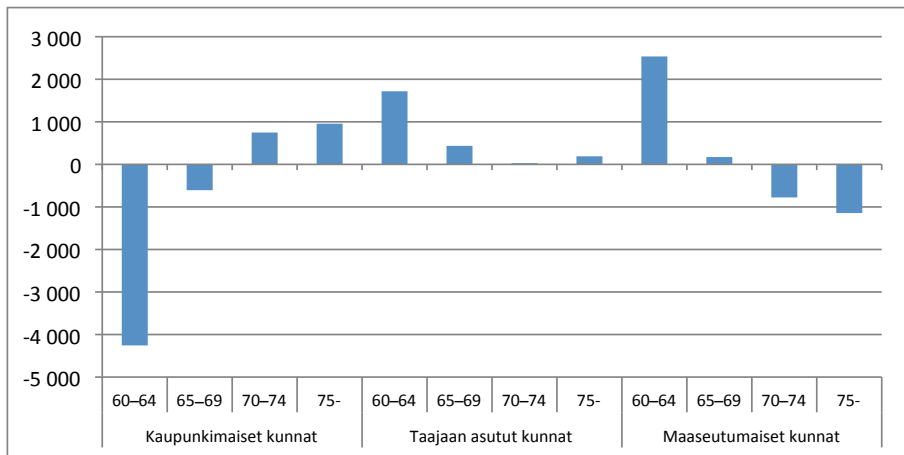
Kaupungit ja taajaan asutut kunnat voittivat tutkimusaikana maaseudulta noin 1 600 eläkeikäistä muuttajaa. Suurimmat kaupungit kuitenkin menettivät heitä nettomuutossa pienempiin kaupunkeihin. Eläkeikäisiä on muuttanut muualle etenkin sellaisista kaupungeista, joissa eläkeläisten määrä on tutkimusaikana kasvanut eniten ($r = -.68^{**}$, $n = 56$). Helsinki, Es-

poo ja Vantaa menettivät nettomuutossa eniten yli 64-vuotiaita, kun taas Tampere, Oulu, Turku, Lahti, Kuopio ja Pori voittivat heitä jonkin verran. Pääkaupunkiseudulta muuttaa vuosittain reilut kolmetuhatta yli kuusikymppistä muualle maahan. Tulomuuttajia on selvästi vähemmän niin, että Helsinki menetti tutkimusajanjaksona maan sisäisessä nettomuutossa yli 2 000 eläkeikäistä, Vantaa lähes tuhat ja Espoo noin 500. Myös Vaasa, Kaajaani, Ulvila, Nurmijärvi ja Raahe menettivät nettomuuttajina 100–200 eläkeikäistä.

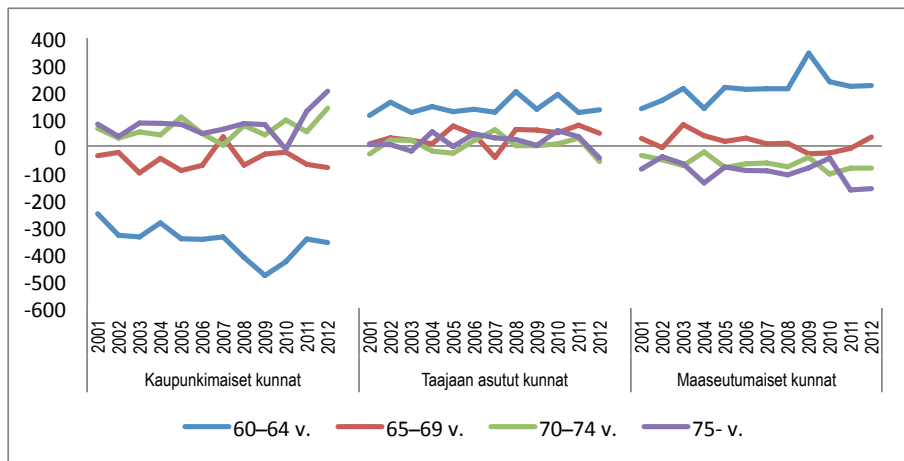
Eläkeläisten merkittävimmät muuttovirrat suuntautuvat suurista kaupungeista pienempiin. Eniten eläkeikäisiä keräsivät Hämeenlinna, Lahti ja Oulu, nettomuuttajina kukin yli 400 henkilöä. Myös Salo, Forssa, Seinäjoki, Hyvinkää, Naantali ja Riihimäki voittivat jokainen 200–300 eläkeikäistä maan sisäisessä nettomuutossa. Jos tarkastelua laajennetaan 60–64-vuotiaisiin, joista osa oli jo eläkkeellä, muuttuu tilanne huomattavasti. Tässä ikäluokassa muutti tutkimusaikana noin 4 000 henkilöä kaupunkimaisista kunnista maaseudulle ja taajaan asuttuihin kuntiin. Ilmiössä on viitteitä suurten ikäluokkien siirtymisestä lähemmäs syntymäseutujaan. Pääkaupunkiseudulta muutetaan eläkepäiviksi syntymäseudulle tai syntymäseudun läheiseen kaupunkiin (kuvio 19). Tarkasteltaessa eläkeikäisten nettomuuttoa eri kuntatyyppien välillä vuosittain voidaan havaita, että 60–64-vuotiaiden poismuutto kaupunkimaisista kunnista on kasvanut koko tutkimusajanjakson (kuvio 20).

Eläkeikäisten nettomuuttovirtojen vaikutuksista saa havainnollisemman kuvan suhteuttamalla heidän nettomuuttonsa kunnan asukasluukuun. Kartassa punainen väri kuvaa kuntia, jotka ovat saaneet muuttovoittoa eläkeikäisistä, ja sininen vastaavasti eläkeikäisten muuttotappiota suhteessa asukasluukuun. Nettomuuttoalittius ei korreloi absoluuttisten nettomuuttolukujen kanssa, mutta kertoo eläkeikäisten maassamuuton merkityksestä yksittäisille kunnille, kun huomioidaan kuntien erilaiset asukasmäärät. Eläkeikäisten nettomuuttoalittius vaihteli kuitenkin kaupungeissa eläkeläisten määrän kanssa siten, että mitä enemmän eläkeläisten lukumäärä kaupungeissa kasvoi, sitä enemmän heitä muutti sieltä pois ($r = -.31^*$, $n = 56$). Pienet kaupungit keräsivät myös suhteessa asukasluukuunsa eniten eläkeikäisiä. Suurimpia suhteellisia voittajia olivat Kaskinen, Forssa, Kempele, Naantali, Pirkkala, Merikarvia, Suonenjoki, Heinola, Joutsa ja Oulainen. Suhteellises-

ti suurimmat eläkeikäisten menetykset kohtasivat pieniä Lapin, Itä-Suomen ja Pohjanmaan syrjäisiä kuntia. Puumala, Rääkkylä, Hirvensalmi, Siikajoki, Juankoski, Multia, Lapinjärvi, Pyhäranta, Savukoski ja Utsjoki menettivät suhteellisesti eniten eläkeikäisiä (kartta 7).

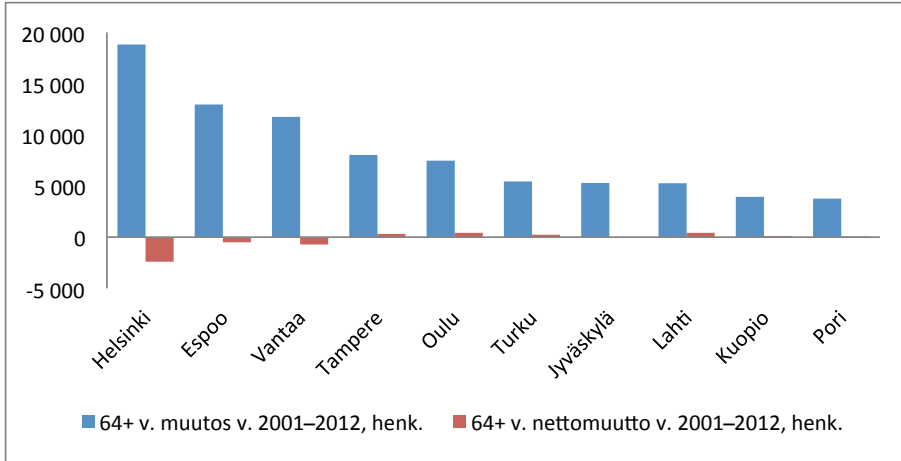

Kuvio 19. Yli 60-vuotiaiden nettomuutto eri kuntatyyppien välillä vuosina 2001–2012.

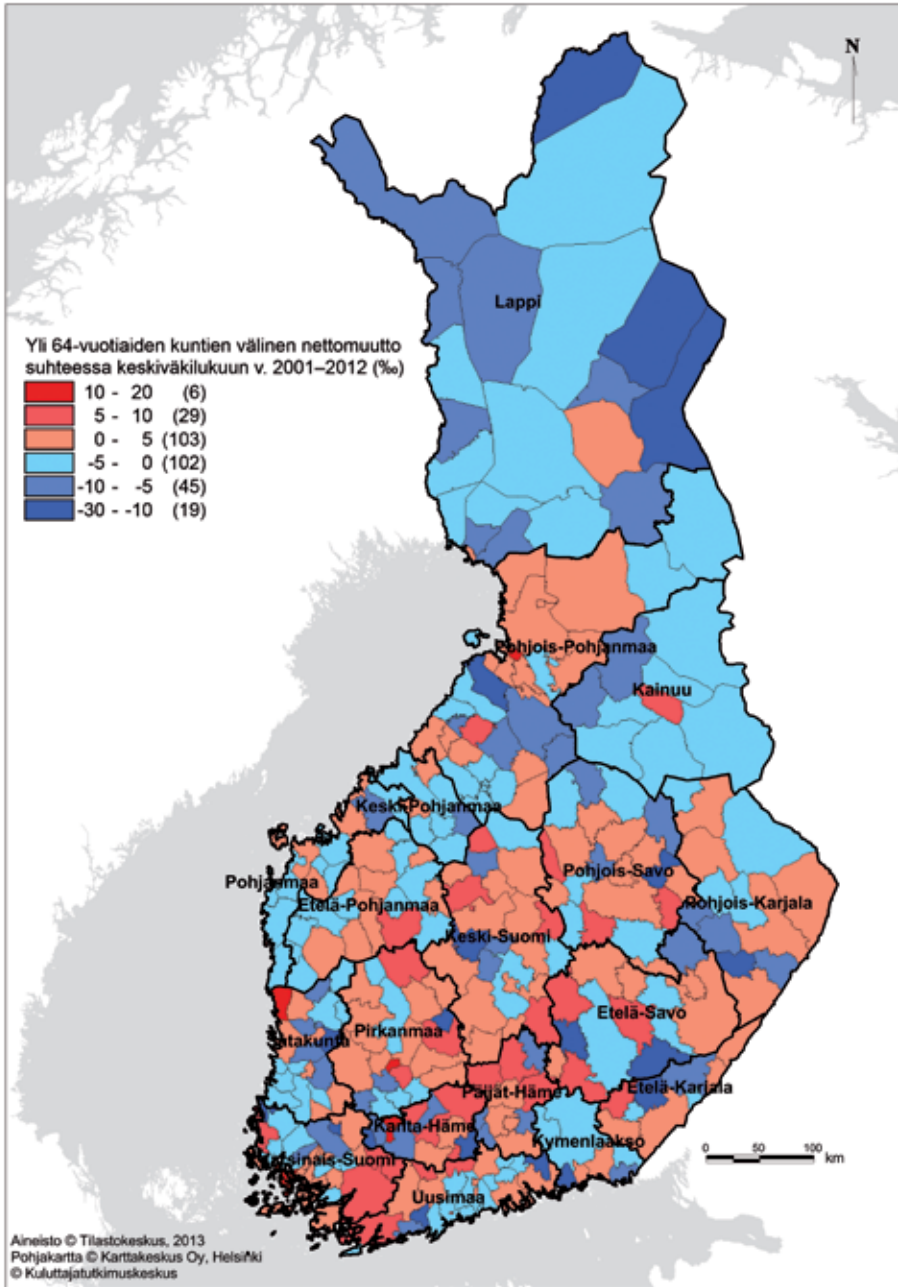

Kuvio 20. Yli 60-vuotiaiden nettomuutto vuosittain eri kuntatyyppien välillä vuosina 2001–2012.

Kuvio 21. Yli 64-vuotiaiden määrissä voimakkaimmin kasvaneet kunnat ja yli 64-vuotiaiden nettomuutto vuosina 2001–2012.

Kartta 7. Yli 64-vuotiaiden nettomuutto suhteessa keskväkilukuun vuosina 2001–2012, %.

5.4 Muuttovirrat ja koulutus

Tutkimusten perusteella tiedetään koulutustason vaikuttavan muuttoalttiuteen: mitä korkeampi koulutus on muuttajalla, sitä todennäköisemmin ja useammin muutetaan (esim. Korkiasaari 1991; Korkiasaari & Söderling 1994; Laakso 1995; Holm ym. 2008).

Korkeakoulututkinnon suorittaneiden määrä kasvoi tutkimusaikana kaupungeissa yhteensä noin 95 000 henkilöllä, taajaan asutuissa kunnissa noin 12 000 ja maaseutumaisissa kunnissa noin 7 000 henkilöllä.

Vuosina 2001–2010 vain neljä maakuntaa sai muuttovoittoa korkeakoulutetuista. Uusimaa sai muuttovoittona noin 11 000, Pirkanmaa noin 5 000, Kanta-Häme noin 3 000 ja Päijät-Häme noin 2 000 korkeakoulutettua. Suurimmista häviäjistä Lappi menetti noin 2 500, Pohjois-Karjala noin 2 000, Pohjois-Savo noin 2 000 ja Keski-Suomi noin 1 600 korkeakoulutettua. Uusimaa sai vielä vuonna 2007 noin 3 000 korkeakoulutetun muuttovoiton, mutta sen jälkeen muuttovoitto on supistunut noin 1 000 henkilöön vuodessa. Myös Pirkanmaan ja Päijät-Hämeen muuttovoitot ovat pienentyneet selvästi.

Koulutuksella on iän ohella havaittu olevan vaikutusta yksilön muuttoalttiuteen, ja erityisesti korkeasti koulutettujen on todettu muuttavan selvästi enemmän kuin alhaisesti koulutettujen (Korkiasaari & Söderling 2007: 253; Holm ym. 2008: 32). Myös tässä tutkimuksessa ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus työvoimasta korreloi kunnan muuttoalttiuden kanssa ($r = .57^{**}$, $n = 304$), mutta vielä voimakkaammin tutkinnon suorittaneiden muutoksen kanssa ($r = .70^{**}$, $n = 304$). Peruskoulun jälkeisen tutkinnon puuttuminen puolestaan pienensi muuttoalttiutta ($r = -.62$, $n = 304$). Kunnat, joiden väestön koulutustaso oli korkea, houkuttelivat muuttajia ja nopea koulutustason nousu houkutteli muuttajia vieläkin tehokkaammin. Nettomuutossa voittivat tällöin eniten sellaiset korkeakoulukaupungit, joihin opiskelijat jäivät valmistuttuaan.

Ruotsissa on havaittu koulutuksen suuntautumisen vaikuttavan myös muuton suuntautumiseen. Taloudellisen, hallinnollisen, yhteiskuntatieteellisen tai korkeamman teknillisen koulutuksen saaneet muuttavat tavallisemmin suurkaupunkeihin, kun taas opettajakoulutuksen saaneet ja hoitoalan oppilaitoksista valmistuneet muuttivat tasaisemmin ympäri maata (Boynton 1989). Ilmiö on seurausta työmarkkinoiden alueellisista eroista.

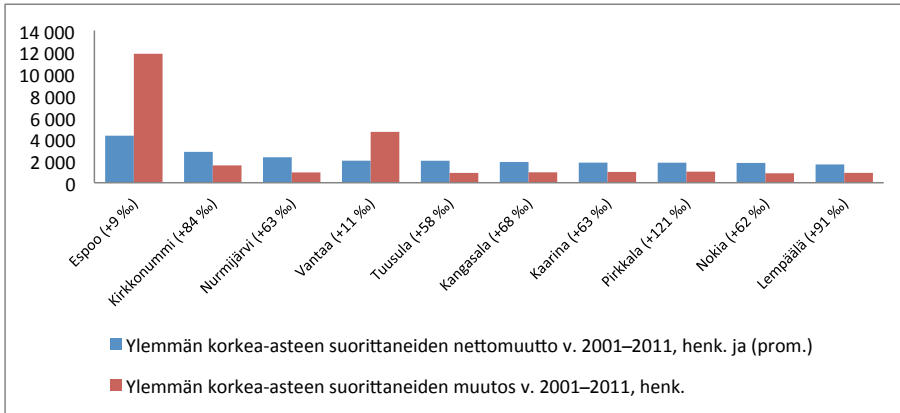
Kaupunkimaisten kuntien korkeakoulutettujen nettomuutto on ollut tappiollista lähes koko tutkimusajanjakson niin, että kaupungit menettivät keskimäärin pari tuhatta korkeakoulutettua vuosittain muihin kuntatyyppeihin. Kaupunkimaisista kunnista siirtyi tutkimusajanjaksona noin 14 000 koulutettua muihin kuntatyyppeihin. Heistä kolme neljäsosaa siirtyi tajaan asuttuihin kuntiin ja yksi neljännes maaseutumaisiin kuntiin.

Ne kaupunkimaiset kunnat, jotka saivat eniten muuttovoittoa korkeakoulutetuista muuttajista, menettivät puolestaan ilman tutkintoa olevia muuttajia ja päinvastoin ($r = -.75^{**}$, $n = 56$). Muissa kuntatyypeissä vastaava riippuvuus ei ollut. Suurimmat kaupungit keräsivät eniten ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa olevia muuttajia ja menettivät samanaikaisesti korkeakoulutettuja. Eniten ilman tutkintoa olevia menettivät etenkin suurten kaupunkien kehyskunnat, kuten Siilinjärvi, Pudasjärvi, Laukaa, Siikajoki, Nastola, Ulvila, Hollola, Ranua, Nurmijärvi ja Tuusula. Muuttovirrat muokkaavatkin näin ollen merkittävästi koulutustason eroja etenkin kaupunkimaisten kuntien kesken.

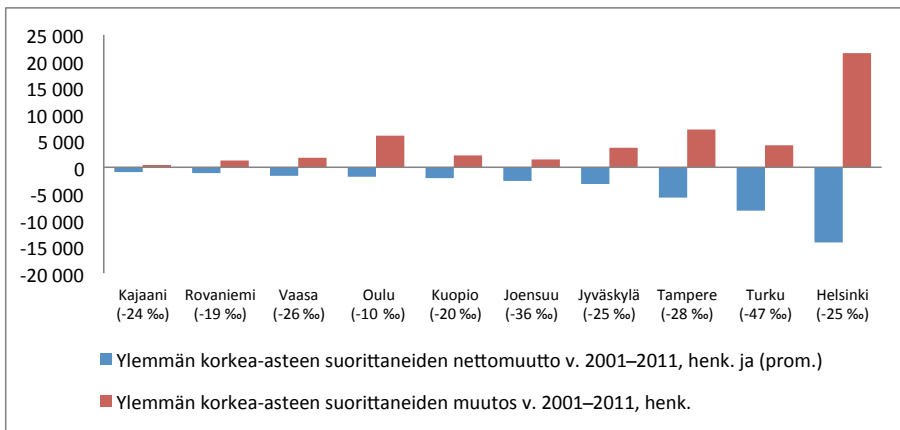
Nettomuutolla mitattuna eniten korkeakoulututkinnon suorittaneita saivat Uudenmaan ja Hämeen maakunnat. Espoo, Kirkkonummi, Nurmijärvi, Vantaa, Tuusula, Kangasala, Kaarina, Pirkkala, Nokia ja Lempäälä voittivat kukin noin 2 000–4 000 korkeakoulututkinnon suorittanutta maan sisäisissä muuttovirroissa. Korkeakoulutettuja menettivät etenkin kaupunkiseutujen keskuskunnat. Helsinki, Turku, Tampere, Jyväskylä, Joensuu, Kuopio, Oulu, Vaasa, Rovaniemi ja Kajaani menettivät yhteensä noin 40 000 koulutettua maan sisäisissä muuttovirroissa. Samaan aikaan näiden kaupunkien korkeakoulutettujen määrä kuitenkin kasvoi vähintään samaa tahtia, koska kaikissa oli omia koulutusyksiköjä (kuviot 22 ja 23).

Pääkaupunkiseutu sai määrällisesti merkittävää muuttovoittoa korkeakoulututkinnon suorittaneista. Suhteellista eroa muuhun maahan lisäksi määrän lisäksi varsinkin se, että korkeakoulutettujen henkilöiden poismuuton todennäköisyys metropolialueelta vaikuttaa olevan erittäin pieni. (Vrt. Haapanen & Tervo 2012: 595.)

Asukaslukuun suhteutettua korkeakoulutettujen muuttovoittoa saivat eniten pääkaupunkiseudun, Tampereen, Oulun ja Turun kehyskunnat, joita olivat mm. Pirkkala, Liminka, Vesilahti, Lempäälä, Siuntio, Kirkkonummi, Sipoo, Kangasala, Masku, Inkoo, Kaarina, Nurmijärvi, Muurame, Nokia

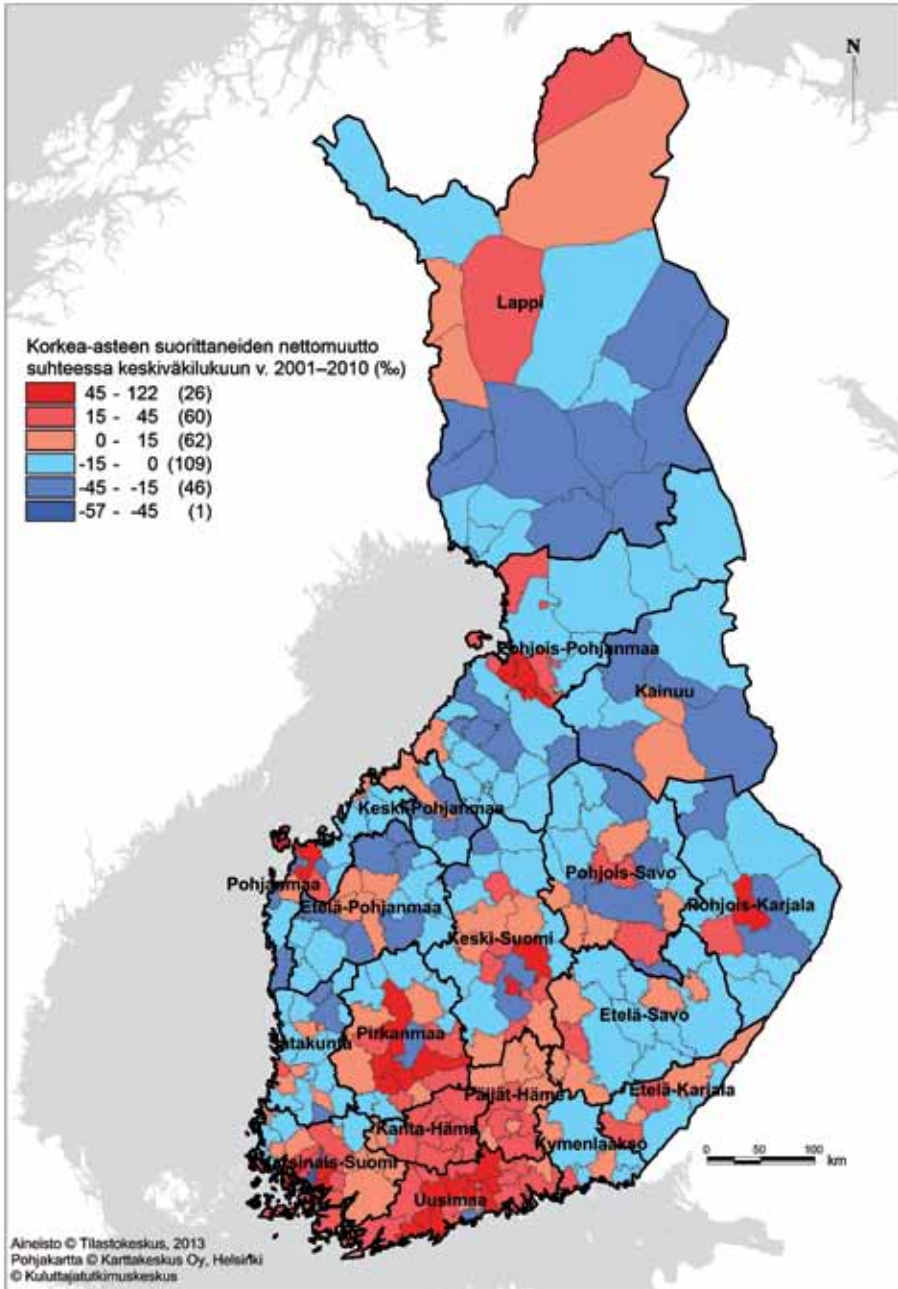

Kuvio 22. Ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneita nettomuutossa eniten voittaneet kunnat ja niiden korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden kokonaisuutos, henk. ja (%).

Kuvio 23. Ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneita nettomuutossa eniten hävinneet kunnat ja niiden korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden kokonaisuutos, henk. ja (%).

ja Lieto. Näissä kunnissa keskväkilukuun suhteutettu korkeakoulututkinnon suorittaneiden muuttovoitto oli yli 60 promillea. Suhteellisesti eniten korkeakoulutettuja menettivät Turku, Joensuu, Kyyjärvi, Kemi, Lestijärvi, Tampere, Vaasa, Jyväskylä, Hyrynsalmi ja Helsinki, jotka kaikki menettivät yli 25 promillea keskväkilukuun suhteutetuista korkeakoulutetuistaan (kartta 8).

Kartta 8. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden nettomuutto suhteessa keskilukuun vuosina 2001–2012, %.

5.5 Muuttovirrat ja työvoima

Työllisten määrä kasvoi vuosina 2001–2010 kaupunkimaisissa kunnissa noin 107 000 ja taajaan asutuissa kunnissa noin 15 000 henkilöllä. Maaseutumaisien kuntien työllisten määrä väheni noin 4 000 henkilöllä. Työttömien määrä väheni kaupunkimaisissa kunnissa noin 25 000, taajaan asutuissa kunnissa noin 14 000 ja maaseutumaisissa kunnissa noin 20 000 asukkaalla.

Kaupunkimaiset kunnat saivat nettomuuttajina noin 34 000 ja taajaan asutut kunnat noin 12 000 työllistä muuttajaa, kun taas maaseutumaiset kunnat menettivät noin 11 000 työllistä muuttajaa. Vuonna 2010 kaupunkien työllisistä saama muuttovoitto oli kuitenkin enää noin 200 henkilöä. Kaupunkimaiset kunnat saivat muuttovoittona koko tutkimusajanjaksona noin 15 000 työtöntä. Myös kuntatyyppien välinen työttömien muutto on pienentynyt huomattavasti.

Uudenmaan maakunta sai tutkimusajanjaksona peräti 75 prosenttia kaikista työllisistä muuttajista. Uudenmaan työllisten muuttovoitto oli noin 58 000 henkilöä. Työllisten muuttovoitto on kuitenkin pienentynyt huppuvuosien noin 9 000 henkilöstä vuoden 2012 noin 3 000 henkilöön. Samaan aikaan nettomuutto vähensi Uudenmaan maakunnan työttömiä noin 300 henkilöllä. Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen maakunnat saivat kumpikin 2 000–5 000 henkilöä muuttovoittoa sekä työllisistä että työttömistä. Kanta-Hämeen maakunnan muuttovoitto oli noin 4 700 työllistä, mutta vain noin 500 työtöntä. Työllisyys huononi nettomuuton ansioista eniten Pohjois-Pohjanmaan ja Keski-Suomen maakunnissa, joissa menetettiin eniten työllisiä suhteessa työttömien muuttovoittoon. Pohjois-Pohjanmaa menetti noin 3 700 työllistä ja sai muuttovoittona noin 2 300 työtöntä. Lukumääräisesti eniten, 4 000–6 000 työllistä, menettivät Lapin, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon, Etelä-Savon ja Satakunnan maakunnat. Näiden kuntien saama muuttovoitto työttömistä pysyi kuitenkin suhteellisen pienenä, 100–600 henkilöä.

Kuntien muuttoalttiuden ja työpaikkojen muutosten välisiä yhteyksiä selvitettiin korrelaatioanalyysillä. Muuttoalttiudella oli selvä yhteys kuntien työpaikkojen ja alueella työssäkäyvien suhteelliseen muutokseen ($r = .53^{**}$, $n = 304$) ja myös absoluuttiseen muutokseen ($r = .25^{**}$, $n = 304$). Valtion työpaikkojen suhteellinen muutos korreloi vain hieman kuntien muutto-

altiuden kanssa ($r = .13^*$, $n = 304$) samoin kuin kunnan työpaikkojen ($r = .15^{**}$, $n = 304$) ja yksityisten työpaikkojen ($r = .19^{**}$, $n = 304$) kanssa. Kunnat, joissa työpaikat lisääntyivät ja joissa käytiin paljon myös muualta töissä, saivat suhteellisesti eniten muuttovoittoa.

Kuntatyyppien välillä tilanne kuitenkin vaihtelee huomattavasti. Kaupunkimaisten kuntien muuttoalttius ei ollut samalla tavalla sidoksissa työllisyystilanteeseen kuin muiden kuntatyyppien. Muuttoalttius korreloi kaupungeissa vain hieman työllisten määrän muutoksen kanssa ($r = .32^*$, $n = 56$). Eri alojen työpaikkojen muutoksilla ei ollut yhteyttä kaupunkien muuttoalttiuteen. Taajaan asuttujen kuntien muuttoalttius vaihteli sen sijaan selvästi työpaikkojen muutoksen ($r = .54^{**}$, $n = 64$), kunnan työpaikkojen muutoksen ($r = .52^{**}$, $n = 64$) ja työllisten muutoksen ($r = .76^{**}$, $n = 64$) kanssa. Myös maaseutumaisten kuntien muuttoalttius vaihteli työpaikkojen muutoksen ($r = .31^{**}$, $n = 184$), valtion työpaikkojen muutoksen ($r = .15^*$, $n = 184$), kunnan työpaikkojen muutoksen ($r = .32^{**}$, $n = 184$) ja sekä työllisten muutoksen ($r = .63^{**}$, $n = 184$) että työttömien nettomuuton ($r = .30^{**}$, $n = 184$) kanssa. Maaseutumaisten kuntien muuttovirrat olivat selvästi riippuvaisempia työmarkkinoiden muutoksista kuin muiden kuntatyyppien muuttovirrat.

Kaupunkimaiset kunnat saivat nettomuuttovoittoa työllisistä yleisen taloudellisen tilanteen vaihtelujen mukaan koko tutkimusajanjakson ajan, lukuun ottamatta vuotta 2009, jolloin kaupungit menettivät työllisiä lähinnä kehyskuntiinsa. Maaseutumaiset kunnat menettivät koko tutkimusjakson ajan työllisiä nettomuuttajia. Kaupunkimaiset kunnat keräsivät muuttovoittoa työttömistä muuttajista noin 2 000 henkeä vuosittain vuoteen 2007 saakka, jonka jälkeen työttömien muutto kaupunkiin hiipui.

Pääkaupunkiseutu sai vuosina 2001–2010 kolmanneksen koko maan sisäisestä työllisten yhteenlasketusta muuttovoitosta. Tampereen ympäristö keräsi noin kymmenesosan työllisten yhteenlasketusta muuttovoitosta. Tampereen kaupunki puolestaan menetti noin 500 työllistä kuntien välisessä nettomuutossa. Suurimpia menettäjiä olivat kuitenkin Turku ja Joensuu, joiden työllisten nettomuuttotappio oli noin 4 000 henkilöä. Myös Kuopio, Savonlinna, Rovaniemi, Jyväskylä ja Kajaani menettivät 1 000–3 000 työllistä.

Suuret kaupungit keräsivät eniten työttömiä. Tampere sai nettomuuttovoittona eniten työttömiä, noin 3 500 henkilöä, joka on noin viidennes

koko työttömien yhteenlasketusta nettomuuttovoitosta. Myös Oulu, Jyväskylä, Turku, Helsinki, Lahti, Rovaniemi, Pori, Seinäjoki ja Lappeenranta saivat muuttovoittona työttömiä 500–3 000 henkilöä. Työttömyys helpottui työttömien poismuuton vuoksi etenkin kaupunkiseutujen kehyskunnissa ja eräissä rannikon pikkukaupungeissa. Eniten työttömiä menettivät nettomuutossa Kerava, Järvenpää, Lohja, Tuusula, Nurmijärvi, Mäntsälä, Porvoo, Raahe ja Rauma.

Tarkasteltaessa työttömien ja työllisten muuttovirtojen suuntautumista voidaan sanoa, että koko maan tasolla näiden muuttovirtojen suuntautumisessa ei ole keskinäisiä riippuvuuksia. Kun tarkastellaan kuntatyyppien sisäisiä suuntautumisia, ei riippuvuuksia ole myöskään kaupunkien ja taajaan asutujen alueiden sisäisissä muuttovirroissa. Maaseutumaisten kuntien sisällä sekä työttömät että työlliset näyttävät jossain määrin keskittyvän samoihin kuntiin ($r = .20^{***}$, $n = 184$). Esimerkiksi Siikalatvan, Haapaveden, Ranuan, Sodankylän, Alavuden, Pudasjärven ja Alajärven kunnista muutti paljon sekä työllisiä että työttömiä. Toisaalta kehyskuntamaiset maalaiskunnat, kuten Vesilahti, Tammela, Pälkäne, Pöytyä ja Luumäki, vetivät sekä työllisiä että työttömiä. Myös tämäntyyppisten kehyskuntien vetovoima perustuu kaupunkien työmarkkinoiden läheisyyteen ja edullisempiin asumiskustannuksiin. Valtion työpaikat lisääntyivät vuosina 2001–2010 vain Keski-Suomen ja Satakunnan maakunnissa. Lukumääräisesti eniten valtion työpaikkoja katosi Uudenmaan, Pohjois-Pohjanmaan, Lapin, Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen maakunnista, joista kaikista poistui yli 500 valtion työpaikkaa. Kuntien työpaikat puolestaan lisääntyivät Etelä-Savo lukuun ottamatta kaikissa maakunnissa. Uudenmaan maakunnassa kasvua oli noin 10 800 työpaikkaa. Pohjanmaan, Etelä-Pohjanmaan, Pohjois-Pohjanmaan, Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen maakunnissa kasvua oli 2 000–5 000 työpaikkaa.

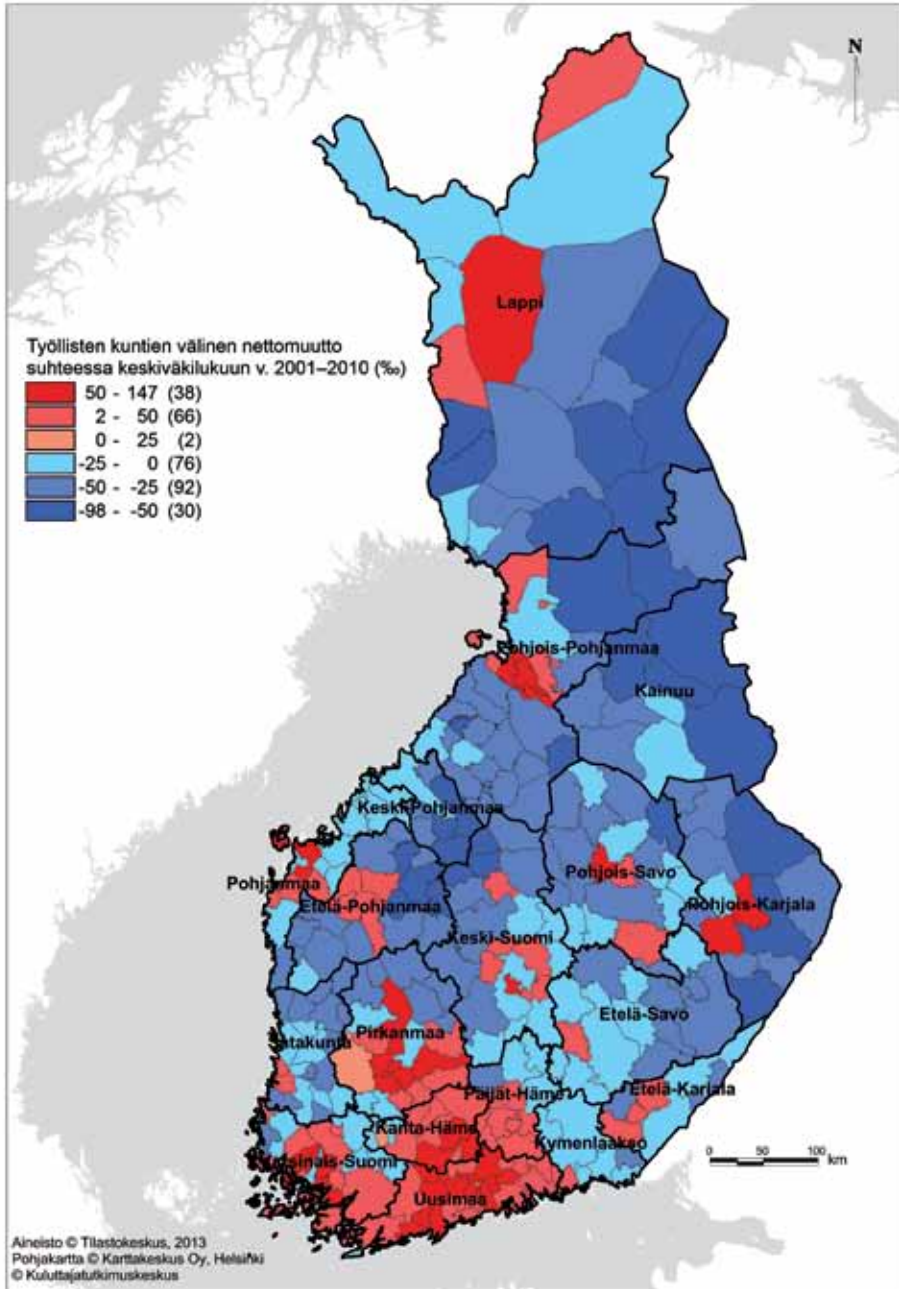
Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VATT) selvityksessä valtion työpaikkojen sijoittamisella ei havaittu olevan vaikutuksia yksittäisen kohdekuunnan talouteen. Valtion työpaikkojen alueellisessa jakautumassa selviä ”voittajia” on muutamia, esimerkiksi Hämeenlinnan ja Jyväskylän seudut. Pääkaupunkiseudulla valtion merkitys työllistäjänä ei ole muuttunut. Suurimpia ”häviäjiä” ovat olleet Lappi ja Kainuu (Pursiainen 2013).

Asukaslukuun suhteutettua työllisten muuttovoittoa saivat etenkin Uudenmaan, Hämeen ja Pirkanmaan kaupunkimaiset tai taajaan asutut ke-

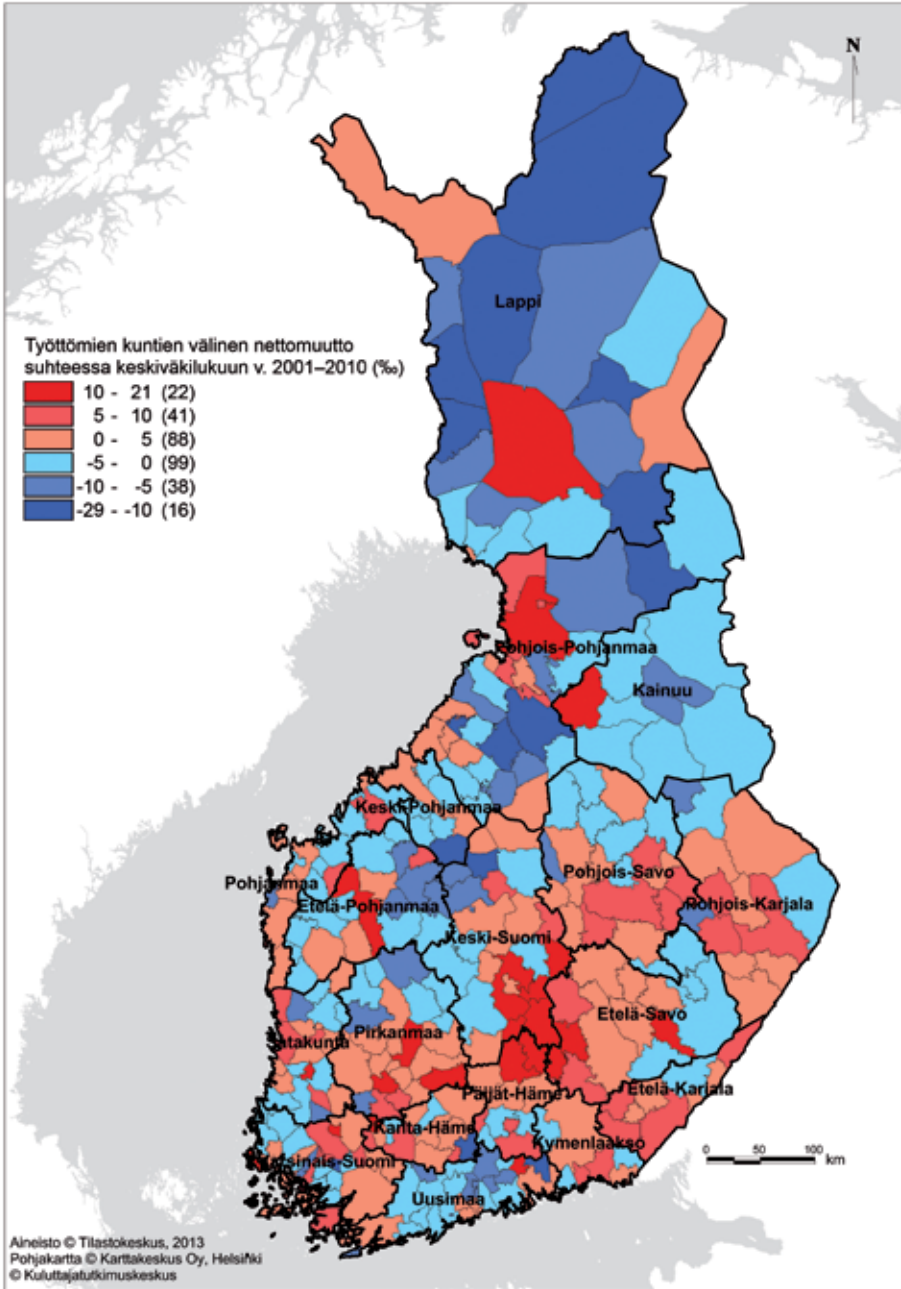
hyskunnat. Suhteellisesti suurimpia voittajia olivat Liminka, Vesilahti, Pirkkala, Siuntio, Inkoo, Masku, Mäntsälä, Lempäälä, Kontiolahti ja Kirkkonummi. Myös useimmat muiden maakuntien keskuskaupunkien naapurikunnat saivat suhteellista muuttovoittoa työllisistä. Suurimmat suhteelliset nettomenetykset kohdistuivat Lapin, Kainuun, Pohjois-Karjalan ja Keski-Pohjanmaan itäisiin osiin (kartta 9).

Asukaslukuun suhteutettujen työttömien muuttovoittoa saivat toisaalta eräät pienet maaseutumaiset kunnat ja toisaalta eräät suuret kaupungit. Työttömiä vetivät etenkin Jyväskylän, Mikkelin ja Lahden väliin jäävä maaseutumainen alue. Eniten työttömien suhteellista muuttovoittoa saivat Kustavi, Hirvensalmi, Oripää, Pertunmaa, Pälkäne, Vesilahti, Tampere, Myrskylä, Sysmä ja Seinäjoki. Suhteellisesti eniten työttömiä menettäneitä kuntia olivat Tarvasjoki, Kauniainen, Siikalatva, Merijärvi, Mäntsälä, Kerava, Haapavesi, Hausjärvi, Lapinjärvi ja Pelkosenniemi (kartta 10).

Espanjassa pitkään jatkunut talouskriisi ja työttömyys ovat kasvattaneet maallemuuttoa. Uusia maatalousyrittäjiä aloittaa vuosittain kolmannes enemmän kuin aiemmin. Maalle palaa erityisesti 25–35-vuotiaita nuoria, joiden vanhemmilla on maatila, mutta jotka itse lähtivät töihin rakennus-alalle tai kaupunkeihin. Toinen muuttajien ryhmä on uudisasukkaat. He ovat kaupunkilaisia, joita kiinnostaa yksinkertainen ja puhdas elämä, luomu- ja lähiruoka tai omavaraisuus. Väestötutkijat Espanjan eri yliopistoissa tulkitsevat muuttoliikkeen kääntyneen. Ilmiöstä oli merkkejä jo ennen taantumaa. Espanjan tilastokeskuksen mukaan kaupungit menettävät väkeä samalla, kun pienimmät kylät kasvavat (HS 10.8.2013b). On mahdollista, että taantumän pitkittyessä Suomessakin nähdään tämän tyyppistä liikehdintää, koska perikunnilla on käytössään suurten ikäluokkien perillisten omistamia kiinteistöjä etenkin Itä- ja Pohjois-Suomessa.

Kartta 9. Työllisten nettomuutto kunnittain suhteessa keskväkilukuun v. 2001–2010, %.

Kartta 10. Työttömien nettomuutto kunnittain suhteessa keskilukukuun vuosina 2001–2010, %.

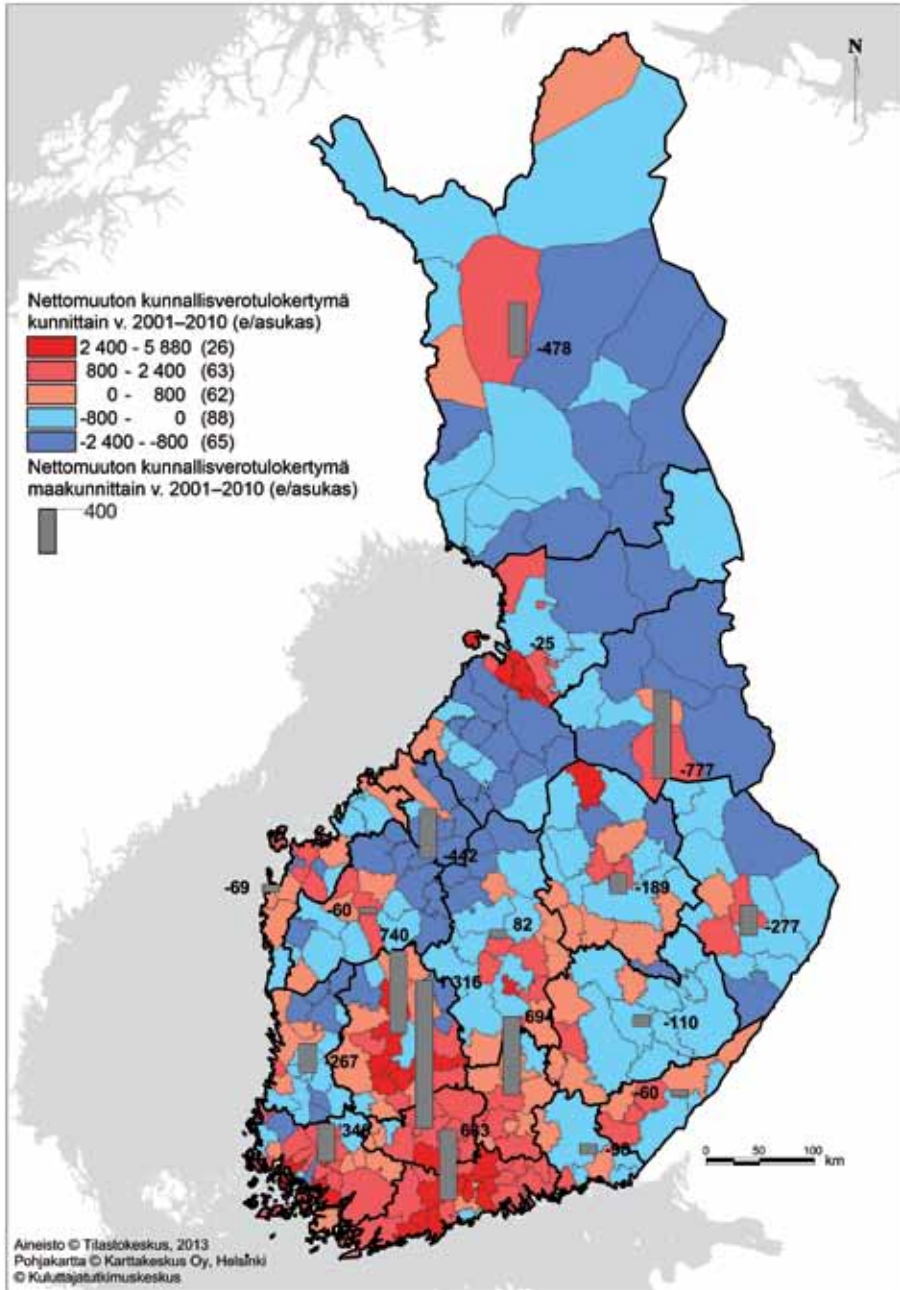
5.6 Muuttovirrat ja tulot

Seuraavassa on tarkasteltu muuttajien mukanaan viemiä verotuloja sekä absoluuttisina lukuina että suhteessa kunnan asukasmäärään vuosina 2001–2010. Maakunnista Uusimaa, Pirkanmaa, Kanta-Häme, Varsinais-Suomi, Päijät-Häme ja Keski-Suomi saivat nettomuuton seurauksena lisää kunnallisveronalaisia tuloja, kun taas muut maakunnat olivat menettäjiä. Uusimaa keräsi kymmenessä vuodessa noin 927 milj. euroa kunnallisveronalaisia tuloja, mikä oli noin puolet kaikkien muuttovoittoa saaneiden maakuntien nettotuloista. Pirkanmaa voitti 349 milj. euroa, Kanta-Häme 223 milj. euroa, Varsinais-Suomi 158 milj. euroa, Päijät-Häme 138 milj. euroa ja Keski-Suomi 22 milj. euroa. Etelä-Karjala, Pohjois-Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa, Kymenlaakso ja Etelä-Savo puolestaan menettivät kukin noin 8–18 milj. euroa. Suurimmista menettäjistä Lapista poistui verotettavia tuloja noin 90 milj. euroa, Kainuusta 66 milj. euroa, Satakunnasta 61 milj. euroa, Pohjois-Savosta ja Pohjois-Karjalasta 47 milj. euroa ja Keski-Pohjanmaalta 30 milj. euroa (kartat 11 ja 12).

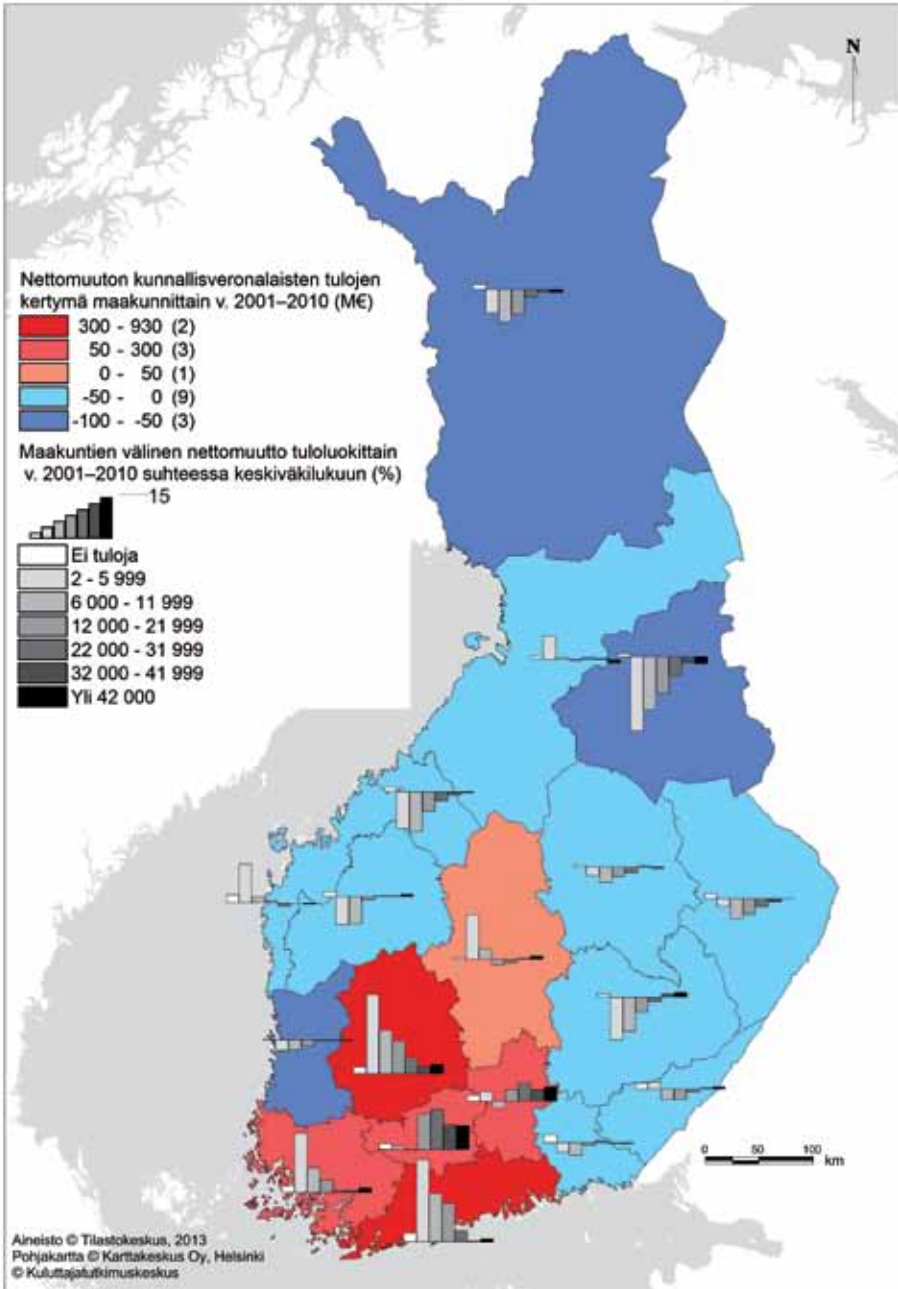
Nettomuuton seurauksena tapahtuneesta verotulojen muutoksen alueellisesta merkityksestä saa havainnollisemman kuvan, jos muutos suhteutetaan tutkimusajanjakson keskiväkilukuun. Asukaslukuun suhteutetut nettomuuton verotulot kertovat maakuntien asukkaiden suhteellisen taloudellisen aseman vahvistumisesta tai heikkenemisestä. Aukkaat hyötyivät muuttovoitosta eniten entisen Hämeen läänin alueella Kanta-Hämeessä 1 316 €/asukas, Pirkanmaalla 740 €/as. ja Päijät-Hämeessä 694 €/as. Kymenlaakso, Keski-Suomi, Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa, Etelä-Karjala ja Pohjois-Pohjanmaa menettivät kukin 93–25 €/as. Eniten menettivät Kainuu 777 €/as, Lappi 487 €/as., Keski-Pohjanmaa 442 €/as., Pohjois-Karjala 277 €/as., Satakunta 267 €/as., Pohjois-Savo 189 €/as. ja Etelä-Savo 110 €/as (kartta 11).

Tuloluokittain tarkasteltuna kaikki maakunnat saivat hieman muuttovoittoa tuloja vailla olevista asukkaista. Kainuu, Lappi ja Keski-Pohjanmaa menettivät muuttajia kaikissa muissa tuloluokissa. Suhteellisesti eniten hyvätuloisia voittivat Kanta-Hämeen, Päijät-Hämeen ja Pirkanmaan maakunnat. Uudenmaan muuttovoitosta noin 60 prosenttia oli 2 000–32 000 euroa vuodessa ansaitsevia (kartta 12).

Kuntien väliset muuttovirrat ovat muuttaneet verotettavien tulojen siirtymiä niin, että kun vuonna 2001 voittavia kuntia oli 107, oli niitä vuonna 2010 jo 180. Kun vuonna 2001 nämä kunnat saivat noin 107 milj. euroa muuttajien tuomia verotuloja, siirtyi verotettavia tuloja muuttovoittokuntiin vuonna 2010 jo noin 342 milj. euroa. Muuttoliikkeen mukana siirtyvien verotettavien tulojen kasvaminen selittyy osittain muuttajien tulotason kasvulla, joskin myös muuttovirrat ovat kasvaneet.

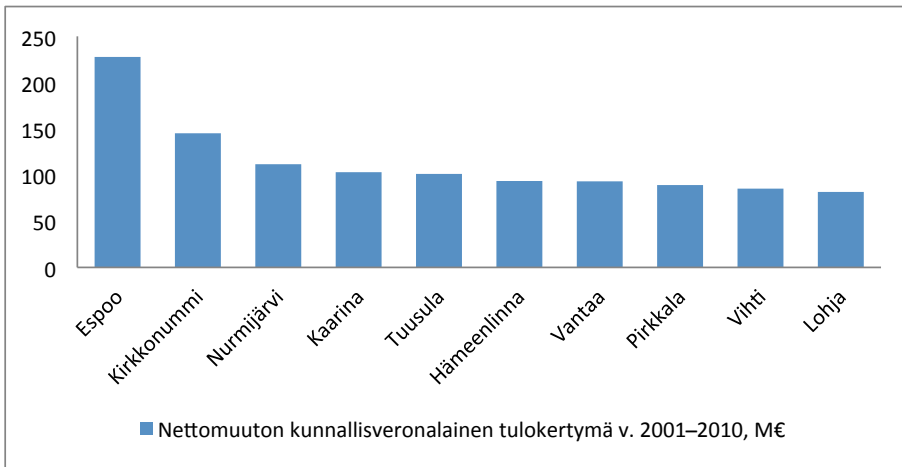
Kartta 11. Nettomuuton kunnallisveronalaisten tulojen tulokertymä maakunnittain ja kunnittain asukasta kohden vuosina 2001–2010.

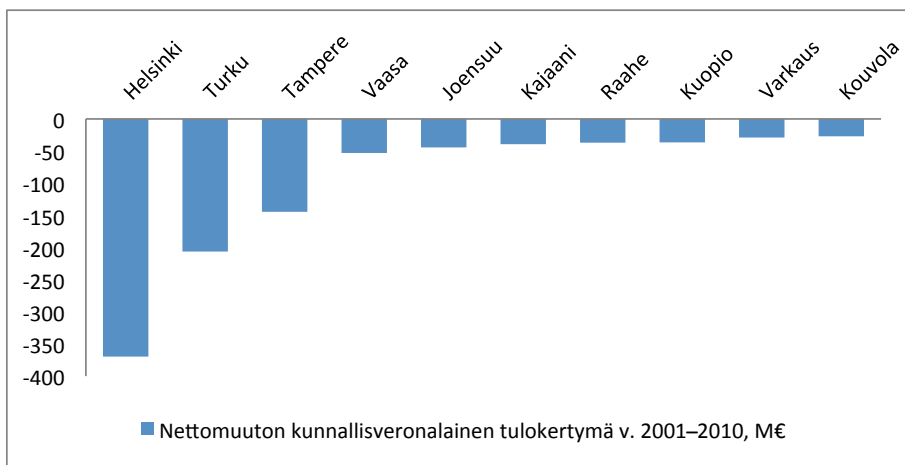
Kartta 12. Nettomuuton kunnallisveronalaisten tulojen tulokertymä maakunnittain ja nettomuutto tuloluokittain v. 2001–2010.

Kaikissa maakunnissa oli sekä verotettavia tuloja voittaneita että hävinneitä kuntia. Uudellamaalla tosin vain Helsinki ja Kauniainen hävisivät muiden kuntien voittaessa verotuloja. Myös Kanta-Hämeessä ainoastaan Forssa menetti nettomuutossa verotuloja. Yksittäisistä kunnista viisi eniten kunnallisveronalaisia tuloja voittanutta kuntaa olivat Espoo, Kirkkonummi, Nurmijärvi, Kaarina ja Tuusula, joista kaikki keräsivät yli 100 milj. euroa muuttovoittotuloina. Espoo sai kymmenessä vuodessa noin 227 milj. euroa lisää verotettavaa tuloa. Myös Hämeenlinna, Vantaa, Pirkkala, Vihti ja Lohja kuuluivat kymmenen eniten voittaneen kunnan joukkoon. Helsinki menetti nettomuuton seurauksena eniten kunnallisveronalaisia tuloja, noin 370 milj. euroa. Turun menetys oli noin 206 milj. euroa ja Tampereen 144 milj. euroa. Vaasa, Kajaani, Raahen, Kuopio, Varkaus ja Kouvola hävisivät kukin 27–53 milj. euroa. (Kuviot 24 ja 25.)

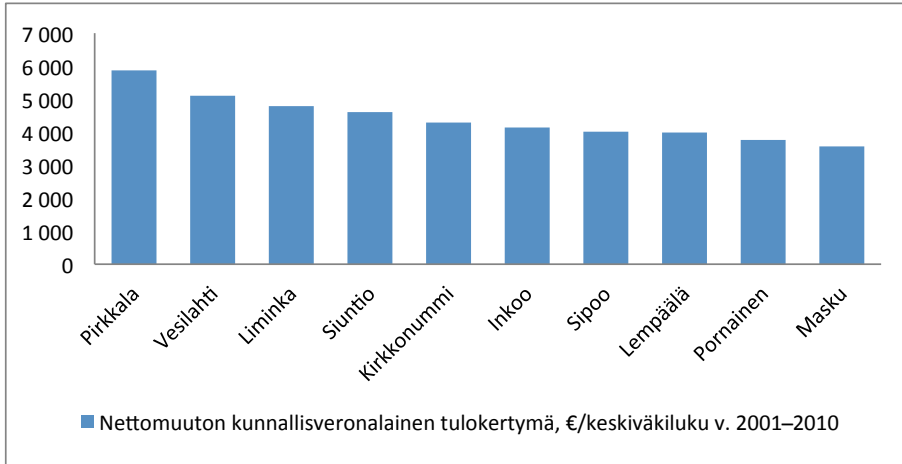

Kuvio 24. Kunnallisveronalaisia tuloja vuosina 2001–2010 nettomuutossa eniten voittaneet kunnat, milj. €.

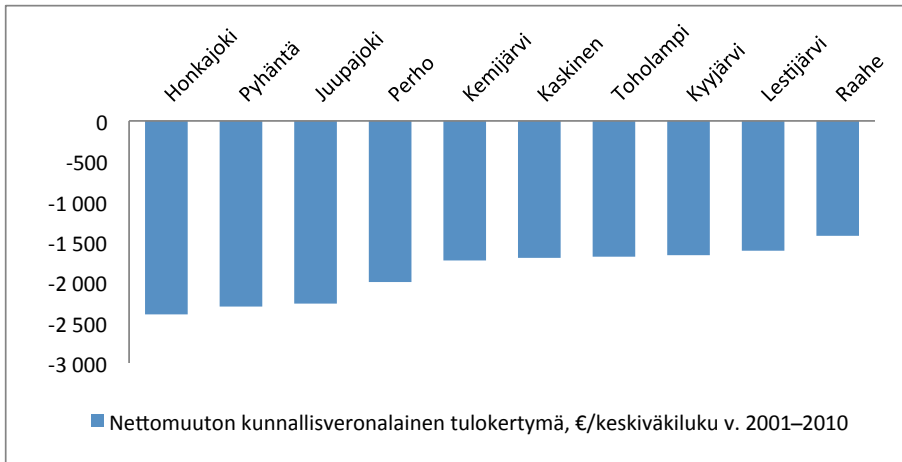

Kuvio 25. Kunnallisveronalaisia tuloja vuosina 2001–2010 nettomuutossa eniten hävinneet kunnat, milj. €.

Asukaslukuun suhteutetut verotettavat tulot kasvoivat eniten suurten kaupunkiseutujen kehyskunnissa. Tampereen ympäristön Pirkkala ja Vesilahti hyötyivät nettomuutosta suhteellisesti eniten, yli 5 000 €/as. Oulun naapuri Liminka ylsi lähes samaan tulokseen. Pääkaupunkiseudun kehyskunnista Siuntio, Kirkkonummi, Inkoo, Sipoo ja Pornainen sekä Turun naapurikunta Masku hyötyivät muuttovoitosta noin 3 000–5 000 €/as. Myös useimmat Jyväskylän, Vaasan, Kuopion, Kouvolan, Lappeenrannan, Mikkelin ja eräiden pienempien kaupunkien kehyskunnat olivat voittajia, kun em. keskuskaupungit puolestaan menettivät verotuloja. Suhteellisesti eniten verotuloja menettivät pienet maaseutumaiset kunnat sekä eräät pienet kaupunkikunnat. Yli 2 000 €/as. menettäneitä olivat Honkajoen, Pyhännän ja Juupajoen kunnat. Perho, Kemijärvi, Kaskinen, Toholampi, Kyyjärvi, Lestijärvi ja Raahе hävisivät nettomuutossa 1 400–2 000 €/as (kuviot 26 ja 27).

Kuvio 26. Kunnallisveronalaisia tuloja vuosina 2001–2010 nettomuutossa suhteellisesti eniten voittaneet kunnat, €/keskiväkiluku.

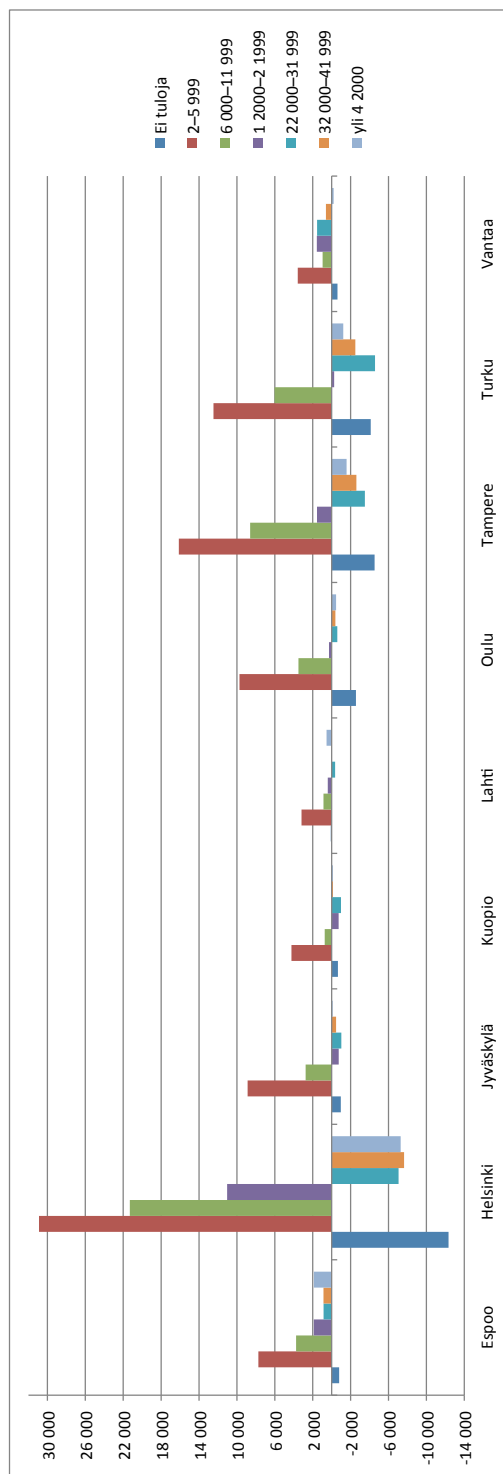

Kuvio 27. Kunnallisveronalaisia tuloja vuosina 2001–2010 nettomuutossa suhteellisesti eniten hävinneet kunnat, €/keskiväkiluku.

Muuttovoiton koko ei välttämättä selitä verotettavien tulojen kasvua. Kaupunkimaisissa kunnissa suuri kotimainen muuttovoitto merkitsi todennäköisimmin pienevää tulokertymää ($r = -.54^{**}$, $n = 56$). Taajaan asutuissa kunnissa muuttovoitto korreloi kuitenkin positiivisesti verotettavien tulojen kasvun kanssa ($r = .31^{**}$, $n = 64$), mutta maaseutumaisissa kunnissa

ei korrelaatiota esiintynyt. Kaupunkiseutujen taajaan asutut kehyskunnat hyötyivätkin nettomuutosta sitä enemmän, mitä suurempi muuttovoitto oli.

Suurten, yli 100 000 asukkaan kaupunkien nettomuutto tuloluokittain oli hyvin samankaltainen. Lähes kaikki kaupungit menettivät alle kouluikäisiä lapsia lähinnä ympäristökuntiinsa enemmän kuin saivat tilalle. Korkeakoulujen ja opiskelumahdollisuuksien vaikutus näkyy pienituloisten opiskelijoiden muuttovoittona. Kaupungit saivat muuttajia myös pienituloisista palvelualoilla työskentelevistä. Ainoastaan Espoo ja Lahti saivat hienoista muuttovoittoa suurimmassa, yli 42 000 euroa ansaitsevien tuloluokassa (kuvio 28).

Kuvio 28. Eräiden suurten kaupunkien nettomuuton tulo luokkarakenne vuosina 2001–2010.

5.7 Nettomuuton hyödyllisyys

Kunnalle on yhä suurempi merkitys sen muuttajien ominaisuuksilla, kuten tuloilla, iällä, koulutuksella ja palvelutarpeilla. Myös kunnan veropohjan kannalta on keskeistä, millainen tulotaso kunnassa asuvilla ja ennen kaikkea sinne ja sieltä muuttavilla on. Väestönkasvun hidastuessa muuttoliikkeen vaikutus alueiden väestöön voimistuu (Korkiasaari & Söderling 1994: 245).

Muuttovoitto- tai -tappioluvut eivät välttämättä anna oikeaa kuvaa muuttajien kunnalle tuomista hyödyistä tai velvoitteista. Muuttovirtojen vaikutuksista kuntatalouteen saa luotettavamman kuvan ottamalla huomioon erilaisia muuttajien resursseja ja tarpeita kuvaavia ominaisuuksia. Näilläkin mittareilla saadaan vain melko karkea kuva muuttovirtojen hyödyistä. Muuttajien ominaisuudet, kuten työmarkkina-asema ja tulot, muuttuvat usein muuton jälkeen nopeammin kuin kantaväestön ominaisuudet, joten muutosten kokonaisvaikutukset esimerkiksi kuntatalouteen ilmenevät osittain takautuvasti useiden vuosien kuluttua varsinaisesta muuttotapahtumasta. Muuttajien taustatietoihin perustuvat mittarit ovat kuitenkin käytännössä ainoita mittareita, joista on käytettävissä koko maan sisäistä muuttoliikettä kuvaavia pitkiä aikasarjoja.

Nettomuuton laskennallisten hyötyjen mittaamiseksi rakennettiin summamuuttujia, jonka indikaattoreiksi valittiin viisi muuttujaa. Ne kuvasivat mahdollisimman hyvin useimpien kuntien tavoittelemissa uusissa asukkaissa. Yleensä kunnat toivovat uusien asukkaiden olevan työssäkäyviä, hyvätuloisia ja korkeasti koulutettuja tai lapsiperheitä. Tämän perusteella nettomuutosta saatavan laskennallisen hyödyn mittareiksi valittiin työllisten, korkea-asteen tutkintaneiden, kunnallisveronalaisten tulojen, 15–64-vuotiaiden ja 0–4-vuotiaiden nettomuuttoa kuvaavat muuttajat. Lopuksi nämä muuttajat suhteutettiin tutkimuskauden aikaiseen kuntien keskiväkilukuun ja muokattiin nettomuuton hyötyjä kuvaavaksi indeksiksi, joka saa arvoja -500–500 kunnan vetovoiman mukaan. Indeksillä kuvaa kuntien, maakuntien, seutukuntien ja eri kuntatyyppien nettomuutosta saamaa laskennallista hyötyä suhteessa alueiden keskiväkilukuun vuosina 2001–2012. Kunnallisveronalaiset tulot ovat vuosilta 2001–2010.

Uudenmaan maakunta houkutteli suhteellisesti eniten hyvätuloisia muuttajia, ja seuraaville sijoille pääsivät Varsinais-Suomen, Kanta-Hämeen

ja Pirkanmaan maakunnat. Keski-Pohjanmaan, Kainuun, Lapin ja Etelä-Pohjanmaan maakunnat puolestaan menettivät näitä muuttajia. Maakuntien sisällä eri kuntatyyppien saama suhteellinen hyöty vaihteli suuresti. Kaupunkimaiset kunnat hyötyivät nettomuutosta eniten vain Pirkanmaan, Etelä-Pohjanmaan, Uudenmaan, Päijät-Hämeen ja Kanta-Hämeen maakunnissa. Uudellamaalla maaseutumaiset kunnat, mm. Siuntio, Inkoo ja Pornainen, ja taajaan asutut kunnat, mm. Sipoo, Mäntsälä ja Nurmijärvi, hyötyivät eniten nettomuutosta. Kaupunkimaisista kunnista Kirkkonummi ja Tuusula kuuluivat niin ikään voittajiin ja Helsinki, Kauniainen ja Hanko häviäjiin.

Varsinais-Suomen taajaan asutuista kunnista Masku, Lieto ja Naantali olivat voittajia samoin kuin maaseutumaiset kunnat Nousiainen, Sauvo ja Rusko. Turku ja Uusikaupunki olivat alueen suurimpia menettäjiä. Satakunnan maakunnassa kaikki kunnat, lukuun ottamatta maaseutumaisia Luviaa ja Eurajokea, kuuluivat menettäjiin. Suurimmat tappiot kärsivät Honkajoki, Kankaanpää, Säkylä, Karviainen ja Siikainen.

Kanta-Hämeen taajaan asutut kunnat Janakkala ja Hattula, maaseutumaisista kunnista Loppi ja Hausjärvi sekä kaupunkikunnista Riihimäki voittivat eniten. Forssa oli alueen ainoa nettomuutossa jonkin verran hävinnyt kunta. Pirkanmaan kaupunkimaiset kunnat hyötyivät keskimääräisesti eniten nettomuutosta. Pirkkala voitti kaikkiin maan kuntiin verrattuna suhteellisesti eniten työllisiä työkäisiä, korkeasti koulutettuja ja hyvätuloisia muuttajia. Myös Lempäälä, Ylöjärvi, Nokia ja Kangasala olivat vetovoimaisia kuntia.

Päijät-Hämeessä, Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa ei ollut suuria häviäjiä tai voittajia. Päijät-Hämeen kunnista Lahden ympäristökunnat, Hollola, Orimattila ja Asikkala hyötyivät jonkin verran nettomuutosta. Toisaalta Lahtikin säilyi niukasti voittajien puolella. Kymenlaakson maaseutumaiset kunnat, Miehikkälä ja Virolahti, menettivät alueen kunnista suhteellisesti eniten muuttajia. Etelä-Karjalassa Rautjärvi ja Imatra menettivät jonkin verran, kun taas esimerkiksi Lappeenrannan ja Imatran naapuri, Taipalsaari, voitti hieman.

Etelä-Savon maakunnan kaikki kunnat, lukuun ottamatta Hirvensalmee, menettivät nettomuutossa enemmän tai vähemmän. Suurimmat menetykset kohdistuivat Pieksämäelle, Puumalaan, Sulkavalle ja Savonlinnaan. Poh-

jois-Savon, Keski-Suomen ja Pohjanmaan maakuntien eri kuntatyyppien hyötyprofiilit muistuttavat toisiaan siten, että kaupunki- ja maaseutukunnat menettivät ja taajaan asutut kunnat voittivat nettomuutossa. Pohjois-Savon yksittäisistä kunnista Kuopion naapurikunta Maaninka oli alueen ainoita hyötyjiä Varkauden, Rautavaaran, Sonkajärven ja Keiteleen menettäessä eniten. Keski-Suomen voittajakuntia olivat Jyväskylän kehyskunnat Muurame, Uurainen, Petäjävesi, Laukaa ja Toivakka. Pohjanmaan ainoat voittajat olivat taajaan asutut Mustasaaren ja Laihian kunnat.

Etelä-Pohjanmaalla Seinäjoen kaupunki ympäristöineen houkutteli jossain määrin muuttajia, mutta muu maakunta oli menettäjä. Alueen maaseutumaiset Lappajärven, Soinin, Evijärven, Alajärven, Ähtärin, Teuvan ja Vimpelin kunnat menettivät eniten nettomuutossa. Pohjanmaan maakunnassa tilanne oli päinvastainen: Kaskisen, Vaasan ja Pietarsaaren kaupungit olivat menettäjiä, ja taajaan asutut Mustasaari ja Laihia hyötyivät nettomuutosta. Keski-Pohjanmaan kaikki kunnat menettivät muuttajia. Kokkola menetti hienoisesti, kun taas maakunnan maaseutukunnat menettivät eniten. Suurimmat tappiot kärsivät Halsua, Lestijärvi, Perho, Toholampi, Veteli ja Kannus. Pohjois-Pohjanmaalla Raahe ja Oulu menettivät erityisesti Liminkaan ja Kempeleelle etenkin hyvätulaisia lapsiperheitä. Toisaalta myös useat maakunnan eteläosan kunnat hävisivät koko maankin mittakaavassa eniten nettomuuton hyödyissä. Näitä maaseutumaisia kuntia olivat mm. Pyhäntä, Merijärvi, Taivalkoski, Pudasjärvi, Siikalatva, Haapavesi, Sievi, Kärsämäki ja Siikajoki.

Kainuun ja Lapin maakunnat hävisivät koko maan mittakaavassa eniten nettomuutossa. Ainoastaan Kittilän kunta sai muuttovoittoa, joskin Lapis- sa muuttotappiokunnista myös Kolari ja Utsjoki ja Kainuussa Sotkamo hyötyivät saadessaan poismuuttaneiden tilalle paremmin koulutettuja ja ansaitsevia muuttajia.

Tuoreimmassa koko Euroopan NUTS 3 -alueita käsittelevässä tutkimuksessa Suomen maakuntien kehitys vaihteli pääpiirteissään samantyyppisesti kuin tämän tutkimuksen maakuntien maan sisäisestä nettomuutosta saamat hyödyt tai haitat. Tässä hieman erilaisilla mittareilla ja osin vanhemmilla tilastotiedoilla tehdyssä tutkimuksessa Kainuu, Pohjois-Karjala, Etelä-Savo, Kymenlaakso ja Keski-Pohjanmaa oli määritelty taantuviksi alueiksi. Tasapainoisia alueita olivat Lappi, Pohjois-Savo, Keski-Suomi, Päijät-Hä-

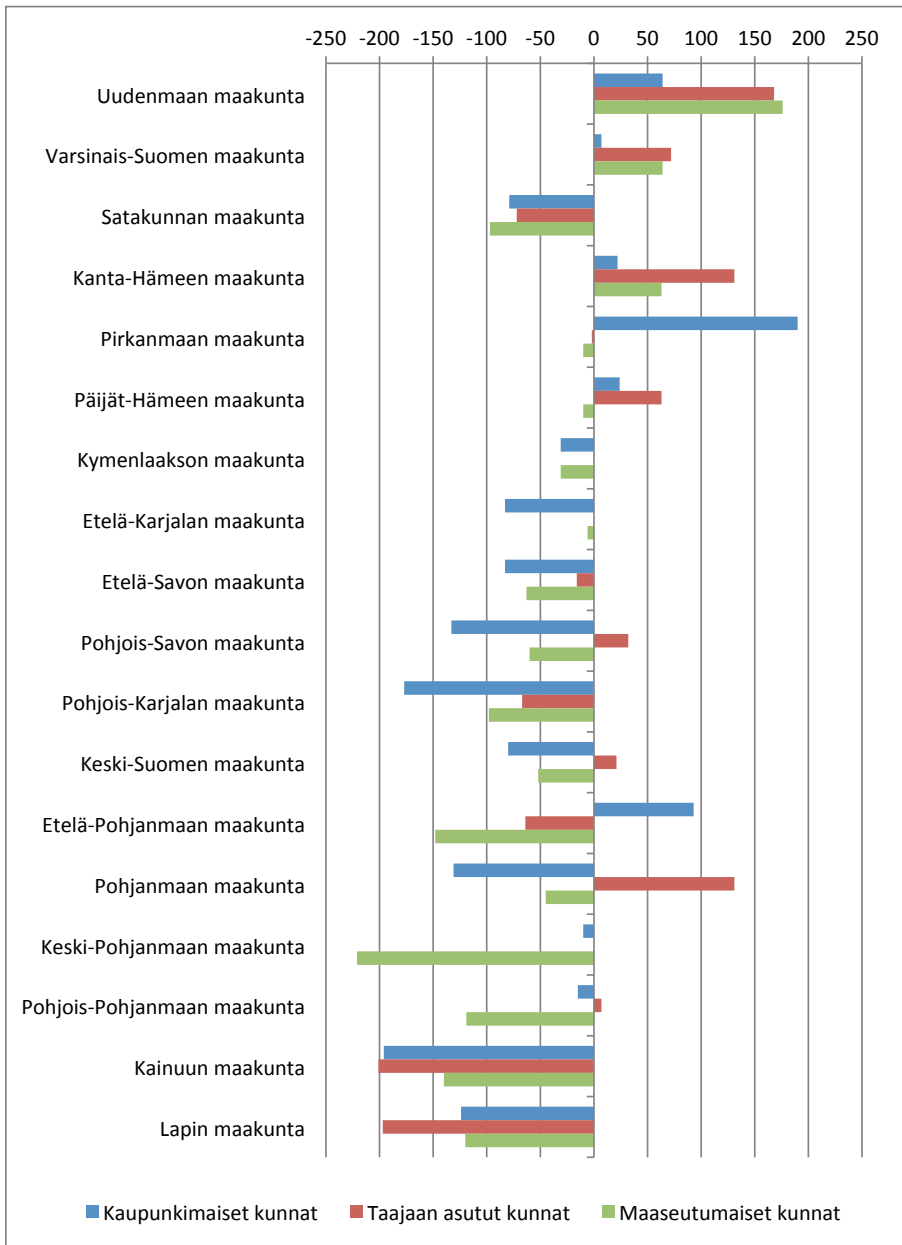

me, Satakunta ja Varsinais-Suomi. Kasvu-alueiksi oli määritelty Uusimaa, Häme, Pirkanmaa, Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa ja Pohjois-Pohjanmaa (BBSR 2013).

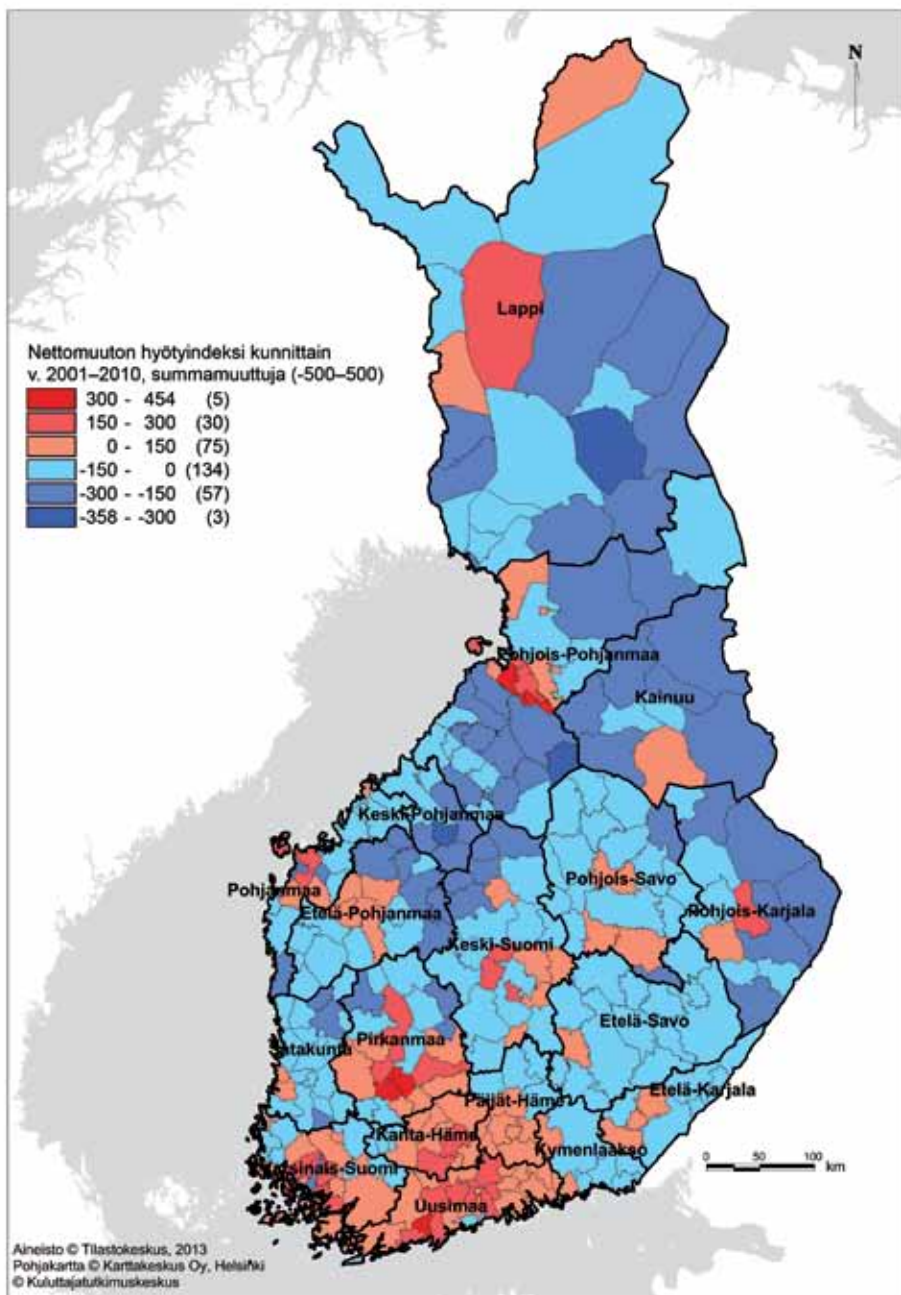
Lähes kaikki seutukunnat, jotka saivat negatiivisia arvoja hyötyindeksillä mitattuna, kuuluivat ns. äkillisen rakennemuutoksen alueisiin (Felin & Mella 2013). Näistä seutukunnista ainoastaan Raaseporin seutukunnan nettomuuton hyötyindeksi oli selvästi positiivinen.

Kotimaan muuttovoiton tai maahanmuuton hyödyllisyyttä kuntien kannalta voidaan kuvata nettomuuton ja hyötyindeksin välisellä vaihtelulla. Maan sisäisistä muuttovirroista saatu hyöty vaihteli kuntatyyppin mukaan. Asukasluvun muutos korreloi vain taajaan asutuissa ($r = .84^{**}$, $n = 64$) ja maaseutumaisissa ($r = .68^{**}$, $n = 184$) kunnissa. Kaupunkikunnissa tällaista yhteyttä ei ollut, mikä merkitsee sitä, etteivät voimakkaimmin kasvavat kaupungit hyödy maan sisäisistä muuttovirroista samalla tavalla kuin muut kunnat. Taajaan asutut kunnat hyötyivät saamastaan kotimaisesta nettomuutosta sitä enemmän, mitä enemmän ne saivat muuttovoittoa ($r = .91^{**}$, $n = 64$). Myös maaseutumaisissa kunnissa maan sisäinen nettomuutto korreloi voimakkaasti hyötymittarin kanssa ($r = .75^{**}$, $n = 184$), mutta kaupunkimaisissa kunnissa yhteys oli selvästi heikompi ($r = .46^{**}$, $n = 56$). Etenkin kaupunkimaisten kuntien joukossa oli sellaisia kuntia, jotka saivat muuttovoittoa, mutta joiden hyötyindeksi oli negatiivinen. Turku, Tampere, Helsinki, Joensuu, Jyväskylä, Kuopio ja Oulu olivat muuttovoittokuntia, mutta menettivät nettomuuton hyödyllisyydellä mitattuna etenkin hyvätuloisia lapsiperheitä ympäristökuntiinsa.

Useat pienet maaseutukunnat puolestaan kärsivät muuttotappiota, mutta voittivat hieman laskennallisella hyötyindeksillä mitattuna. Tällaisia olivat edellä mainittujen Utsjoen, Kolarin ja Sotkamon lisäksi Lapinjärvi, Nastola, Lemi, Luvia, Pyhäranta, Kannonkoski, Leppävirta, Eurajoki ja Kärkölä. Kyseiset kunnat saivat työttömien poismuuttajien tilalle usein työllisiä tulomuuttajia.

Kuvio 29. Nettomuuton laskennallinen hyötyindeksi (summamuuttaja työllisten, korkea-asteen koulutettujen, kunnallisveronalaisten tulojen, työkäisten ja alle kouluikäisten nettomuutosta) maakunnittain ja kuntatyypeittäin v. 2001–2012, indeksin arvot -500–500.

Kartta 13. Nettomuuton laskennallinen hyötyindeksi (summamuuttuja työllisten, korkea-asteen koulutettujen, kunnallisveronalaisten tulojen, työikäisten ja alle kouluikäisten nettomuutosta) kunnittain, indeksin arvot -500–500.

Nettomuuton hyötyindeksin kuntakohtaista vaihtelua kuvattiin askelta-
van regressioanalyysin avulla. Koska eri kuntatyyppien muuttovirrat ovat
luonteeltaan hyvin erilaisia, mallinnetaan ne tässä erikseen. Nettomuuton
hyötyindeksin alueellista vaihtelua kuvataan sellaisilla kuntatason muuttu-
jien muutoksilla, joilla oletettiin olevan yhteyttä hyötyindeksin vaihteluun.
Koska valtaosa muuttosivistä liittyy tavalla tai toisella asumiseen ja työnte-
koon, valittiin selittäviksi muuttujiksi näiden muutoksia kuvaavia muuttu-
jia. Oletuksena oli, että ne kunnat, jotka ovat hoitaneet asunto- ja elinkei-
nopolitiikkansa parhaiten, keräävät myös kunnan kannalta parhaat muut-
tajat.

Yksittäisiksi selittäviksi muuttujiksi valittiin seuraavat indikaattorit: yh-
den hengen asutokuntien muutos, vähintään neljän hengen asutokun-
tien muutos, eläkeikäisten muutos, asumisväljyyden muutos, omistusasun-
nossa asuvien muutos, vuokra-asunnoissa asuvien muutos, rakennettu
pientalokerrosala suhteessa väestöön, rakennettu rivitalokerrosala suhtees-
sa väestöön, rakennettu kerrostalokerrosala suhteessa väestöön, työpaikko-
jen ja alueella työssäkäyvien muutos, valtion työpaikkojen osuuden muu-
tos, kunnan työpaikkojen osuuden muutos, yksityisten työpaikkojen osuu-
den muutos, maa- ja metsätalouden työpaikkojen muutos, teollisuuden
työpaikkojen muutos, rakennustyöpaikkojen muutos, kaupan työpaikkojen
muutos ja toimipaikkahenkilöstön muutos.

Liitteissä (taulukko 3) on esitetty eri kuntatyyppien nettomuuton hyödyn
vaihtelua kuvaavat yhtälöt ja mallien selitysosuudet. Seuraavassa on kuvat-
tu lyhyesti eri kuntatyyppien nettomuutosta saaman hyödyn kanssa vaihte-
levat taustamuuttujat. Malleihin valikoituneet selittävät muuttujat kertovat
välillisesti niistä kuntien toimista ja muutoksista, joiden ansiosta kunnat
ovat saaneet nettomuuttovoittoa sellaisista muuttajista, joita kunnat yleises-
ti haluavat alueelleen.

Kaupungit saivat tässä tutkimuksessa kuntien elinvoiman kannalta hyö-
dyllisiksi oletettuja muuttajia sitä enemmän, mitä enemmän ne olivat rak-
entaneet omistusasuntoja, mitä suurempi oli 65 vuotta täyttäneiden osuu-
den muutos ja mitä enemmän ne olivat rakentaneet pientaloja. Mallin seli-
tysosuus R^2 on noin 85 prosenttia, jota voidaan pitää erittäin hyvänä. Yksit-
täisten muuttujien merkitsevyysarvot ovat sellaisia, että niillä on selvä yh-

teys kaupunkimaisten kuntien maan sisäisestä nettomuutosta saamaan laskennalliseen hyötyyn¹.

Taajaan asuttujen kuntien nettomuutosta saama laskennallinen hyöty oli sitä suurempi, mitä enemmän ne olivat rakentaneet pientaloja, mitä tiiviimmin kunnassa asuttiin, mitä enemmän oli rakennettu kerrostaloasuntoja ja mitä enemmän maa- ja metsätalouden työpaikat olivat vähentyneet. Mallin selitysosuus R^2 on 91 prosenttia, jota voidaan pitää erittäin hyvänä. Yksittäisten muuttujien merkitsevyyssarvot ovat sellaisia, että niillä on selvä yhteys kaupunkimaisten kuntien maan sisäisestä nettomuutosta saamaan laskennalliseen hyötyyn².

Maaseutumaisten kuntien maan sisäisen nettomuuton laskennallinen hyöty kasvoi sitä enemmän, mitä enemmän ne olivat rakentaneet pientaloja, mitä tiiviimmin kunnassa asuttiin, mitä enemmän maa- ja metsätalouden työpaikat olivat vähentyneet, mitä suurempi oli yli neljähenkisten perheiden lisäys ja mitä suurempi oli yksityisten työpaikkojen osuuden pieneneminen. Mallin selitysosuus R^2 on noin 72 prosenttia, jota voidaan pitää hyvänä. Myös tässä mallissa yksittäisten muuttujien merkitsevyyssarvot ovat sellaisia, että niillä on selvä yhteys kaupunkimaisten kuntien maan sisäisestä nettomuutosta saamaan laskennalliseen hyötyyn³.

Regressionanalyysillä saadut mallit eivät välttämättä kerro kaikista yksittäisten kuntien valitsemista keinoista houkutellessa muuttajia. Ne samoin

---

¹ (Kaupunkimaisten kuntien saama laskennallinen hyöty maan sisäisestä nettomuutosta = $-278 + 18,8 \times$ Omistusasunnossa asuvien osuuden muutos v. 2005–2011, pros. + $20,5 \times$ 65-vuotiaiden muutos v. 2001–2012 vuoden 2011 väestöstä, pros. + $18,0 \times$ Pientalot, v. 2000–2012 rakennettu kerrosala / keskiväkiluku v. 2000–2012)

² (Taajaan asuttujen kuntien saama laskennallinen hyöty maan sisäisestä nettomuutosta = $108 + 25,8 \times$ Pientalot, v. 2000–2012 rakennettu kerrosala/keskiväkiluku v. 2000–2012 $-21,4 \times$ Asunnon pinta-alan muutos / henkilö v. 2001–2012, pros.+ $55,6 \times$ Kerrostalot, v. 2000–2012 rakennettu kerrosala / keskiväkiluku v. 2000–2012 $-93,9 \times$ Maa- ja metsätaloustyöpaikkojen osuuden keskimuutos kaudesta 2007–2008 kauteen 2009–2010, pros.)

³ (Maaseutumaisten kuntien saama laskennallinen hyöty maan sisäisestä nettomuutosta = $1,1 + 23,3 \times$ Pientalot, v. 2000–2012 rakennettu kerrosala / keskiväkiluku v. 2000–2012 $-6,8 \times$ Asunnon pinta-alan muutos / henkilö v. 2001–2012, pros. $-30,6 \times$ Maa- ja metsätaloustyöpaikkojen osuuden keskimuutos kaudesta 2007–2008 kauteen 2009–2010, pros. + $11,1 \times$ 4+ hengen asuntokuntien muutos v. 2001–2012 pros. $-0,7$ Yksityisten työpaikkojen muutos kaikista työpaikoista v. 2001–2010, pros.yks.)

kuin edellä tehdyt muut analyysit kertovat kuitenkin sen, että erikokoiset kunnat hyötyvät eri tavoin erilaisista muuttajista. Tässä käytettyjen kuntien muutosta kuvaavien mittarien lisäksi kunnat poikkeavat toisistaan lukuisien muidenkin ominaisuuksien ja näiden ominaisuuksien muutosten suhteen. Nämä poikkeamat näyttäytyvät erityyppisille muuttajille joko veto- tai työntövoimaa lisäävinä ominaisuuksina. Kunnat käyttävät myös paljon aikaa ja rahaa sellaisiin muuttajia houkutteleviin toimiin, joita ei voi mitata tilastoilla. Tällaisia ovat mm. erilaiset markkinointi- ja brändäyskeinot, joiden tarkoituksena on erottua tavalla tai toisella edukseen muista kunnista. Näillä voi olla lyhytaikaisia tunnettavuutta ja erottuvuutta lisääviä vaikutuksia. Suurin osa kunnan vetovoimasta syntyy kuitenkin pitkän ajanjakson kuluessa tehdyistä sellaisista konkreettisista toimista, jotka vaikuttavat sekä vanhojen että uusien asukkaiden hyvinvointiin.

6 Johtopäätökset

Muuttovirrat eriyttivät aluerakennetta

Olavi Koivukangas aavisteli vuoden 1990 muuttoliikesymposiumissa pitämässään esitelmässä silloin meneillään ollutta muuttoaaltoa seuraavasti: ”Onko nyt menossa – tai alkamassa – toinen muuttoaalto 1960-luvun tapaan ainakin eräissä osin maata?” ”Postikonttorit, pankit ja kaupat muuttavat maalta keskuksiin, seuraavatko ihmiset palvelujen perässä?” todettiin EVA:n raportissa (Pirttimäki 1990). Nyt voidaan todeta aavistukset oikeiksi, joskin turhan varovaisiksi laajemminkin mielessä. Kuntien välillä muutettiin tuolloin noin 170 000 kertaa vuodessa ja kuntien sisällä noin 400 000 kertaa. Vuonna 2012 kuntien välisiä muuttoa tapahtui noin 270 000 ja kuntien sisäisiä noin 600 000 kertaa. Myös maahanmuutto on kasvanut kymmenessä vuodessa noin kolmanneksen, ja vuonna 2012 se oli noin 30 000 henkeä.

Maan sisäisessä muuttoliikkeessä alle 10 000 asukkaan kunnat ovat menettäneet 2000-luvulla väestöään voimakkaasti. Asukasmäärältään 10 000–19 999 ja 40 000–99 999 kunnat eivät myöskään houkutelleet kunnasta toiseen muuttajia. Suurimmat keskuksena ja 20 000–39 999 (kehyskunnat kuuluvat tähän luokkaan) asukkaan kunnat voittivat eniten maassamuuttajia.

Osa eriytyneiden muuttovirtojen vaikutuksista alkaa näkyä vasta vähitellen. Tällaisten kasautuvien vaikutusten seuraukset voivat olla kuitenkin

huomattavasti merkityksellisempiä kuin välittömien vaikutusten. Yhteiskunnan rakenteiden muutokset, esimerkiksi työmarkkinoiden keskittyminen, lisäävät alueiden välistä muuttoliikettä ja aiheuttavat polarisoitumista, mikä puolestaan aiheuttaa mm. jo valmiin infrastruktuurin epätasaista kuormitusta. Kaupunkien asuntorakentaminen ei pysty vastaamaan muuttoliikkeen haasteisiin. Suomalaisten kaupunkien uusi ilmiö, köyhyys sekä sen myötä segregoituminen ja moniongelmaisten kasautuminen samoihin kaupunginosiin ovat kasautumisprosessista maksettava hinta. Seurauksena voi olla noidankehä, jossa taantuvat alueet eivät houkuttele yrityksiä eivätkä ihmisiä ja elämisen mahdollisuudet heikkenevät entisestään. Ilmiötä on kuvattu alueellisilla epätasapainoteorioilla, joista tunnetuimpia ovat Perroux'n (1970) ja Hirschmanin (1970) kasvukeskusteoriat sekä Myrdalin (1950) kasautuvan kasvun teoriat.

Rakennemuutoksesta kärsivät pienet kaupungit kuuluivat suurimpiin työikäisten menettäjiin, ja suhteellisesti eniten työikäisiä menettivät Pohjois- ja Itä-Suomen pienet kunnat. Muuttotappiot kuitenkin jakautuvat huomattavasti muuttovoittoja tasaisemmin ympäri maata. Tulos tukee aikaisempia tutkimuksia, joissa muuttovoittojen on havaittu yleensä keskittyvät yhä pienemmälle maantieteelliselle alueelle (esim. Söderling 2002, Haapanen 2003; Lehtonen & Tykkyläinen 2009a; Aro 2011, 2013).

Jos muuttovirtojen voimakkuus, suuntautuminen ja rakenne säilyvät samanlaisina kuin ne olivat viime vuosikymmenellä, on Suomi jakautumassa muuttoliikkeen suhteen kolmentyyppisiin alueisiin. Kaupunkiseutujen keskuskunnat monipuolisine työmarkkinoineen vetävät sekä maassamuuttajia että maahanmuuttajia. Kehyskunnat edullisimpine asuntomarkkinoineen keräävät parhaat veronmaksajat, mutta myös suurimmat palvelutarpeet. Maakuntien reuna-alueiden maaseutumaisten kuntien väestörakenne yksipuolistuu voimakkaimmin, mikä merkitsee ongelmia etenkin ikääntyneiden palvelujen järjestämisessä. Myös työttömien osuus kasvaa näillä alueilla nettomuuton seurauksena.

Pientalot vetivät muuttajia

Tutkimuksessa pyrittiin myös selvittämään niitä kuntakohtaisia rakenteellisia eroja, jotka kuvasivat muuttovirtojen resurssieroja. Mitkä kunnan omi-

naisuudet tai muutokset niissä houkuttelivat resursseiltaan parhaita muuttajia? Hyviksi havaitut vetovoimatekijät erosivat kuntatyypeittäin. Kaupunkimaiset kunnat saivat hyvinä muuttajina pitämiään kotitalouksia sitä enemmän, mitä enemmän ne houkuttelivat eläkeläisiä ja mitä enemmän niissä oli rakennettu pientaloja. Taajaan asuttujen kuntien nettomuutosta saama laskennallinen hyöty oli sitä suurempi, mitä enemmän ne olivat rakentaneet pientaloja, mitä tiiviimmin kunnassa asuttiin, mitä enemmän oli rakennettu kerrostaloasuntoja ja mitä enemmän maa- ja metsätalouden työpaikat olivat vähentyneet. Maaseutumaiset kunnat hyötывät maan sisäisestä nettomuutosta sitä enemmän, mitä enemmän ne olivat rakentaneet pientaloja, mitä tiiviimmin kunnassa asuttiin, mitä enemmän maa- ja metsätalouden työpaikat olivat vähentyneet, mitä suurempi oli yli nelihenkisten perheiden lisäys ja mitä suurempi oli yksityisten työpaikkojen osuuden pieneneminen.

Tutkimustulosten mukaan kunnan kaavoitus- ja asuntopolitiikalla näyttää olevan suuri vaikutus muuttovirtojen toivottuihin rakenteisiin (esim. Laakso & Loikkanen 2004: 211). Muuttovirtojen ohjaileminen edellyttäisi etenkin kasvavien kaupunkiseutujen kunnilta valmiuksia sujuvaan yhteistyöhön asuntotuotannossa ja kaavoituksessa. Yksittäiset kunnat kilpailevat veronmaksajista, mikä edistää etenkin suurilla kaupunkiseuduilla asuntomarkkinoiden hallitsemattomuutta, ohjaamatonta yhdyskuntarakenteen kehittymistä sekä pendelöinnin kasvua.

Suomen asuntomarkkinat ovat jakaantuneet väestön keskittymisen seurauksena kolmeen luokkaan. Asuntomarkkinoiden pitkäaikaisen epätasapainon seurauksena kasvukeskuksissa asuvien asunovelkaantuminen jatkuu ja taantuvilla paikkakunnilla asuntovarallisuuden arvonkehitys jatkaa laskuaan. Kolmannen luokan muodostavat kehyskuntien pientalovaltaiset asuntomarkkinat, joiden vetovoima hiipunee tulevaisuudessa asuntojen kysyntärakenteen muuttuessa. Pienten asuntokuntien määrän kasvu lisää tulevaisuudessa yksiöiden ja kaksioiden kysyntää, joten pientalojen merkitys muuttovirtoja ohjailevana talotyyppinä pienentynee myös kaupunkiseutujen kehyskunnissa.

Resurssit keskittyivät

Muuttovirrat näyttävät eriytyvän yhä enemmän myös muuttajien henkisten ja aineellisten resurssien mukaan. Tutkimuksessa näitä resursseja mitattiin mm. koulutuksen, työmarkkina-aseman ja tulojen mukaan. Muuttajien mukana siirtyi pelkästään verotettavia tuloja vuonna 2001 noin 40 milj. euroa ja vuonna 2010 jo noin 50 milj. euroa kunnasta toiseen. Lähes puolet kunnista voitti vuosien 2001–2010 aikana nettomuutossa kunnallisveronalaisia tuloja yhteensä noin 3,1 miljardia euroa. Hieman yli puolet kunnista kuului häviäjiin, ja ne menettivät yhteensä noin 1,7 miljardin euron edestä verotettavia tuloja. Vertailun vuoksi mainittakoon, että esimerkiksi Vantaan kaupungin vuoden 2013 talousarvon loppusumma oli noin 1,6 milj. euroa ja valtion talousarvion loppusumma noin 54 miljardia euroa.

Nettomuuton seurauksena eteläisen Suomen maakunnat saivat lisää kunnallisveronalaisia tuloja Pohjois- ja Itä-Suomen maakuntien menettäessä niitä. Uusimaa keräsi noin puolet kaikkien muuttovoittoa saaneiden maakuntien nettotuloista, joskin Helsinki menetti kaikista kunnista eniten tuloja nettomuuton vuoksi.

Maakuntien asukkaiden suhteellinen taloudellinen asema vahvistui eniten Hämeessä ja Pirkanmaalla, jonne muutti suhteellisesti eniten hyvätuloisia. Kainuussa ja Lapissa asukkaiden suhteellinen taloudellinen asema puolestaan heikkeni, sillä maakunnat menettivät muuttajia kaikissa tuloluokissa lukuun ottamatta tuloja vailla olevia asukkaita.

Asukasluvuun suhteutetut verotettavat tulot kasvoivat erityisesti kaupunkiseutujen kehyskunnissa keskuskuntien menettäessä verotuloja. Ainoastaan kaupunkiseutujen taajaan asutut kehyskunnat hyötyivät nettomuutosta sitä enemmän, mitä suurempi muuttovoitto oli, kun taas kaupunkimaisissa kunnissa suuri kotimainen muuttovoitto merkitsi todennäköisimmin pienenevää tulokertymää. Suuret, yli 100 000 asukkaan kaupungit menettivät nettomuuton vuoksi määrällisesti eniten kunnallisveronalaisia tuloja, koska lapsiperheet ja varakkaat muuttivat ympäristökuntiin ja muuttovoitto koostui pitkälti opiskelijoista, työttömistä ja pienituloisista. Viimeisimmän vuoden aikana keskuskaupunkien nettomenetykset ovat kuitenkin pienentyneet huomattavasti.

Palvelutarpeita siirtyi muuttajien mukana

Muuttovoittoluvut eivät yksinään kerro siitä, onko kunta jollain tavoin hyötynyt saamistaan uusista asukkaista. Kunta voi periaatteessa hyötyä myös muuttotappiosta esimerkiksi silloin, kun se menettää suuren joukon työttömiä, mutta saa tilalle pienemmän joukon työllisiä. Muuttovirtojen demografiset ja sosioekonomiset ominaisuudet määrittävät enemmän kuntien saamia hyötyjä tai kärsimiä tappioita kuin mahdollisimman suuri netto-muuttovoitto. Muuttajien mukanaan tuomat tai viemät resurssit tai tarpeet koostuvat monista aineellisista ja aineettomista asioista. Hyödyt ja kustannukset myös muuttuvat niin, että tulomuuttajan tarpeet muuttuvat elämänvaiheen mukana merkittävästi. Runsaasti lapsiperheitä saaneiden kuntien investointitarpeet kasvavat muita voimakkaammin, vaikka useat kunnat käyttävät kaikkia mahdollisia keinoja houkutellakseen lapsiperheitä. Jos kuntien välisiä muuttovirtoja ajatellaan koko maan mittakaavassa, on syytä muistaa, että kysymyksessä on yleensä ns. nollasummapeli, jossa yhden toimijan voitot ovat aina pois muilta toimijoilta. Tämä koskee etenkin sellaisia työllisiä muuttajia, jotka ovat muuttaneet toiseen kuntaan vaihtaessaan työpaikkaa tai asuntoa.

Tulevaisuuden muuttovirtojen rakenteet ja suuntautuminen riippuvat pitkälti sekä taloustilanteen kehittymisestä että työ- ja asuntomarkkinoiden muutoksista. Muuttoliikkeen syklisyyteen vaikuttavat myös elämänvaiheisiin liittyvät tekijät. Esimerkiksi 1990-luvun alussa syntyi keskimääräistä enemmän lapsia, jotka ovat tulleet 2010-vaihteessa ”muuttoikäisiin”. Samoin suurten ikäluokkien, vuosina 1945–1949 syntyneiden eläköityminen on näkynyt viime vuosina eläkeikäisten lisääntyneenä muuttovilkkauteena. Tuolloin syntyi yhteensä yli 500 000 lasta. Muutaman vuoden sisällä lähes kaikki suurten ikäluokkien edustajat ovat jääneet eläkkeelle. Eläkeikäisten määrät kasvoivat tutkimusajanjaksona eniten suurissa kaupungeissa, joista eläkeikäiset myös muuttivat herkemmin pieniin kaupunkeihin. Jos ilmiö jatkuu tulevaisuudessakin, siirtyy ainakin osa suurten kaupunkien ikääntyneiden palvelutarpeista muuttajien mukana pienempiin kaupunkeihin. Toisaalta eläkeikäisten mukana siirtyy myös aineellisia ja henkisiä resursseja sekä kulutuskysyntää, mikä osaltaan elvyttää kohdealueiden elinkeinotoimintaa.

Markkinavoimat ohjailivat muuttovirtoja

Maan sisäisen muuttoliikkeen voimakkuus on aiemmin noudatellut selvästi bruttokansantuotteen muutoksia. Yleensä taloudellisen laskusuhdanteen aikana muuttovirrat suuntautuvat kasvukeskuksiin ja noususuhdanteen aikana niiden ulkopuolelle. Bruttokansantuote kasvoi 1980-luvulla tasaisesti, samoin kuin muuttaneiden määrä. 1990-luvun alkupuolen lama pienensi muuttovirtoja, jotka kuitenkin kasvoivat rajusti vuonna 1994–1995, kun talous alkoi elpyä ja asuntojen hinnat olivat poikkeuksellisen alhaisia.

Vuodesta 2008 alkanut taantuma on hillinnyt jossain määrin muuttovirtoja ja etenkin asuntomuutto on alkanut patoutua. Talouden elyessä asuntomuutto tulleeikin kasvamaan voimakkaasti. Jos asuntojen hintataso ja asuntuotanto säilyvät entisellään, on seurauksena suurten kaupunkiseutujen voimakkaampi hajautuminen ja alueellisten ongelmien kasvu. Tällaisessa kehityksessä ainoita voittajia ovat muutamat suuret tarjontaa hallitsevat rakennusliikkeet.

”Monikeskuksinen aluerakenne ja alueiden toimivuus” -tutkimusohjelman tuloksia arvioineen Jauhiais (2011: 38–39) mukaan Suomesta puuttuu selkeä yhteinen visio koko maan aluerakenteesta. Tämä monen vuosikymmenen päähän ulottuva visio on suunta, johon Suomea halutaan kehittää. Vision tulee olla selkeä, jokaisen Suomessa asuvan ymmärrettävissä ja siihen on voitava sitoutua käytännössä. Vision selkeys koskee myös alue- ja yhdyskuntarakenteen kehittämistä, joka muodostuu julkisen sektorin, yritysten ja asukkaiden yksilöinä ja ryhminä toimimisesta. Alue- ja yhdyskuntarakenne taas mahdollistaa vision toteutumisen konkreettisesti eri puolilla Suomea. Vision, strategian ja toiminnan vahvistamiseksi tarvitaan pitkän aikavälin kehityskuvaa, jonka laatimiseen osallistuvat edellä mainitut keskeiset alue- ja yhdyskuntarakenteen osapuolet. Jos tällainen visio saataisiin muodostettua, olisi sillä suuri vaikutus koko maan alueelliseen kehittämiseen ja sen myötä maan sisäisiin muuttovirtoihin niin, että ne olisivat sekä paremmin ennakoitavissa että ohjaitavissa. Niin kauan kuin tätä visiota ei ole olemassa, muuttovirrat muodostuvat ja ohjautuvat pitkälti markkinatalouden ehdoilla. Kunnille tämä merkitsee väestörakenteiden ja samalla asumis- ja palvelutarpeiden vaikeasti hallittavia muutoksia.

Liitteet

Taulukko 1.

Väestönmuutosten osatekijöitä maakunnittain v. 2001–2012.

<i>Maakunta</i>	<i>Asukas- luku v. 2012</i>	<i>Asukas- luvun muutos v. 2001– 2012, henk.</i>	<i>Netto- muutto- kunnit- tain v. 2001– 2012, henk.</i>	<i>Netto- muuton osuus asukasluvun muutokses- ta v. 2001– 2012, %</i>	<i>Netto- maahan- muutto v. 2001– 2012, henk.</i>	<i>Netto- maahan- muuton osuus asukasluvun muutokses- ta v. 2001– 2012, %</i>
Uusimaa	1 557 947	156 585	31 272	20	56 541	36
Pirkanmaa	494 653	42 487	24 411	57	9 660	23
Varsinais-Suomi	468 077	19 879	8 108	41	10 199	51
Pohjois-Pohjanmaa	399 279	29 377	-4 004		5 343	18
Keski-Suomi	274 770	8 668	1 268	15	4 112	47
Pohjois-Savo	248 182	-5 119	-6 213	-121	3 295	
Satakunta	225 118	-6 820	-7 409	-109	3 182	
Päijät-Häme	202 392	4 875	2 510	51	3 800	78
Etelä-Pohjanmaa	193 897	-1 182	-4 839	-409	2 802	
Lappi	183 087	-7 441	-12 881	-173	4 049	
Kymenlaakso	181 625	-5 466	-5 974	-109	6 061	
Pohjanmaa	179 385	6 229	-4 927		7 344	118
Kanta-Häme	175 351	9 943	7 373	74	2 964	30
Pohjois-Karjala	165 830	-5 371	-6 253	-116	3 768	
Etelä-Savo	153 974	-11 978	-7 689	-64	2 741	
Etelä-Karjala	132 441	-3 789	-3 467	-92	3 717	
Kainuu	80 992	-8 134	-8 855	-109	2 277	
Keski-Pohjanmaa	68 547	686	-3 420	499	1 128	165

Taulukko 2.

Väestömuutosten osatekijöitä maakunnittain ja ikäryhmittäin v. 2001–2012.

	0–4-vuotiaiden muutos v. 2001–2012, henk.	0–4-vuotiaiden nettomuutto v. 2001–2012, henk.	5–14-vuotiaiden muutos v. 2001–2012, henk.	5–14-vuotiaiden nettomuutto v. 2001–2012, henk.	5–14-vuotiaiden muutos v. 2001–2012, henk.	15–64-vuotiaiden muutos v. 2001–2012, henk.	15–64-vuotiaiden nettomuutto v. 2001–2012, henk.	65-vuotiaiden muutos v. 2001–2012, henk.	65-vuotiaiden nettomuutto v. 2001–2012, henk.
Uusimaa	8 394	-6 670	-3 829	-3 226	83 412	44 364	68 608	-3 196	
Varsinais-Suomi	120	-52	-3 727	571	4 791	6 518	18 695	1 071	
Satakunta	-537	365	-4 327	157	-11 550	-7 680	9 593	-251	
Kanta-Häme	348	1 714	-862	1 231	3 700	3 809	6 757	619	
Pirkanmaa	3 819	635	-1 134	1 125	20 304	21 772	19 497	879	
Päijät-Häme	-14	883	-2 905	687	-3 016	321	10 809	619	
Kymenlaakso	-828	300	-3 539	40	-8 347	-6 282	7 248	-32	
Etelä-Karjala	-418	219	-2 920	118	-5 836	-3 801	5 385	-3	
Etelä-Savo	-1 273	276	-4 516	-83	-12 181	-8 051	5 992	169	
Pohjois-Savo	-833	230	-5 485	41	-7 077	-6 627	8 275	143	
Pohjois-Karjala	-612	153	-4 710	-159	-5 739	-6 235	5 689	-12	
Keski-Suomi	1 316	349	-3 542	271	420	424	10 474	224	
Etelä-Pohjanmaa	358	1 205	-3 128	673	-3 642	-7 094	5 230	377	
Pohjanmaa	1 166	-31	-2 289	-547	1 673	-4 099	5 679	-250	
Keski-Pohjanmaa	430	244	-1 087	-5	-1 304	-3 600	2 646	-59	
Pohjois-Pohjanmaa	3 752	367	-797	-93	11 857	-4 720	14 565	442	
Kainuu	-408	-155	-3 201	-447	-7 272	-7 934	2 748	-319	
Lappi	-336	-55	-6 085	-450	-8 577	-11 900	7 556	-476	

Taulukko 3.

Regressiomallit kuntien välisen nettomuuton laskennallista hyödyistä kuntatyypeittäin.

Kuvattava muuttuja	Vaiko	Kerroin	Kuvaavat muuttujat	Merkitsevyys-arvot	Mallin selitys-osuus R ²
Kaupunkimaisten kuntien saama laskennallinen hyöty maan sisäisestä nettomuutosta	-278	18,8	Omistusasunnossa asuvien osuuden muutos v. 2005–2011, pros.	,000	85 %
		20,5	65-vuotiaiden muutos v. 2001–2012 vuoden 2011 väestöstä, pros.	,004	
		18,0	Pientalot, v. 2000–2012 rakennettu kerrosala/keskiväkiluku v. 2000–2012	,010	
Taajaan asuttujen kuntien saama laskennallinen hyöty maan sisäisestä nettomuutosta	108	25,8	Pientalot, v. 2000–2012 rakennettu kerrosala/keskiväkiluku v. 2000–2012	,000	91 %
		-21,4	Asunnon pinta-alan muutos/henkilö v. 2001–2012, pros.	,000	
		55,6	Kerrostalot, v. 2000–2012 rakennettu kerrosala/keskiväkiluku v. 2000–2012	,000	
		-93,9	Maa- ja metsätaloustyöpaikkojen osuuden keskimuutos kaudesta 2007–2008 kauteen 2009–2010, pros.	,017	
Maaseutumaisten kuntien saama laskennallinen hyöty maan sisäisestä nettomuutosta	1,1	23,3	Pientalot, v. 2000–2012 rakennettu kerrosala/keskiväkiluku v. 2000–2012	,000	72 %
		-6,8	Asunnon pinta-alan muutos/henkilö v. 2001–2012, pros.	,009	
		-30,6	Maa- ja metsätaloustyöpaikkojen osuuden keskimuutos kaudesta 2007–2008 kauteen 2009–2010, pros.	,001	
		11,1	4+ hengen asutokuntien muutos v. 2001–2012 pros.	,004	
		-0,7	Yksityisten työpaikkojen muutos kaikista työpaikoista v. 2001–2010, prosyks.	,009	

Taulukko 4.

Maakuntien välisen muuttovirtojen suuntautuminen v. 2001–2012.

Lähtömaakunta	Tuloalueen osuus maakunnittain, %																		
	Kuusimaa	Varsinais-Suomi	Satakunta	Kanta-Häme	Pirkanmaa	Päijät-Häme	Kymenlaakso	Etelä-Karjala	Eetä-Savo	Pohjois-Savo	Pohjois-Karjala	Keski-Suomi	Etelä-Pohjanmaa	Pohjanmaa	Keski-Pohjanmaa	Pohjois-Pohjanmaa	Kainuu	Lappi	
Uudestamaa	306 395	0	13	4	11	12	9	6	4	5	6	4	7	3	3	1	7	2	4
Varsinais-Suomesta	104 385	40	0	14	5	12	3	2	1	2	2	1	4	2	4	1	4	1	3
Satakunnasta	61 544	21	28	0	3	25	2	1	1	1	2	1	4	4	2	1	3	1	2
Kanta-Hämeestä	64 553	39	10	3	0	19	7	2	1	2	2	2	4	2	1	0	3	1	2
Pirkanmaalta	128 633	31	9	9	9	0	4	2	1	2	3	2	10	6	2	1	5	1	3
Päijät-Hämeestä	66 319	39	5	2	7	11	0	7	3	5	3	3	7	1	1	0	3	1	2
Kymenlaaksosta	52 335	40	4	2	3	7	11	0	11	6	3	3	5	1	1	0	2	1	1
Etelä-Karjalasta	41 860	35	4	1	2	7	6	12	0	10	4	7	5	1	1	0	2	1	2
Etelä-Savosta	63 390	25	3	1	2	6	7	5	8	0	17	8	12	1	1	0	2	1	2
Pohjois-Savosta	81 085	25	4	1	2	8	3	2	2	12	0	10	13	2	1	1	8	4	3
Pohjois-Karjalasta	52 634	29	4	1	2	7	4	3	6	8	17	0	6	1	1	0	4	3	2
Keski-Suomesta	92 697	27	5	2	3	18	5	2	2	6	9	3	0	5	2	2	7	1	3
Etelä-Pohjanmaalta	52 206	20	5	5	2	19	2	1	1	1	2	1	10	0	16	4	7	1	2
Pohjanmaalta	43 938	31	11	3	1	10	1	1	1	1	2	1	4	19	0	7	6	1	2
Keski-Pohjanmaalta	24 414	17	6	2	2	9	1	1	1	1	2	1	8	9	14	0	24	1	3
Pohjois-Pohjanmaalta	109 991	27	5	2	2	8	2	1	1	1	6	2	7	3	3	5	0	7	19
Kainuusta	33 811	19	3	1	2	6	2	2	1	2	12	5	6	1	1	1	31	0	5
Lapista	68 820	23	5	2	2	7	2	1	1	1	3	2	5	2	1	1	38	2	0

Lähteet

- Aro, T. (2007a). Valikoiva muuttoliike osana pitkän aikavälin maassamuuttokehitystä. *Yhteiskuntapolitiikka*, 72(4), s. 371–379.
- Aro, T. (2007b). Suurten kaupunkiseutujen valikoiva muuttoliike. *Kvartti*, 1/2007, s. 25–33.
- Aro, T. (2011). *Aivovuoto on Turun seudun haaste*. Tutkimuskatsauksia 3, Turun kaupungin kaupunkitutkimus- ja tietoyksikkö.
- Aro, T. (2013). *Muuttovirrat koko maassa ja metropolialueella*. Metropolialueen muuttovirrat 11.9.2013. <http://www.slideshare.net/TimoAro/metropolialueen-muuttovirrat-1192013>
- BBSR (2013). Growing and shrinking regions in Europe. *Research News BBSR*, 1/2013, s. 10.
- Boynton, I.-M. (1989). Sambandet mellan utbildning och flyttning. Teoksessa Borgegård, L-E. (toim.) *Flyttningar på gott och ont: dokumentation från en konferens (i Gävle 1–2 februari 1989)*, Statens institut för byggnadsforskning, M:35, Gävle.
- Bråmås, Å. (2006). Studies in the Dynamics of Residential Segregation. *Geografiska Regionstudier*, 67. 56 s. Uppsala universitet.
- Felin, L. & Mella, I. (2013). *Äkillisen rakennemuutoksen alueet 2007–2013*. TEM raportteja 31/2013.
- Fielding, A. (1992). Migration and culture. Teoksessa Champion, T. & Fielding, A. *Migration Processes & Patterns. Volume 1. Research Progress & Prospects*, s. 201–214, London: Belhaven Press.
- Fischer, P., Holm, E., Malmberg, G. & Straubhaar, T. (2000). *Why do people stay? Insider advantages and immobility*. Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Archiv (HWWA). Hampurg Institute of International Economics 112.

- Ford, T. & Champion, T. (2000). Who moves into, out of and within London? An analysis based on the 1991 Census 2% Sample of Anonymised Records. *Area* 32(3), s. 259–270.
- Gordon, I. & Molho, I. (1987). *The changing pattern on interregional migration in Great Britain 1960–86*. British Section conference, University of Stirling.
- Haapanen, M. (2003). *Studies on the Determinants of Migration and the Spatial Concentration of Labour*. Jyväskylä Studies in Business and Economics 27.
- Haapanen, M. & Tervo, H. (2012). Migration of the highly educated: Evidence from Residence spells of University graduates. *Journal of Regional Science*, 52(4), s. 587–605.
- Helsingin Sanomat (2013). Täällä kaikki on paremmin. 27.10.2013.
- Helsingin Sanomat (2013). Työttömät palaavat maalle Espanjassa. 10.8.2013.
- Hirschman, A. (1970). Interregional and International Transmission of Economic Growth. Teoksessa McKee, D. & Leahy W. (toim.) *Regional Economics*, The Free Press. New York.
- Holm, P., Nivalainen, S. & Volk, R. (2008). *Työvoiman alueellisen liikkuvuuden kannustavuus*. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja 206. Helsinki.
- Häkkinen, I. (2000). *Muuttopäätös ja aluevalinta Suomen sisäisessä muuttoliikkeessä*. VATT-tutkimuksia 65. Helsinki.
- Ilmonen, K. (1993). *Tavaroiden taikamaailma. Sosiologinen avaus kulutukseen*. Vastapaino. Tampere.
- Ilmonen, M. (1997). Viisi näkökulmaa alueiden erilaistumiseen. Teoksessa Ilmonen, M. (toim.) *Mitä osoite osoittaa? Asuinalueiden erilaistuminen Helsingin seudulla*, s. 89–106. Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B 1997:2. Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta, Helsinki.
- Inkeroinen, H., Rasinkangas, J. & Kyheröinen, H. (2008). *Miten hyvin Turku voi? Turkkulaisten hyvinvoinnin muutossuuntia 1995–2008*. Turun kaupungin sosiaalikeskukseen julkaisuja 2A. Turun kaupunki, Turku.
- Isserman, A., Taylor, C., Gerking S. & Schubert, U. (1986). Regional Labor Market Analysis. Teoksessa Nijkamp, P. (toim.) *Handbook of Regional and Urban Economics Vol. I*, s. 543–580, Elsevier Science Publisher B.V., North-Holland, Amsterdam.
- Jauhiainen, J. (2011). *Monta monikeskuksisuutta*. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta. Alue- ja yhdyskuntarakenteet ja infrastruktuurit. 6/2011.
- Jones, H. (1990). *Population Geography*. Paul Chapman Publishing Ltd, London.
- Juntto, A. (2008). Asumisen muutos ja tulevaisuus. *Suomen ympäristö*, 33/2008.
- Kahila, M. (2005). Punaista tupaa etsimässä? Lapsiperheiden asumispreferenssit ja muuttotoiveet pääkaupunkiseudulla. 93 s. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Maantieteen laitos.
- Konttajärvi, T. (2001). Työssäkäyntiliikenne, etätyö ja muuttoliike uudella vuosituhannella. Teoksessa Heikkilä E. (toim.) *Muuttoliikkeet vuosituhannen vaihtuessa – halutaanko niitä ohjata?* Siirtolaisuustutkimuksia A 24. Muuttoliikesymposium 2000. Siirtolaisuusinstituutti.

- Korhonen, E. & Niska, A. (2011). Asumisviihtyvyyden kaupungin alueellisissa vuokrataloyhtiöissä 2001–2008. *Kvartti*, 1/2011, s. 41–52.
- Korkiasaari, J. (1991). *Liikkuvuus ja rakennemuutos. Maassamuutto ja työvoiman liikkuvuus osana yhteiskunnan rakennemuutosta*. Työministeriö. Helsinki.
- Korkiasaari, J. & Söderling, I. (1994). Muuttoliike. Teoksessa Koskinen, S., Martelin, T., Notkola, I.-L., Notkola, V. & Pitkänen K. (toim.) *Suomen väestö*, s. 226–264 Gaudeamus, Helsinki.
- Korkiasaari, J. & Söderling, I. (2007). Muuttoliike. Teoksessa Koskinen, S., Martelin, T., Notkola I.-L., Notkola, V., Pitkänen, K., Jalovaara, M., Mäenpää, E., Ruokolainen, A., Rynnänen, M. & Söderling, I. (toim.) *Suomen väestö*, s. 239–270. Gaudeamus, Helsinki.
- Kortteinen, M., Elovainio, M. & Vaattovaara, M. (2006). Asuinolot ja niiden kehitys Helsingin kunnallisissa vuokrataloissa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 71(1), s. 3–13.
- Kortteinen, M., Vaattovaara, M. & Alasuutari, P. (2005). Eliitin eriytyminen pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka*, 70(5), s. 475–487.
- Kyttä, M., Pahkasalo, K. & Vaattovaara, M. (2010). Asuminen – eletty unelma. Teoksessa Junnto, A. (toim.) *Asumisen unelmat ja arki*, s. 91–120, Gaudeamus, Helsinki.
- Kytö, H. (1994). *Muuttajan valinta: Hyviä palveluja, halpaa asumista vai luonnonläheisyyttä? Tutkimus palvelujen ohjausvaikutuksesta asuinpaikan valintaan; Esimerkkinä Vantaan kaupungin maassamuutto vuonna 1990*. Lisensiaattityö. Maantieteen laitos, Helsingin yliopisto.
- Kytö, H. (1998). *Muuttajan muuttuvat motiivit eräissä suomalaisissa kaupungeissa 1980- ja 1990-luvuilla. Muuttoaiheet hyvinvointiteoreettisesta näkökulmasta*. Väitöskirja. ACTA 1998/100. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.
- Kytö, H. & Aatola, L. (2006). *Muuttuva maallemuuttaja. Maallemuuttajan elämäntavat ja maallemuuton mukanaan tuomat muutokset*. Kuluttajatutkimuskeskus, Julkaisuja 3/2006. Helsinki.
- Laakso, S. (1995). *Muuttoliike Helsingin seudulla*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia, 1995:8.
- Laakso, S. (1998). *Alueiden välinen muutto Suomessa: muuttajien sopeutuminen työ- ja asuntomarkkinoille vuosina 1993–96*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia, 1998:4.
- Laakso, S., Halme, T., Kilpeläinen, P., Loikkanen, H. A. & Vaattovaara, M. (toim.) (2005). *Kirkkonummen kunnan muuttoliiketutkimus*. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja B52. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Laakso, S. & Loikkanen, H. A. (2004). *Kaupunkitalous*. Gaudeamus, Helsinki.
- Lankinen, M. (2005). *Muuttoliikkeen vaikutus Helsingin väestörakenteeseen ja veropohjaan*. Tutkimuksia 2005:4. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), s. 47–57.
- Lehtonen, O. & Tykkyläinen, M. (2009a). Muuttoliikkeen alueelliset muodostumat ja pulssi Suomessa 1980–2006. *Terra*, 121(2), s. 199–137.

- Lehtonen, O. & Tykkyläinen, M. (2009b). The emerging shortage of labour in forestry in a remote coniferous region: a brake on the massive use of biofuels. Teoksessa Andersson, K., E. Eklund, M. Lehtola & Salmi, P. (toim.) *Beyond the rural-urban divide*, s. 25–55, Emerald, Bingley.
- Moisio, A. (1999). *Muuttoliikkeen ennustamisesta*. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita 19. Helsinki.
- Myrdal, G. (1957). *Economic Theory and Under-Developed Regions*. London.
- Myrskylä, P. (2006). *Muuttoliike ja työmarkkinat*. Työpoliittinen tutkimus 321, Työministeriö. Helsinki.
- Niska, A. (2003). Ketkä muuttavat pois Helsingistä? Pitkittäistarkastelu vuosina 1954–56 syntyneistä. *Kvartti*, 4/2003, s. 41–54.
- Nivalainen, S. (2002). *Maallemuuttajat – millaisia he ovat?* Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita 59. Helsinki.
- Pekkala, S. (2002). Migration and Individual Earnings in Finland: A Regional Perspective. *Regional Studies*, 36(1), s. 13–24.
- Pekkala, S. (2003). Migration flows in Finland: regional differences in migration determinants and migrant types. *International Regional Science Review*, 26(4), s. 466–482.
- Perroux, F. (1970). Note on the concept of “growth poles”. Teoksessa McKee, D. ja Leahy, W. (toim.) *Regional Economics*, The Free Press. New York.
- Pirttimäki, P. (1990). *Työmarkkinoiden uudet avaukset*. EVA 30.6.1990.
- Pursiainen, H. (2013). Alueellistamisen vaikutuksista ei ole näyttöä. *Tieto & trendit*, heinäkuu 2013. Tilastokeskus.
- Ranta, E., H. Rita & Kouki, J. (1989). *Biometria – tilastotiedettä ekologeille*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Saari, M. (2010). Kaupunkialueiden nettomassamuuton supistuminen ja siihen yhteydessä olleet tekijät 2001–2008. *Siirtolaisuus – Migration*, 1/2010.
- Saari, M & Sivula, A. (2012). Ulkomailla syntyneet ahkeria maassamuuttajia. *Tieto & trendit*, 2/2012.
- Saari, M. (2013). Maahanmuuttajakeskittymiä on muuallakin kuin pääkaupunkiseudulla. *Hyvinvointikatsaus*, 3/2013.
- Sjöblom-Immala, H. (2011). Maahanmuuttajat liikkuvat työn perässä. *Hyvinvointikatsaus*, 2/2011, s. 48–50.
- Skvoretz, J. (1984). The logic of opportunity and mobility. *Social Forces*, 63(1), s. 72–97.
- Suomen Kuntaliitto (2009). *Rakennemuutoskatsaus*. Kuntaliiton verkkojulkaisu, 1/2009.
- Söderling, I. (2002). Muuttoliike väestöllisenä ilmiönä – miksi ihmiset muuttavat? Teoksessa Pitkänen, K. (toim.) *Artikkeleita Suomen väestöntutkimuksesta*, s. 193–219, Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen monisteita 62.
- Tiebout, C. (1956). A Pure Theory of Local Expenditures. *Journal of Political Economy*, 64(5), s. 416–424.

- Vaattovaara, M. & Vuori, P. (2002). *Väestörakenteen ja alueellisen eriytymisen vaikutus Helsingin veropohjaan*. Tutkimuskatsauksia 2002:1, Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Van Kempen, R. & Murie, A. (2009). The New Divided City: Changing Patterns in European Cities. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 100(4), s. 377–398.
- Vartiainen, P. (1997). *Muuttoliikkeen uusi kuva. Muuttoliikkeen sosio-ekonomiset piirteet seutukunnittain 1993–1995 ja kehityksen suunta 1996*. Sisäasiainministeriön Aluekehitysosaston julkaisu 4/1997. Sisäasiainministeriö, Helsinki.
- Yousfi, S. (2005). *Kahdenuranperheet työmarkkinoilla ja aluedynamiikassa*. Siirtolais-tutkimuksia A 27, Siirtolaisinstituutti, Turku.

Kunnallisan kehittämissäätien tutkimusjulkaisujen sarjassa ovat ilmestyneet

- 1 Pirjo Mäkinen
KUNTARAKENNESELVITYS (1992)
- 2 HYVINVOINTIYHTEISKUNNAN TULEVAISUUS
Kolme näkökulmaa (1992)
- 3 Maria Lindbom
KUNNAT JA EUROOPPALAINEN ALUEKEHITYS (1994)
- 4 Jukka Jääskeläinen
KUNTA, KÄYTTÄJÄ, MARKKINAVOIMA
Kunnallisen monopolin ohjaus ja johtaminen (1994)
- 5 Torsti Kivistö
KEHITYKSEN MEGATRENDIT JA KUNTIEN TULEVAISUUS
Kohti ihmisläheistä kansalaisyhteiskuntaa (1995)
- 6 Kari Ilmonen–Jouni Kaipainen–Timo Tohmo
KUNTA JA MUSIIKKIJUHLAT (1995)
- 7 Juhani Laurinkari–Pauli Niemelä–Olli Pusa–Sakari Kainulainen
KUNTA VALINTATILANTEESSA
Kuka tuottaa ja rahoittaa palvelut? (1995)
- 8 Pirjo Mäkinen
KUNNALLISEN ITSEHALLINNON JÄLJILLÄ (1995)
- 9 Arvo Myllymäki–Asko Uoti
LEIKKAUKSET KUNTIEN UHKANA
Vaikeutuuko peruspalvelujen järjestäminen? (1995)
- 10 Heikki Helin–Markku Hyypiä–Markku Lankinen
ERILAISET KUNNAT
Kustannuserojen taustat (1996)
- 11 Juhani Laurinkari–Tuula Laukkanen–Antti Miettinen–Olli Pusa
VAIHTOEHDOKSI OSUUSKUNTA
– yhteisö kunnan palvelutuotannossa (1997)
- 12 Jari Hyvärinen–Paavo Okko
EMU – ALUEELLISET VAIKUTUKSET JA KUNTATALOUS (1997)
- 13 Arvo Myllymäki–Juha Salomaa–Virpi Poikkeus
MUUTTUMATON – MUUTTUVA KANSANELÄKELAITOS (1997)

- 14 Petri Böckerman
ALUEET TYÖTTÖMYYDEN KURIMUKSESSA (1998)
- 15 Heikki Helin–Seppo Laakso–Markku Lankinen–Ilkka Susiluoto
MUUTTOLIIKE JA KUNNAT (1998)
- 16 Kari Neilimo
STRATEGIAPROSESSIN KEHITTÄMINEN MAAKUNTATASOLLA
– case Pirkanmaa (1998)
- 17 Hannu Pirkola
RAKENNERAHASTOT
– ohjelmien valmistelu, täytäntöönpano ja valvonta (1998)
- 18 Marja-Liisa Nyholm–Heikki Suominen
PALVELUVERKOSSA YÖTÄPÄIVÄÄ (1999)
- 19 Jarmo J. Hukka–Tapio S. Katko
YKSITYISTÄMINEN VESIHUOLLOSSA? (1999)
- 20 Salme Näsi–Juha Keurulainen
KUNNAN KIRJANPITOUUDISTUS (1999)
- 21 Heikki Heikkilä–Risto Kunelius
JULKISUUSKOE
Kansalaiskeskustelun opetuksia koneistoille (2000)
- 22 Marjaana Kopperi
VASTUU HYVINVOINNISTA (2000)
- 23 Lauri Hautamäki
MAASEUDUN MENESTYJÄT
Yritykset kehityksen vetureina (2000)
- 24 Paavo Okko–Asko Miettälä–Elias Oikarinen
MUUTTOLIIKE PAKOTTAA RAKENNEMUUTOKSEEN (2000)
- 25 Olavi Borg
TIEDON VAJE KUNNISSA (2000)
- 26 Max Arhippainen–Perttu Pyykkönen
KIINTEISTÖVERO KUNNALLISTALOUEDESSA (2000)
- 27 Petri Böckerman
TYÖPAIKKOJEN SYNTYMINEN
JA HÄVIÄMINEN MAAKUNNISSA (2001)
- 28 Aimo Rynnänen
KUNTAYHTEISÖN JOHTAMINEN (2001)

- 29 Ilkka Ruostetsaari–Jari Holttinen
LUOTTAMUSHENKILÖ JA VALTA
Edustuksellisen kunnallisdemokratian mahdollisuudet (2001)
- 30 Terho Pursiainen
KUNTAETIIKKA
Kunnallisen arvokeskustelun kritiikkiä (2001)
- 31 Timo Tohmo–Jari Ritsilä–Tuomo Nenonen–Mika Haapanen
JARRUA MUUTTOLIIKKEELLE (2001)
- 32 Arvo Myllymäki–Eija Tetri
RAHA-AUTOMAATTIYHDISTYS KANSALAISPALVELUJEN RA-
HOITTAJANA (2001)
- 33 Anu Pekki–Tuula Tamminen
LAPSEN EHDOILLA (2002)
- 34 Lauri Hautamäki
TEOLLISTUVA MAASEUTU
– menestyvät yritykset maaseudun voimavarana (2002)
- 35 Pertti Kettunen
KUNTIEN ELOONJÄÄMISEN TAITO (2002)
- 36 MAAKUNTIEN MERKITYS JA TEHTÄVÄT (2003)
- 37 Marko Taipale–Max Arhippainen
ANSIOTULOVÄHENNYS, JAETTAVAT YRITYSTULOT
JA KUNTIEN VEROPOHJA (2003)
- 38 Jukka Lassila–Tarmo Valkonen
HOIVARAHASTO (2003)
- 39 Pekka Kettunen
OSALLISTUA VAI VAIKUTTAA? (2004)
- 40 Arto Ikola–Timo Rothovius–Petri Sahlström
YRITYSTOIMINNAN TUKEMINEN KUNNISSA (2004)
- 41 Päivi Kuosmanen–Pentti Meklin–Tuija Rajala–Maarit Sihvonen
KUNNAT ERIKOISSAIRAANHOIDOSTA SOPIMASSA (2004)
- 42 Pauli Niemelä
SOSIAALINEN PÄÄOMA SUOMEN KUNNISSA (2004)
- 43 Ilkka Ruostetsaari–Jari Holttinen
TARKASTUSLAUTAKUNTA KUNNAN PÄÄTÖKSENTEOSSA (2004)
- 44 Aimo Ryytänen
KUNNAT VALTION VALVONNASSA (2004)

- 45 Antti Peltokorpi–Jaakko Kujala–Paul Lillrank
KESKENERÄISEN POTILAAN KUSTANNUKSET
Menetelmä kunnille terveystalveluiden tuotannon suunnitteluun ja ohjaukseen (2004)
- 46 Pentti Puoskari
KUNTA JA AMMATTIKORKEAKOULU (2004)
- 47 Timo Nurmi
KUNTIEN ARVOPERHEET (2005)
- 48 Jarna Heinonen–Kaisu Paasio
SISÄINEN YRITTÄJYYS KUNTATYÖSSÄ (2005)
- 49 Soili Keskinen
TUTKIMUS ALAISTAIDOISTA KUNNISSA
(verkkojulkaisu 2005)
- 50 Heikki A. Loikkanen–Ilkka Susiluoto
PALJONKO VERORAHOILLA SAA? (2005)
- 51 Arvo Myllymäki–Päivi Kalliokoski
VALTIO, KUNTA JA EUROOPAN UNIONI
Unionijäsenyyden vaikutus valtion ja kuntien taloudelliseen päätösvaltaan (2006)
- 52 Aini Pehkonen
MAAHANMUUTTAJAN KOTIKUNTA (2006)
- 53 Toivo Pihlajaniemi
KUNTARAKENNE MURROKSESSA
(verkkojulkaisu 2006)
- 54 Satu Nivalainen
PENDELÖINKÖ VAI MUUTANKO?
Työvoiman liikkuvuus kuntien välillä (2006)
- 55 Jouni Kaipainen
KUNTIEN ROSKASOTA (2006)
- 56 Vesa Vesterinen
KUNTA JA YHTIÖITTÄMINEN (2006)
- 57 Maria Solakivi–Matti Virén
KUNTIEN HENKILÖSTÖ, TEHOKKUUS JA KUNTAKOKO (2006)
- 58 Jarmo J. Hukka–Tapio S. Katko
VESIHUOLLON HAAVOITTUVUUS
(verkkojulkaisu 2007)

- 59 Elina Viitanen–Lauri Kokkinen–Anne Konu–Outi Simonen–
Juha V. Virtanen–Juhani Lehto
JOHTAJANA SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLOSSA (2007)
- 60 Jouni Ponnikas–Timo Tiainen–Johanna Hätälä–Jarmo Rusanen
SUOMI JA ALUEET 2030
– toteutunut kehitys, ennakointia ja skenaariot (2010)
- 61 Ritva Pihlaja
KOLMAS SEKTORI JA JULKINEN VALTA (2010)
- 62 Pekka Pietilä–Tapio Katko–Vuokko Kurki
VESI KUNTAYHTEISTYÖN VOITELUAINEENA (2010)
- 63 Pasi Holm–Janne Huovari
KUNNAT VEROUUDISTUKSEN MAKSAJINA? (2011)
- 64 Irene Roivainen–Jari Heinonen–Satu Ylinen
KÖYHÄ BYROKRATIAN RATTAISSA (2011)
- 65 Anu Hakonen–Kiisa Hulkko–Nyman
KUNNASTA HOUKUTTELEVA TYÖPAIKKA? (2011)
- 66 Markku Sotarauta–Toni Saarivirta–Jari Kolehmainen
MIKÄ ESTÄÄ KUNTIEN UUDISTUMISTA? (2012)
- 67 Eero Lehto
VOIKO ÄÄNESTÄMÄLLÄ VAIKUTTAA KUNTAVEROIHIN? (2012)
- 68 Kirsi Kuusinen–James
TUOKO PALVELUSETELI VALINNANVAPAUTTA? (2012)
- 69 Leena Forma–Marja Jylhä–Mari Aaltonen–Jani Raitanen–
Pekka Rissanen
VANHUUDEN VIIMEISET VUODET
– pitkäaikaishoito ja siirtymät hoitopaikkojen välillä (2012)
- 70 Niina Mäntylä–Jonna Kivelä–Seija Ollila–Laura Perttola
PELASTAKAA KOULUKIUSATTU!
– koulun vastuu, puuttumisen muodot ja ongelmat oikeudellisessa
tarkastelussa (2013)
- 71 Juhani Laurinkari–Kirsi Rönkä–Anja Saarinen–Veli-Matti Poutanen
PALVELUT TOIMIMAAN
– tapaturmissa vammautuneiden nuorten puheenvuoro (2013)
- 72 Signe Jauhiainen–Janne Huovari
KUNTARAKENNE JA ALUEIDEN ELINVOIMA
– laskelmia väestöstä, työpaikoista ja kuntataloudesta (2013)

- 73 Riitta Laakso
MISTÄ KOTI HUOSTAANOTETULLE LAPSELLE?
(verkkojulkaisu 2013)
- 74 Vuokko Niiranen–Minna Joensuu–Mika Martikainen
MILLÄ TIEDOLLA KUNTIA JOHDETAAN? (2013)
- 75 Niko Hatakka–Erkka Railo–Sini Ruohonen
KUNTAVAALIT 2012 MEDIASSA (2013)
- 76 Hannu Kytö ja Monika Kral-Leszczyńska
MUUTTOLIIKKEEN VOITTAJAT JA HÄVIÄJÄT
– tutkimus alueiden välisistä muuttovirroista (2013)

KAKS – Kunnallisalan kehittämissäätiö rahoittaa kuntia palvelevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tavoitteena on tukea ja parantaa kuntien ja niiden organisaatioiden toimintamahdollisuuksia.

Rahoitamme hankkeita ja tutkimuksia, joiden arvioimme olevan kuntien tulevaisuuden kannalta keskeisimpiä. Tuloksien tulee olla sovellettavissa käytäntöön. Rahoitettavilta hankkeilta edellytetään ennakkoluulotonta ja uutta uraa luovaa otetta.

Säätiöllä on *Polemiikki*-niminen asiakaslehti ja kaksi julkaisusarjaa:

Polemia-sarja, jossa käsitellään kunnille tärkeitä strategisia kysymyksiä ajattelua herättävällä tavalla.

Tutkimusjulkaisut-sarja, jossa julkaistaan osa säätiön rahoittamista tutkimuksista. Pääosa säätiön rahoittamista tutkimuksista julkaistaan tekijätahon omissa julkaisusarjoissa.

Toimintamme ja julkaisumme esitellään tarkasti kotisivuillamme www.kaks.fi.

Vuonna 1990 perustettu itsenäinen säätiö rahoittaa toimintansa sijoitustuotoilla.

Osoite Fredrikinkatu 61 A
00100 Helsinki

Asiamies Antti Mykkänen, antti.mykkanen@kaks.fi,
p. 0400 570 087

Tutkimusasiamies Veli Pelkonen, veli.pelkonen@kaks.fi,
p. 0400 815 527

Taloudenhoitaja Anja Kirves, anja.kirves@kaks.fi,
p. 0400 722 682

Tutustu kotisivuihimme (www.kaks.fi)!

Hannu Kytö ja Monika Kral-Leszczynska

Muuttoliikkeen voittajat ja häviäjät

Miten muuttovirrat ovat kehittyneet ja suuntautuneet viime vuosina?

Minne lapsiperheet, työssäkäyvät, työttömät tai koulutetut muuttivat?

Mitä vaikutuksia kuntien välisellä muuttoliikkeellä on peruspalvelujen alueelliseen kysyntään? Kuka muuttoliikkeestä hyötyy? Onko suurten ikäluokkien paluumuutto toteutumassa ja missä määrin?

Muuttovirtojen ohjaileminen edellyttäisi etenkin kasvavien kaupunkiseutujen kunnilta valmiuksia sujuvaan yhteistyöhön asuntotuotannossa ja kaavoituksessa. Yksittäiset kunnat kilpailevat veronmaksajista, mikä edistää etenkin suurilla kaupunkiseuduilla asuntomarkkinoiden hallitsemattomuutta, ohjaamatonta yhdyskuntarakenteen kehittymistä sekä pendelöinnin kasvua.

Tämä raportti osoittaa, että kuntien väliset muuttovirrat ovat kasvaneet ja eriytyneet sekä keskittyneet suurille kaupunkiseuduille. Kaupunkiseutujen kehyskunnat ovat lyhyellä aikavälillä hyötynneet muuttajien tuomista verotuloista, mutta pidemmällä aikavälillä muuttovirroista hyötyy ainoastaan rakennusteollisuus.

9 789525 801903